

Økonomi- og Erhvervsministeriet

Analyse af
markedet for forbrugslån i Danmark

august 2010

*Rapporten er udarbejdet af en arbejdsgruppe
nedsat af økonomi- og erhvervsministeren*

1	SAMMENFATNING	6
1.1	Anbefalinger til initiativer	8
1.1.1	Lånometeret	8
1.1.2	Information om tvangsauktion	8
1.1.3	Information til gældsatte	9
2	INDLEDNING	9
2.1	Kommissorium for analysen	9
3	MARKEDET FOR FORBRUGSLÅN	10
3.1	Afgrænsning af det relevante marked	10
3.2	Markedsbeskrivelse	11
3.2.1	Produkter	11
3.2.1.1	Lån til forbrug udbudt af finansieringsselskaber	12
3.2.1.2	Lån til forbrug udbudt af pengeinstitutter	13
3.2.1.3	Lån til forbrug via realkreditinstitutter	13
3.2.2	Udviklingen i udlån	13
3.2.3	Aktører	15
3.2.3.1	Finansieringsselskaber	15
3.2.3.2	Pengeinstitutter	16
3.2.4	Markedstransparens	17
3.2.5	Afsætningskanaler	18
3.2.6	Priser på forbrugslån	19
3.3	Konkurrencen på markedet for forbrugslån	20
3.3.1	Konkurrenceindikatorer ved finansieringsselskaber og pengeinstitutter	21
3.3.2	Vurdering af konkurrencen	24
3.4	Finansieringsselskabernes kreditvurderingspraksis	24
3.4.1	Kreditvurderingspraksis for lånetypen blankolån	25
3.4.2	Kreditvurderingspraksis for lånetypen købe- og kontokort	26
3.4.3	Kreditvurderingspraksis for lånetypen kredit mod sikkerhedsstillelse	28
3.4.4	Interview med udvalgte finansieringsselskaber	29
3.4.5	Finansieringsselskabernes kunder	30
3.5	Sammenfatning	31
4	DANSKERNES GÆLDSÆTNING	32
4.1	Danskernes opsparing og gældsætning	33
4.2	Husholdningernes formue og gæld	33
4.2.1	Færre har nettogæld	356
4.2.2	Sammensætning af gruppen med relativt høj nettogæld	37
4.2.3	Mange reducerer hurtigt deres gæld	39
4.3	Personer med relativt høje renteudgifter	40
4.4	Danskernes økonomiske adfærd	42
4.4.1	Hvilke forbrugere har oplevet betalingsproblemer?	45
4.4.1.1	Arbejdsløshed som årsag til manglende betalingsevne	49
4.4.2	Forbrugernes opsparing og låntagning	49

4.4.2.1	Omkostninger ved optagede lån og misligholdelse af lån	52
4.4.3	Forbrugernes egen opfattelse af deres økonomiske situation	54
4.4.3.1	Økonomisk rådgivning	56
4.5	Forbrugeradfærd	57
4.5.1	Økonomisk teori om forbrugeradfærd	58
4.5.2	Behavioural Economics	59
4.5.3	Undersøgelser af forbrugeradfærden i Danmark	60
4.6	Sammenfatning	61
5	GÆLDENDE LOVGIVNING	64
5.1	Indledning	64
5.2	Regler, der gælder generelt	65
5.2.1	Kreditaftaleloven	65
5.2.1.1	Oplysningsforpligtelser og formkrav	66
5.2.1.2	Regulering af rente og omkostninger	67
5.2.1.3	Urimelige aftalevilkår	67
5.2.1.4	Bevarelse af indsigelser mv.	67
5.2.1.5	Andre regler i kreditaftaleloven	68
5.2.2	Forbrugerftaleloven	68
5.2.2.1	Forbud mod uanmodet henvendelse mv.	68
5.2.2.2	Finansielle tjenesteydelser	69
5.2.2.3	Oplysningspligt ved fjernsalgsaftaler	69
5.2.2.4	Fortrydelsesret	70
5.2.3	Renteloven	70
5.2.4	Aftaleloven	71
5.2.5	Straffelovens ågerbestemmelse	71
5.3	Særlige regler for det finansielle område	72
5.3.1	Bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder	73
5.3.1.1	Information til forbrugere om priser m.v. i pengeinstitutter	75
5.4	Særlige regler for ikke-finansielle udlånere, der ikke er omfattet af lov om finansiel virksomhed	77
5.4.1	Markedsføringsloven	78
5.4.2	Skiltningbekendtgørelsen	78
5.4.3	Retningslinjer for SMS-lån m.v.	80
5.4.4	Forbrugerombudsmandens tilsyn med forbrugslån	82
5.5	Anden relevant lovgivning	83
5.5.1	Forsøgsordning om eftergivelse af gæld til det offentlige	83
5.5.2	Konkurslovens regler om gældssanering Fejl! Bogmærke er ikke defineret.	
5.5.2.1	Betingelser for gældssanering	84
5.5.2.2	Gældssaneringens virkninger	85
5.5.2.3	Regler om behandling af sager om gældssanering	85
5.5.3	Personlig konkurs	85
5.6	Kommende regulering	87
5.6.1	Forbrugerkreditdirektivet	87
5.6.1.1	Harmoniseringsgraden i direktivet	87
5.6.1.2	Kreditgiverens oplysninger til forbrugeren	87
5.6.1.3	Kreditgiverens vurdering af forbrugers kreditværdighed	88

5.6.1.4	Detaljerede regler om opsigelse af tidsbegrænsede kreditaftaler	88
5.6.1.5	14-dages fortrydelsesret for kreditaftaler	88
5.6.1.6	Detaljerede regler om førtidig tilbagebetaling af kreditter	89
5.6.1.7	Regler om beskyttelse af forbrugeren ved overdragelse af rettigheder	90
5.6.1.8	Regler om kreditgivers informationspligt i forbindelse med renteændringer og overtræk	90
5.6.1.9	Andre regler i forbrugerkreditdirektivet	90
5.7	Undersøgelse af prisloft	90
5.7.1	Ingen regulering	91
5.7.2	Bestemmelser om urimelige aftalevilkår og åger	91
5.7.3	Bestemmelser om prisloft	93
5.7.4	Sammenfatning	94
5.7.5	Fordele og ulemper ved at indføre prisloft	95
6	UDDANNELSE, INFORMATION OG RÅDGIVNING MÅLRETTET DEN FINANSIELLE FORBRUGER	96
6.1	Undervisning i folkeskole og på ungdomsuddannelserne	96
6.1.1	Folkeskolen	96
6.1.1.1	Matematik	97
6.1.1.2	Samfundsfag	97
6.1.1.3	Dansk	97
6.1.2	De gymnasiale uddannelser	98
6.1.3	Undervisning i finansielle forbrugerforhold i erhvervsuddannelserne	98
6.2	Penge- og Pensionspanelet	99
6.2.1	Penge- og Pensionspanelets Barometer	100
6.2.2	Undersøgelse af unges opsparring og lån	100
6.2.3	ÅOP-kampagne	101
6.3	Gældsrådgivning	102
6.3.1	Den private sektor	102
6.3.1.1	Bankerne	102
6.3.1.2	Andre private rådgivere	102
6.3.1.3	Brancheorganisation	103
6.3.2	Den offentlige sektor	103
6.3.3	Den frivillige sektor	103
6.3.4	Indsats mod udsættelser af lejere	103
6.3.5	Pulje til etablering af gældsrådgivning til socialt udsatte	104
6.3.5.1	Puljens formål	104
6.3.5.2	Målgruppen	104
6.3.5.3	Evaluering af gældsrådgivningen	105
6.4	Brancheaktiviteter	105
6.4.1	Undervisningsmateriale fra Finansrådet	105
6.4.2	Generelle aktiviteter	106
6.5	SKAT og unge	106
Bilag		110

1 Sammenfatning

Den finansielle og økonomiske krise har sat fokus på markedet for forbrugslån. Derfor nedsatte daværende økonomi- og erhvervsminister Lene Espersen i efteråret 2009 en arbejdsgruppe med det formål at se nærmere på markedet for forbrugslån.

Det vurderes, at konkurrencen på markedet for forbrugslån fungerer, med mange aktører og forskellige produkter via et varieret distributionsnet. Forbrugerne har dermed en række alternativer at vælge imellem og mulighed for at vælge det produkt, som passer bedst til deres behov.

Udbydere af forbrugslån konkurrerer dels direkte om kunderne og dels indirekte om adgang til kunderne gennem distributører som fx butikskæder i detailhandlen.

Arbejdsgruppen har foretaget en undersøgelse af kreditvurderingspraksis hos finansieringsselskaber og pengeinstitutter. Undersøgelsen viser, at der ikke er en væsentlig forskel i praksis. Det betyder fx, at både finansieringsselskaber og pengeinstitutter kontrollerer registrering af låntager i Experian RKI og/eller Debitorregistret samt låntagers indkomst, gæld og alder.

Generelt er der omfattende forbrugerbeskyttelsesregler på markedet for forbrugslån gennem blandt andet fortrydelsesret, oplysningskrav og ågerregler.

Arbejdsgruppen har indhentet information om ågerregler og prislofter i 29 lande. Der er 24 lande, som har et beskyttelsesniveau på niveau med Danmark eller mindre. Der er fem lande, som har et decideret prisloft på forbrugslån. Ingen af de nordiske lande har et prisloft. Et prisloft kan medføre et opadgående pres på priserne mod loftet, så loftet bliver normerende for prisdannelsen. Endelig kan et prisloft medføre, at flere mennesker optager lån på det sorte marked. Generelt kan man sige, at der i de enkelte lande er truffet et valg af, hvorvidt man ønsker ågerregler eller et decideret prisloft. I Danmark er der ågerregler.

Der er stor spredning i det loft, som landene med prisloft på forbrugslån har indført. Loftet varierer fra ca. 10 til 27 pct. afhængig af løbetid og lånestørrelse. En indikativ undersøgelse af prisniveauet for forbrugslån på 20.000 kr. over 5 år viser en spredning i ÅOP på 13-29 pct. afhængigt af vilkår. Små lån og SMS-lån med kort løbetid kan have markant højere ÅOP, men det skyldes, at der ved optagelse af lån ofte er tilknyttet et oprettelsesgebyr.

I Danmark fører forbrugerombudsmanden tilsyn med, at markedsføringsloven overholdes ved forbrugslån udbudt af fx finansieringsselskaber. Forbrugerombudsmanden kan i forbindelse med sit tilsyn gribe ind over for en låneudbyders generelle markedsføring, herunder eventuelle urime-

lige aftalevilkår. For virksomheder, som er omfattet af lov om finansiel virksomhed, er det Finanstilsynet, som fører tilsyn.

Arbejdsgruppen har foretaget en undersøgelse af danskernes egen opfattelse af deres økonomiske situation gennem de forudgående 12 måneder, der viser, at 16 pct. af de adspurgte har oplevet problemer med at betale regningerne rettidigt. Det er særligt unge, børnefamilier, arbejdsløse, faglærte eller ufaglærte arbejdere, selvstændige eller studerende, der har haft betalingsproblemer.

Respondenterne angiver fald i indkomst og uforudsete udgifter som de væsentligste årsager til betalingsproblemerne. For de yngre aldersgrupper er et for stort forbrug også en væsentlig forklaring.

Endvidere angiver respondenterne, at de foretrækker at misligholde deres forbrugslån frem for fx bolig- eller kreditforeningslån. Derfor er misligholdelsen af forbrugslån en ledende indikator på forbrugernes generelle økonomiske problemer i modsætning til fx restancerne på boliglån, der er en træg indikator.

Arbejdsgruppen har også foretaget en analyse af danskernes opsparing og gældsætning i 2007, som viser, at kun få husholdninger over en længere årrække har en relativ stor nettogæld. Omkring halvdelen af personerne med en nettogæld på mindst 200.000 kr. i et givet år har efter to år nedbragt gælden til under 200.000 kr. eller ligefrem fået en positiv nettoformue. Der vil senere blive offentliggjort et økonomisk tema, som belyser familiernes økonomi med udgangspunkt i tal for 2008.

Analysen viser derudover, at børnefamilier og personer i alderen 25-39 år er overrepræsenteret i gruppen med en nettogæld på over 200.000 kr. Det bør bemærkes, at det ikke er et problem at have gæld, hvis gældsforpligtelserne er forenelige med privatøkonomien i øvrigt. En gældsforpligtelse kan være udtryk for den enkeltes ønske om at udjævne forbrug over livet. Analysen afspejler derfor, at mange nye boligejere er unge børnefamilier. Fra 40-års-alderen og frem falder andelen.

Samlet set tyder analysens resultater på, at nogle forbrugere i begrænset omfang kigger på prisen, når de skal vælge et lån, mens tilgængelighed og bekvemmelighed betyder mere. Disse forbrugere vælger derfor ikke nødvendigvis det billigste produkt. Hvilke præferencer, forbrugere har ved køb, uanset type af vare eller gode, er i udgangspunktet forbrugers eget ansvar.

Godt 30 pct. af den voksne befolkning havde i 2007 nettogæld, hvilket er lidt færre end i 1997. Hovedparten har en forholdsvis beskeden gæld. I 2007 havde under 9 pct. af den voksne befolkning en nettogæld over 200.000 kr. Andelen er steget en smule siden 1997, hvor den lå på ca. 6 pct.

Antallet af dårlige betalere i RKI-registret har ligget forholdsvis konstant på omkring 200.000 siden 2005. Det er mange gange flere end antallet af sager om gældssanering og personlige konkursdekreter. I 2008 var der 5.101 sager om gældssanering, hvor der blev eftergivet gæld i 1.397 af sagerne. Det har ikke været muligt at opgøre antallet af personlige konkurser som følge af forbrug. Det skyldes, at personlige konkursdekreter også omfatter personer, der er gået konkurs med en personlig ejet virksomhed. I 2008 blev der udstedt 1.156 personlige konkursdekreter.

Generelt set er det hensigtsmæssigt med et fortsat fokus på de unge forbrugere, således at de næste generationer af forbrugere træffer de rigtige valg og opbygger en naturlig interesse for deres egen finansielle situation. Der er sat fokus på uddannelse af finansielle forbrugere i folkeskolen med Fælles Mål 2009, hvorefter der skal undervises i finansielle og samfundsøkonomiske forhold i fagene matematik og samfundsfag. Endvidere er der undervisning i finansielle forhold på de gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne.

1.1 anbefalinger til initiativer

Analysen identificerer ikke som sådan indsatsområder, der kræver akut politisk handling, jf. sammenfatningen ovenfor. Arbejdsgruppen vil dog alligevel komme med nogle anbefalinger til, hvilke initiativer der kunne iværksættes på forbrugerområdet. Økonomi- og Erhvervsministeriet vil indlede drøftelser med branchen om analysens resultater og mulighederne for yderligere initiativer.

1.1.1 Lånometeret

Det anbefales, at Penge- og Pensionspanelet lancerer et online ”lånometer”. Lånometeret kan vise prisforskellen på den samme vare, alt efter om den fx købes kontant, på afbetaling, via kontokort, kassekredit eller via forbrugslån i en bank. Det kan vise, hvad varen vil koste, alt efter hvilken navngiven låneudbyder, der optages lån hos.

Lånometeret er en fiktiv online-butik, hvor man kan ”købe” nogle få forskellige varer (f.eks. en bærbar PC, et tv og et nyt køkken). Man klikker på og vælger sin vare og vælger samtidig, hvilket betalingsmiddel, man vil anvende. Det kan fx være kontant, køb på afbetaling, via kontokort, kassekredit eller forbrugslån i en bank.

Herefter får man en oversigt over, hvad fx tv’et typisk vil koste, alt efter hvordan det finansieres. Det kan fx vise, at et tv, som koster 5.000 kr. kontant, typisk vil koste 9.500 kr. ved køb på afbetaling over en given periode.

1.1.2 Information om tvangsauktion

Det anbefales, at Penge- og Pensionspanelet udarbejder informationsmateriale målrettet boligejere, som er i risiko-zonen for, eller som gennemgår en tvangsauktion.

Informationsmaterialet udarbejdes på baggrund af en kortlægning af disse boligejeres behov. Materialet kan fx beskrive mulighederne for at hindre tvangsauktionen. Der kan således være gode råd til, hvordan man lægger budget, kontakter kreditorerne, og hvordan man kan indgå aftale om fx henstand på boliglånet. Samtidig kan informationsmaterialet hjælpe boligejerne med at forstå og afmystificere forløbet under en tvangsauktion med forklaring af emner som fx inkasso, fogedret, udlægsbegæring og hæftelse for gæld efter tvangsauktion mv.

Informationsmaterialet vil fx kunne tage form som et informationsmodul på Penge- og Pensionspanelets hjemmeside i kombination med en pjece, som kreditorerne udleverer til boligejere, som er i restance med boliglån.

1.1.3 Information til gældsatte

Det anbefales, at Penge- og Pensionspanelet nærmere undersøger, om der kan iværksættes en effektiv informationsindsats over for gældsatte på over 25 år. Undersøgelsen kunne tage udgangspunkt i samtaler med fx ”gældsrådgivere” og gældsatte for at kortlægge, hvilke former for informationsindsatser, der er mest hensigtsmæssige at iværksætte overfor målgruppen. Det kunne fx være 10 gode råd om, hvordan man kommer økonomisk på fode, hvis man er gældsat

2 Indledning

Den finansielle og økonomiske krise har sat fokus på markedet for forbrugslån. Der har bl.a. været fokus på udlån fra finansieringsselskaber, som ikke er pengeinstitutter, samt på de problemer, man som forbruger kan havne i, hvis man optager mange eller store forbrugslån, som man ikke kan servicere.

Økonomi- og erhvervsministeren nedsatte derfor en arbejdsgruppe bestående af Økonomi- og Erhvervsministeriets departement (formand), Forbrugerstyrelsen, Finanstilsynet, Konkurrencestyrelsen, Justitsministeriet, Indenrigs- og Socialministeriet og Forbrugerombudsmanden (observatør), der fik til opgave at udarbejde nærværende analyse af markedet for forbrugslån.

2.1 Kommissorium for analysen

Baggrunden for arbejdsgruppens arbejde har været et kommissorium, hvor følgende har indgået:

Analysen skal kortlægge følgende elementer:

- Markedet for forbrugslån, herunder aktørerne på markedet, dvs. finansieringsselskaberne og deres udlånsaktiviteter, forbrugerne og deres lånemønstre samt den konkurrencemæssige situation.
- De gældende forbrugerbeskyttelsesregler, herunder snitfladen mellem banker og finansieringsselskaber, samt relevante initiativer på området.

- Erfaringer fra andre lande.

Arbejdsgruppen skal yderligere se nærmere på de forbrugere, der optager forbrugslån. Det vil blive undersøgt:

- om der er grupper af personer, der er særligt repræsenteret på lånemarkedet,
- hvorfor nogle forbrugere har mange eller store forbrugslån, og
- hvor mange forbrugere, der får problemer i forbindelse med optagelse af forbrugslån, herunder registreres som dårlige betalere, bliver erklæret personligt konkurs eller søger om gældssanering mv.

3 Markedet for forbrugslån

Der er foretaget en afdækning af aktørerne og konkurrencen på markedet for forbrugslån, ligesom der er foretaget en undersøgelse af i hvilket omfang, der foretages kreditvurdering i forbindelse med ydelsen af forbrugslån.

3.1 Afgrænsning af det relevante marked

I nærværende analyse gennemføres ikke en egentlig konkurrenceretlig analyse. Dog kan der påpeges hvilke overvejelser, som kan være relevante, hvis en konkurrenceretlig analyse skal foretages for markedet for forbrugslån.

Ved større konkurrenceretlige analyser afgrænses der normalt et relevant produktmarked og et relevant geografisk marked. Markedsafgrænsningen danner rammerne for den videre vurdering af, hvordan konkurrencen mellem det afgrænsede markeds produkter er.

Ved det relevante produktmarked forstås således markedet for alle de produkter eller tjenesteydelser, som forbrugeren anser for indbyrdes substituerbare på grund af deres egenskaber, pris og anvendelsesformål. Ved det relevante geografiske marked forstås det område, hvor de deltagende virksomheder er involveret i udbud af og efterspørgsel efter produkter eller tjenesteydelser, og som har tilstrækkelig ensartede konkurrencevilkår og kan skelnes fra de tilstødende områder, fordi konkurrencevilkårene der er meget anderledes. Det relevante marked for vurdering af et givet konkurrencemæssigt problem afgrænses derfor ved en kombination af produktmarkedet og det geografiske marked.

Generelt findes der en lang række afsætningskanaler, hvorigennem forbrugere kan opnå lån til forbrug. Disse udbydes både af finansieringsselskaber, pengeinstitutter og realkreditinstitutter. Produktudbuddet er ligeledes stort, idet de udbudte lån varierer betydeligt med hensyn til størrelsen på lånet, løbetid, afdragsmuligheder og lignende.

Det relevante produktmarked udgøres af forbrugslån, der ydes til privatpersoner med henblik på almindeligt forbrug, køb af rejser eller varer. Realkreditlån har sammenlignet med disse forbrugslånetyper en række

anderledes karakteristika, som gør, at lånet ikke synes sammenligneligt med almindelige forbrugslån, og derved ikke er i analysens fokus.

Væsentlige prisforskelle mellem fx lån med pant i fast ejendom og hurtiglån kan indikere, at lånene ikke er indbyrdes substituerbare, hvilket kan tale for, at der eksisterer flere delmarkeder. Store prisforskelle behøver dog ikke nødvendigvis at betyde, at dette er tilfældet, fx er prisen på fastforrentede realkreditlån på nuværende tidspunkt ca. 2,5 gang større end prisen på F1 lån, men man vil ikke umiddelbart sige, at de to produkter hører til to forskellige delmarkeder. Om markedet yderligere kan afgrænses ved, at andre lån til forbrug kan udelukkes, som fx lån med sikkerhedsstillelse, lån uden sikkerhedsstillelse, billån eller lignende, eller hvorvidt, der kan afgrænses et særskilt marked for udlån udbudt af finansieringsselskaber og et for pengeinstitutter, er udenfor rammerne af denne analyse.

Hvad angår den geografiske afgrænsning, vil der være tale om et nationalt marked for forbrugslån, idet detailbankmarkedet, som er pengeinstitutternes udlån til private kunder, ved tidligere konkurrenceretlige afgørelser må opfattes som afgrænset til Danmark.

3.2 Markedsbeskrivelse

Markedet for forbrugslån er kendetegnet ved et stort produktudvalg og mange aktører på udbudssiden.

I det følgende gives en beskrivelse af hvilke produkter, der findes på markedet, udviklingen i det samlede nyudlån til forbrug og en beskrivelse af aktørerne på markedet.

Til slut beskrives gennemsnittigheden på markedet og betydningen for forbrugsvalget.

3.2.1 Produkter

Forbrugslån defineres i denne sammenhæng som lån eller kredit oprettet af privatpersoner med henblik på almindeligt forbrug, rejser, varer eller tjenesteydelser.¹ Lån til forbrug kan derfor adskilles fra andre typer af lån, som fx lån til istandsættelse af bolig.

Produktmarkedet kan overordnet inddeles i lån udbudt af finansieringsselskaber, pengeinstitutter og via realkreditinstitutter. I det følgende vil disse blive beskrevet nærmere.

¹ ”Undersøgelse af prisoplysninger på markedet for forbrugslån”, DMA/Research 2006 for Forbrugerstyrelsen.

3.2.1.1 Lån til forbrug udbudt af finansieringsselskaber

Forbrugslån udbudt af finansieringsselskaber kan inddeles i følgende kategorier: Købe- og kontokort (herunder også benzinkort), blankolån og kredit mod sikkerhedsstillelse.²

Kategorien købe- og kontokort dækker over lån, hvor der er tilknyttet et kort. Lånene kan være med eller uden sikkerhedsstillelse. Kategorien spænder over både købekort, hvor kortet er knyttet til en forretningskæde, fx diverse benzinkort og kontokort, hvor kortet tilhører en konto med kredit.

Et kreditkort (eller kontokort) er relativt let tilgængeligt. I nogle tilfælde er kreditten begrænset til køb hos fx en bestemt butik, kæde af butikker eller stormagasin. I andre tilfælde er kreditten knyttet til et internationalt betalingskort og er ikke begrænset til bestemte butikker eller kæder. Der aftales en løbende kreditramme på et bestemt beløb, og der indgås typisk en aftale om, hvordan en kredit skal afdrages.

Blankolån er kontantlån uden sikkerhedsstillelse og tilbydes uden tilknytning til et købe- eller kontokort, fx SMS-lån eller andre forbrugslån. I pressen har der især været fokus på SMS-lån, da disse lån ofte er præget af høje ÅOP-satser og således er væsentlig dyrere end andre forbrugslån.

Omfanget af dette lånemarked er dog meget beskedent³ og det er forbrugerombudsmandens vurdering, at det ikke udgør et reelt forbrugerproblem. Forbrugerombudsmanden har ikke modtaget klager over lånene fra forbrugere, men vil stadig opmærksomt følge udviklingen, herunder om der kommer nye udbydere på det danske marked.

Kredit mod sikkerhedsstillelse er kredit ydet med sikkerhed i aktiver, fx i underliggende varekøb, kaution eller lignende. Denne type lån omfatter bl.a. billån. Kredit mod sikkerhedsstillelse er ikke at forveksle med leasing, hvor finansieringsselskabet erhverver det pågældende aktiv, hvorefter brugeren mod løbende betaling opnår råderet over aktivet.

I 2006 undersøgte Forbrugerstyrelsen markedet for forbrugslån finansieret via finansieringsselskaber. Undersøgelsen viste bl.a., at 56 pct. af de adspurgte personer lånte mindre end 10.000 kr., 20 pct. lånte mellem 10.000 og 50.000 kr., og kun 15 pct. lånte mere end 100.000 kr. Sammenlignet med fx realkreditlån er der tale om meget små lån.

² Ved opdelingen af produktkategorier er der taget udgangspunkt i Danmarks Statistiks kategorier, jf.

<http://www.dst.dk/Vejviser/dokumentation/Varedeklarationer/emnegruppe/emne.aspx?syrvid=000896>.

³ Antallet af indgåede SMS-lån udgjorde knap 2200 i 3. kvartal 2009. Størrelsen på lånene er fortsat fordelt således, at der er flest lån med lånebeløb på 2000 kr. Der kan kun opnås lån på mellem 1.000 og 3.000 kr.

3.2.1.2 Lån til forbrug udbudt af pengeinstitutter

Pengeinstitutternes udlån til forbrug kan opdeles i to kategorier. Lånene kan være med eller uden sikkerhedsstillelse. Grænserne mellem disse kategorier er dog flydende.

Betegnelsen forbrugslån hos pengeinstitutterne dækker over flere forskellige typer af lån hos det enkelte pengeinstitut. Langt størstedelen af pengeinstitutterne tilbyder både kassekredit og lån til forbrug.

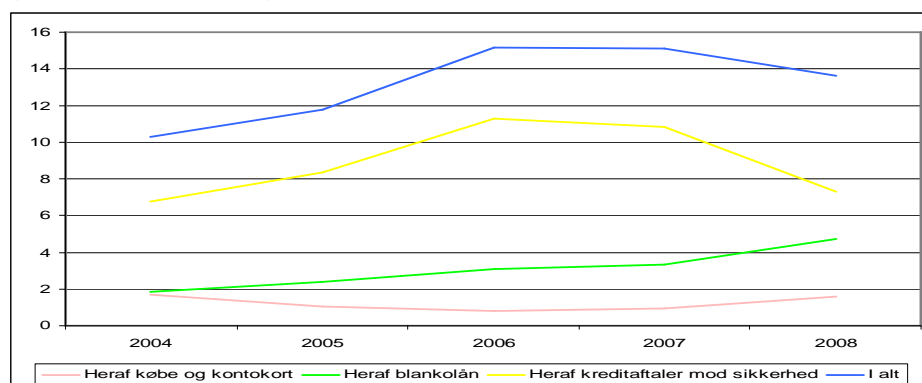
3.2.1.3 Lån til forbrug via realkreditinstitutter

Lån til forbrug via realkreditinstitutter og pengeinstitutter optages typisk i forbindelse med køb af bolig eller med baggrund i en eksisterende boligs friværdi og sker ved, at kreditinstitutterne udsteder realkreditlån med pant i fast ejendom eller via såkaldte prioritetslån, som kan opfattes som en speciel form for kassekredit med pant i fast ejendom.

3.2.2 Udviklingen i udlån

Samlet set har de totale nyudlån til forbrug hos finansieringsselskaberne været stigende i perioden fra 2004 til 2008, se figur 3-1. Fra 2007 til 2008 faldt de samlede nyudlån dog med 1,5 mia. kr. til 13,6 mia. kr. I løbet af de sidste fem år er de samlede nyudlån hos finansieringsselskaberne vokset med knap 35 pct. Til sammenligning er pengeinstitutternes nyudlån til forbrug vokset med knap 26 pct.

Figur 3-1: Finansieringsselskabers nyudlån, ultimo året, mia. kr.

Anm.: Blankolån og kredit via købe- og kontokort er typisk ydet uden sikkerhedsstillelse.

Kilde: Danmarks Statistik.

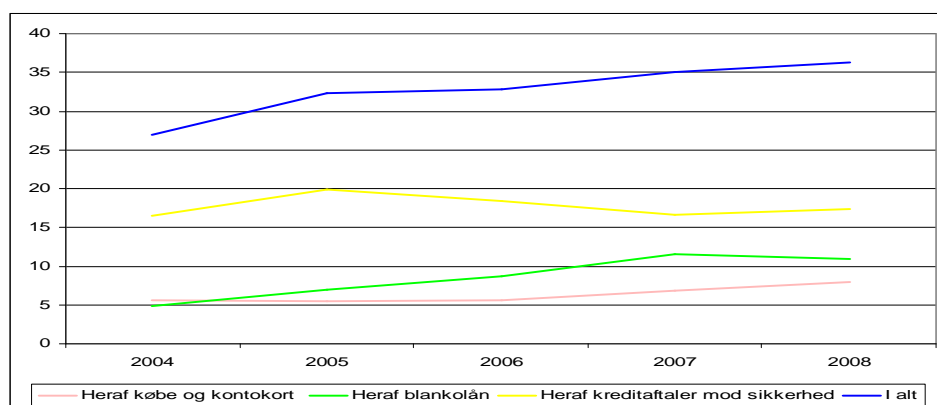
De samlede nyudlån i mia. kr. for lån tilknyttet købe- og kontokort har været relativt uændrede i perioden fra 2004 til 2008. I samme periode er størrelsen af nyudlån af blankolån mere end fordoblet og udgør nu en større andel af de samlede nyudlån sammenlignet med 2004.

Nyudlån i form af kreditaftaler mod sikkerhed har været stigende i første halvdel af perioden for derefter at falde. I 2008 faldt værdien af nyudlån med godt 30 pct. i forhold til 2007. Denne udvikling skyldes sandsynligvis den seneste tids fald i ejendomspriserne og ikke mindst den finansielle

uro, idet man må forvente, at interessen og muligheden for at optage disse lån er kædet sammen med værdien af sikkerhedsstillelsen.

I 2008 var de samlede udlån hos finansieringsselskaberne 36,3 mia. kr.⁴ Heraf udgjorde kreditaftaler mod sikkerhed 17,4 mia. kr., mens blankolån samt købe- og kontokort udgjorde henholdsvis 10,9 og 8,0 mia. kr., se figur 3-2.

Figur 3-2: Udviklingen i de samlede udlån til forbrug hos finansieringsselskaber, mia. kr.

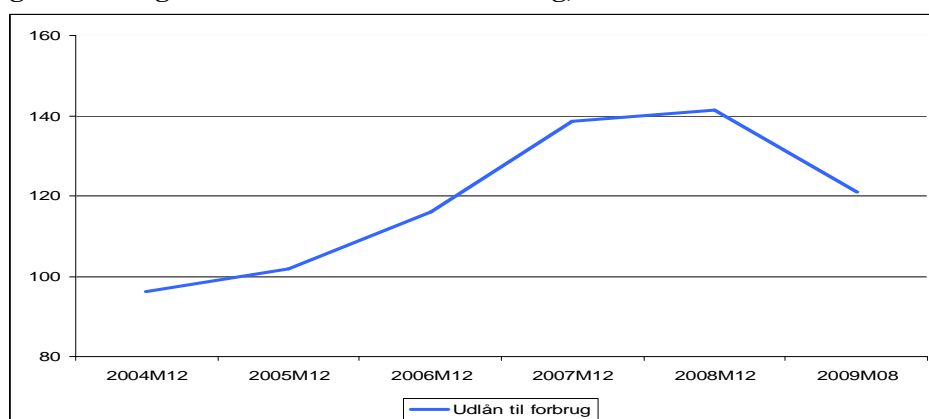

Anm.: Udlånet er opgjort ultimo perioden.

Kilde: Danmarks statistik.

Til sammenligning var pengeinstitutternes udlån til forbrug på ca. 141,3 mia. kr. i 2008.⁵ De seneste tal for 2009 viser dog, at udlånene er faldet til 121,0 mia. kr., se figur 3-3.

Figur 3-3 Pengeinstitutternes udlån til forbrug, mia. kr.

Anm.: Pengeinstitutternes udlån til indenlandske husholdninger opgjort ultimo perioden.

Kilde: Danmarks Statistik.

Pengeinstitutternes udlån til forbrug er således godt knap fire gange større end finansieringsselskabernes. Andelen af pengeinstitutternes udlån til

⁴ Danmarks Statistik, www.statistikbanken.dk, tabel MPK57.

⁵ www.nationalbanken.dk.

forbrug i forhold til den samlede mængde udlån er faldet fra godt 25 pct. i 2007 til knap 22 pct. i 2008.

Der findes ingen detaljerede opgørelser over lån til forbrug via realkreditlån eller prioritetslån. Derfor er det ikke muligt at sige noget om, hvor stor en del, der går til forbrug.

Realkreditrådet har undersøgt, hvor stor en andel af det provenu eller øget rådighedsbeløb, som på baggrund af omlægning eller oprettelse af et tillægslån, er gået til øget forbrug.⁶ Af de adspurgte boligejere, som i 2008 optog et tillægslån, anvendte 19 pct. det kontante provenu på øget forbrug. I 2007 var det 23 pct. af de adspurgte boligejerne, som anvendte det kontante provenu på øget forbrug.

Samlet set kan man sige, at udlån til forbrug er højere, end det var i 2004. Udviklingen hos finansieringsselskaberne er drevet af en stigning i udlån uden sikkerhedsstillelse. Hos pengeinstitutterne er der også sket en stigning i udlån til forbrug, det er dog på grund af databegrænsninger ikke muligt at konkludere, at dette er sket som følge af en stigning i udlån med eller uden sikkerhedsstillelse.

3.2.3 Aktører

De primære udbydere af forbrugslån er finansieringsselskaber og pengeinstitutter, hvoraf førstnævnte i nogle tilfælde er koncernforbundet med et pengeinstitut, fx Nordea Finans, eller koncernforbundet med et ikke-finansielt selskab, fx er GE Money Bank koncernforbundet med General Electrics.

3.2.3.1 Finansieringsselskaber

De største finansieringsselskaber er Ekspress Bank A/S, GE Money Bank, Ikano Bank A/S, SparXpres og Nordea Finans.

Kortlægningen af aktørerne på markedet for forbrugslån er foregået ved at sammenkøre udtræk fra Erhvervs- og Selskabsstyrelsens CVR-register med branchekoder fra Danmarks Statistik for markedet og tidligere undersøgelser af markedet fra Forbrugerstyrelsen.

Definitionen af finansieringsselskaber omfatter sædvanligvis ikke selskaber, der har en banktilladelse. Da der inden for de seneste år er en række finansieringsselskaber, som har fået banktilladelse, anvendes der i denne undersøgelse en lidt bredere forståelse af begrebet finansieringsselskaber. I denne undersøgelse omfatter Finansieringsselskaber derfor følgende selskaber:

⁶ Rapport om boligejernes brug af konverteringsgevinster og provenu fra tillægslån, Realkreditrådet 2008, <http://www.realkreditraadet.dk/Aktuelt/Analyser.aspx>.

- Pengeinstitutter, der alene virker som finansieringsselskab ved primært at udbyde udlån, eller har et underliggende finansieringsselskab i koncernen.
- Øvrige finansieringsselskaber uden banktilladelse.

For begge kategorier indgår både selskaber, der er i direkte kontakt med kunden og selskaber, der udbyder lån gennem formidlere i detailbranchen.

Listen over finansieringsselskaber på markedet for forbrugslån er vedlagt som bilag A. Af listen fremgår det, at der minimum findes 50 finansieringsselskaber på markedet for forbrugslån⁷. Da der ikke findes et register over alle finansieringsselskaber må dette antal formodes at kunne være højere. Dog estimerer en tidligere undersøgelse foretaget af Forbrugerstyrelsen og DMA research, at syv til otte selskaber repræsenterer mere end 80 pct. af de samlede udlån til forbrug udbudt af finansieringsselskaber inden for de tre typer af lån, der indgår i denne undersøgelse⁸. Det vurderes derfor, at listen over finansieringsselskaber er dækkende for langt størstedelen af markedet, da finansieringsselskaberne fra Forbrugerstyrelsens undersøgelse også indgår i listen. Flere af pengeinstitutterne indgår både på listen over finansieringsselskaber og listen over pengeinstitutter, da de både kategoriseres som finansieringsselskab og pengeinstitut i undersøgelsen.

Finansieringsselskaber anvender mange forskellige afsætningsmetoder. Nogle selskaber henvender sig direkte til forbrugeren via filialer, internet, SMS eller lignende, mens andre samarbejder med detailkæder som distributionskanal. De forskellige låntyper udbydes under forskellige betegnelser og er ofte tilpasset den enkelte forretning.

De forskellige låntyper, der udbydes via detailkæder under forskellige varemærker administreres af virksomheder, der ejes af relativt få hovedaktører. Forbrugerstyrelsens analyse fra 2006 om forbrugslån viser, at de ca. 130 forskellige varemærker er fordelt på syv til otte hovedaktører, som formidler langt størstedelen af finansieringsselskabernes forbrugslån til forbrugere.⁹

3.2.3.2 Pengeinstitutter

I januar 2010 fandtes der 155 pengeinstitutter, hvoraf langt de fleste tilbyder forbrugs- eller privatlån. Pengeinstitutternes produkter er relativt

⁷ Det samlede antal indberettende selskaber til Danmarks statistik er ca. 50, hvoraf enkelte indberetter på vegne af andre selvstændige, men mindre leasingselskaber, der i praksis administreres af det indberettende selskab. Det samlede antal selskaber, der ligger til grund for undersøgelsen af konkurrencen på baggrund af Danmarks Statistiks tal er derfor ca. 80. Det har ikke været muligt at fremskaffe tal, der udelukkende dækker de 50 finansieringsselskaber.

⁸ http://www.forbrug.dk/fileadmin/Filer/PDF/Rapport_FS_final_020206.pdf

⁹ DMA/Research 2006 for Forbrugerstyrelsen.

homogene, og det er muligt for forbrugerne at danne sig et overblik over produkter og priser via bankernes hjemmesider eller prissammenligningsportaler, som fx mybanker, pengepriser m.fl.

Det er ikke muligt at isolere pengeinstitutternes indtjening på forbrugslån og kassekreditter. Det kan dog konstateres, at det samlede udlån til private fratrukket realkreditlån udgjorde ca. 39,8 pct. af de samlede udlån til forbrug i 2008, og at pengeinstitutternes samlede renteindtægter samme år udgjorde 183 mia. kr.

3.2.4 Markedstransparens

Tidligere undersøgelser foretaget af Forbrugerstyrelsen har påvist, at forbrugerne ikke i stort omfang undersøger de forskellige lånemuligheder, inden de optager lån, og at en stor andel af dem ikke kender prisen (ÅOP) på deres lån.¹⁰

At forbrugerne ikke undersøger markedet før og efter, de optager et forbrugslån, skal også ses i lyset af, at markedets produkter er mere komplekse end andre produkter, fx mælk eller brød.¹¹ Det er svært for forbrugerne at overskue konsekvenserne ved at optage et lån for privatøkonomien både på kortere og længere sigt. Det er derfor langt mere kompliceret at vælge et finansielt produkt end at købe mælk i supermarkedet.

Derudover kan der være andre faktorer, som spiller ind ved forbrugerens valg af lån, som gør, at prisen på forbrugslånet (ÅOP) ikke er afgørende eller vægtes særligt højt, når forbrugeren vælger et forbrugslån. Forbrugeren kan have større fokus på den vare, som forbrugeren får adgang til som følge af lånet. Det betyder, at prisen som den styrende faktor for forbrugerens valg af produkter formindskes og i sidste ende, at konkurrencen må finde andre veje til at påvirke forbrugerens valg mellem udbydere og forbrugslån. Det sker på trods af, at ÅOP har øget gennemsigtigheden for forbrugeren, når forbrugeren skal vælge mellem forskellige forbrugslån hos samme eller flere udbydere.

Penge- og Pensionspanelets undersøgelse fra 2008 af de unges forbrugslånsvaner viser derudover, at mange unge ukritisk vælger mellem udbudte forbrugslån. Således angiver 86 pct. af de adspurgte unge i undersøgelsen af de ikke har undersøgt alternative tilbud inden de optog deres lån.¹² Man må formode, at tendensen i større eller mindre omfang ligeledes findes hos andre aldersgrupper.

Konsekvensen af, at nogle forbrugere fokuserer mere på varen end på prisen på forbrugslånet, kan være, at udbyderen sætter højere priser.

¹⁰ Forbrugerredøgørelsen 2005, http://www.forbrug.dk/fileadmin/Filer/FR05_-_filer/Faktaark_kap._3.pdf

¹¹ Penge- og Pensionspanelet: 18. februar 2009, faktaark samt Pressemeddelelse af 21. august 2007, Økonomi- og erhvervsministeriet.

¹² Penge- og Pensionspanelet: Unges forbrugslån og opsparing. Oktober 2008.

Uafhængigt af forbrugerens efterspørgsel efter en vare eller service, så afhænger udbydernes muligheder for at sætte højere priser af forbrugers betalingsvne, og om der findes andre konkurrerende udbydere, som har god adgang til at afsætte deres produkter på markedet.

Samlet set vurderes det, at forbrugerne har gode muligheder for at sonde-re markedet, men at nogle forbrugere ikke gør det i tilstrækkelig grad.

3.2.5 Afsætningskanaler

Når der findes flere udbydere, er der konkurrence om afsætningskanalerne. Det kan bevirke, at prisen over for forbrugeren reduceres ved, at afsætningskanalen forlanger en lavere pris fra udbyderen for at benytte sine butikker som afsætningskanal for derigennem selv at kunne sælge flere varer. Afsætningskanalen kan dog også påvirke prisen i opadgående retning ved at forlange en større andel af udbyderens fortjeneste ved lånet.

For at afsætningskanalen kan påvirke de enkelte udbydere, kræver det, at afsætningskanalen har en stor betydning for afsætningen af udbyderens produkt. Det er bl.a. tilfældet, hvis afsætningskanalen har en stor markedskontakt, som udbyderen af forbrugslån ikke kan opnå ved at vælge alternative måder at afsætte sit produkt på som fx via SMS, internet, egne filialer eller egen butik med forbrugsgoder, der kan finansieres via forbrugslån, fx vaskemaskiner, tv, radio, computere og lignende.

Afsætningskanalen skal derfor have en gunstig position på markedet for at kunne påtvinge andre vilkår over for udbyderen, end dem udbyderen selv tilbyder. Samtidig skal positionen på afsætningsmarkedet gøre alternative afsætningskanaler for omkostningsfulde for udbyderen at bruge eller udvikle selv.

Hvis en eller flere afsætningskanaler er betydningsfulde, vil udbyderne konkurrere om afsætningskanalerne. Konkurrencen vil udspille sig ved, at den udbyder, der tilbyder de bedste vilkår til afsætningskanalen (fx provision, kreditvilkår, mv.), vinder retten til at bruge afsætningskanalen.

Hvorvidt konkurrencen om afsætningskanalerne er til gavn for forbrugerne afhænger af aftalestrukturen mellem afsætningskanal og udbyder, herunder hvilke vilkår som afsætningskanalen lægger vægt på. Hvis der lægges vægt på, at forbrugeren tilbydes det billigste lån, vil konkurrencen om afsætningskanalerne medføre en lavere pris til forbrugeren, men kan samtidig betyde, at flere forbrugere tager et forbrugslån. Hvis aftalen mellem udbyder og afsætningskanal derimod indebærer at afsætningskanalen får en andel i udbyderens fortjeneste ved lånet, kan det betyde at færre forbrugere efterspørger et forbrugslån, men dem, som gør, kan komme til at betale en højere pris.

Som tidligere nævnt findes der et stort udvalg af forbrugslån udbudt gennem mange og forskelligartede afsætningskanaler. For forbrugeren indebærer det, at forbrugeren møder forbrugslån i mange sammenhænge. Det kan være i forbindelse med, at forbrugeren køber andre forbrugsvarer fx vaskemaskiner, radio og tv og lignende, eller ved at forbrugeren direkte efterspørger et forbrugslån ved at bruge fx filialer, internet og SMS. Typisk gælder det dog, at forbrugeren ikke præsenteres for andre udbydernes produkter hos den samme afsætningskanal, men derimod kan forbrugeren typisk vælge mellem den samme udbyders forskellige forbrugslån. Den relativt lette tilgængelighed af lånetilbud vil kunne øge efterspørgslen efter forbrugslån.

3.2.6 Priser på forbrugslån

Analyser foretaget af Forbrugerstyrelsen viser, at der er væsentlig forskel mellem prisen på lån udbudt af finansieringsselskaber og pengeinstitutter. Generelt har de såkaldte ”hurtiglån,” hvor forbrugeren tilbydes en kredit inden for få minutter og uden, at forbrugeren har personlig kontakt med formidleren, en væsentlig højere ÅOP end forbrugslån udbudt af pengeinstitutter. Den billigste måde, hvorpå der kan opnås lån til forbrug, er ofte en forøgelse eller oprettelse af en kassekredit hos det pågældende pengeinstitut.¹³

For at belyse prisniveauet for hurtiglån er der foretaget en indikativ undersøgelse af ÅOP på hurtiglån optaget som SMS-lån, direkte via et finansieringsselskab og indirekte via forretninger i forbindelse med et varekøb. Formålet er at give et indtryk af niveauet for ÅOP på de pågældende produkter.

Der er taget udgangspunkt i tre lånebeløb på 5.000 kr., 20.000 kr. og 40.000 kr. med en løbetid på 5 år for henholdsvis kontantlån og lån ved køb af vare. Der er ved SMS-lån vist ÅOP for lånebeløb på 1.000 kr., 2.000 kr., og 3.000 kr. med en løbetid på 15 – 30 dage, jf. **tabel 3-1**. Baggrunden for at vælge forskellige lånebeløb er, at ÅOP ofte varierer med lånestørrelsen og løbetiden. Dette skyldes, at der ofte er et fast oprettelsesgebyr. Det bevirker, at små lån med kort løbetid får en højere ÅOP, hvilket især ses ved SMS-lånene, hvor ÅOP kan være flere tusind pct. Det gør sig også gældende ved kontantlån, hvor ÅOP falder fra 20-37 pct. til 12-27 ved større lån.

¹³ Forbrugerredøgørelsen 2005.

Tabel 3-1: Indikativ undersøgelse af ÅOP for udvalgte produkter og lånebeløb, pct.

Lånebeløb	5.000 kr.	20.000 kr.	40.000 kr.
Kontantlån i 5 år	20 – 37	13 – 25	12 – 27
Ved køb af vare i 5 år	26 - 40	23 – 29	22 – 28
Lånebeløb for SMS-lån	1.000 kr.	2.000 kr.	3.000 kr.
SMS-lån i 15-30 dage	2.334 – 33.456	1.081 - 9.247	819 – 5.911

Note: Priserne er ikke fuldt dækkende for markedet, da undersøgelsen kun omfatter en del af markedet. De angivne ÅOP giver dog et indtryk af niveauet, som gælder ved de tre produkttyper. Tallene for ÅOP er før skat og afrundet til hele pct.

Anm.: Bemærk at såvel løbetid som lånebeløb ved SMS-lån er forskellig fra kontaktlån og lån ved køb af vare, hvorfor ÅOP ikke direkte er sammenligneligt mellem disse produkter.

Kilde: Udvalgte udbyderes hjemmesider den 11. marts 2010 (GE Money Bank, Pengeautomaten.dk, Ekspres Bank, Minilån, D:E:R, L'easy, Punkt 1, Elgiganten, Expert, Fona, D:E:R og SMS-kviklån).

Generelt kan der være tale om store spænd i ÅOP, jf. **tabel 3-1**. Ud fra tabellen kan et lån på 20.000 kr. koste mellem 13 og 29 pct. i ÅOP, når der er tale om et kontantlån eller et lån ved køb af vare. Forskellen skyldes bl.a. de enkelte udbyderes lånebetingelser, og hvorvidt der er tale om et kontantlån eller lån i forbindelse med varekøb, samt låntagerens risiko-profil og kreditværdighed.

Tallene skal tolkes med forbehold for forskellene i de betingelser finansieringsselskaberne og forretningerne stiller over for låntagere i forbindelse med optagelse af lån. Forskelle i betingelserne kan betyde, at samme låntager ikke nødvendigvis kan optage det samme lån hos alle selskaber og butikker eller til de samme betingelser.

3.3 Konkurrencen på markedet for forbrugslån

Når der foretages en vurdering af konkurrencen på et givent marked benyttes ofte såkaldte konkurrenceindikatorer. Disse har til formål at give et billede af, hvorvidt det pågældende marked kan bære præg af konkurrenceproblemer. Indikatorerne kan give et overordnet indblik i konkurrencen på et marked.

Nogle af de indikatorer, som der fokuseres på, er blandt andet koncentrationen i markedet, tilgangsraten, mobiliteten i markedsandele og indtjening. Fælles for konkurrenceindikatorerne er, at de kan indikere konkurrenceproblemer eller risikoen for samme i en branche, hvis man ser på udviklingen i indikatorerne.

At enkelte konkurrenceindikatorer indikerer en høj koncentration eller lav mobilitet er ikke nødvendigvis ensbetydende med tegn på væsentlige konkurrenceproblemer i branchen. Det kan skyldes specielle forhold i branchen, måleproblemer i data m.m. Fx kan en høj koncentration være et

udtryk for at markedet har store skalafordele. Derimod hvis branchen også har en lav mobilitet, en høj indtjening, en lav tilgangsrate, en høj lønpræmie osv., peger det på, at konkurrencen er svag. Når alle indikatorer vurderes i sammenhæng, giver de imidlertid som regel et godt grundlag for at vurdere konkurrencen i en branche.

I relation til markedet for forbrugslån har det kun været muligt at fremskaffe et begrænset antal konkurrenceindikatorer. Det er således ikke muligt at få et tilstrækkeligt grundlag for at vurdere konkurrencen på markedet for forbrugslån. Ikke desto mindre er det muligt at få en indikation af konkurrencen. De tilgængelige konkurrenceindikatorer er indikatorer for koncentration og mobilitet i markedsandele.

3.3.1 Konkurrenceindikatorer ved finansieringsselskaber og pengeinstitutter

Der findes en række datamæssige begrænsninger, som gør det vanskeligt at foretage beregninger af konkurrenceindikatorer ved finansieringsselskaber og pengeinstitutter. Først og fremmest er der ikke offentligt tilgængelige data om de forskellige finansieringsselskabers markedsandele. Derudover er det ikke muligt at adskille forbrugslån fra leasing og factoring ved beregning af indikatorerne. Ligeledes er der dataopgørelsesproblemer ved pengeinstitutternes forbrugslån. De tilgængelige data opdeler ikke omsætningen på forbrugslån isoleret fra den samlede omsætning.

Ud fra de tilgængelige data er det derfor ikke muligt at beregne indikatorer for markedet for forbrugslån som et hele. Derimod er det muligt at beregne indikatorer for konkurrencen mellem pengeinstitutter og konkurrencen mellem finansieringsselskaber hver for sig.

Koncentrationsmål illustrerer, i hvor høj grad markedet domineres af få store aktører. Hvis de fire største aktørers andel af den samlede omsætning er over 80 pct., kan det være et tegn på konkurrenceproblemer. Mobilitetsmål illustrerer, i hvor høj grad aktørerne vinder markedsandele fra hinanden. Høj mobilitet kan derfor indikere, at der er tale om en god konkurrence, men skal ligesom med andre konkurrenceindikatorer ses i sammenhæng. Hvis mobiliteten af markedsandele er lavere end 10 pct., kan det være et tegn på konkurrenceproblemer.¹⁴

For så vidt angår pengeinstitutter ses det i tabel 3-2, at de fire største aktører har en markedsandel på knap 80 pct. Som nævnt kan pengeinstitutternes udlån til forbrug ikke adskilles fra pengeinstitutternes andre aktiviteter, hvorfor det er svært at sige hvorvidt markedsandelene er retvisende på området for forbrugslån. Samtidig ses det, at mobiliteten i markedsandele kun er 7,3 pct. af pengeinstitutternes samlede balance. Samlet indikerer beregningerne, at der er tale om høj koncentration, og at kunderne ikke skifter udbyder så tit.

¹⁴ Konkurrenceredegørelsen 2009.

Tabel 3-2 Koncentration for og mobilitet blandt pengeinstitutter

	Fire største aktørers markedsandel	Mobilitet i markeds- andele
Pengeinstitutter	78,9 pct.	7,3 pct.

Anm.: Pengeinstitutternes markedsandel er målt på balance. Ved vurdering af markeds-koncentrationen for pengeinstitutter bør man tage højde for, at de udenlandske pengeinstitutters markedsandel målt på aktiver udgjorde ca. 29,4 pct., samt at koncentrationen korregeret for udenlandske filialer udgjorde ca. 66,3 pct. ultimo 2008. De samlede markedsandele som vist i tabellen kan derfor opfattes som indikation for institutternes potentielle samlede markedsstyrke.

Kilde: Konkurrenceredegørelsen 2008, Finanstilsynet markedsudviklingen i 2008 for pengeinstitutter og Danmarks Statistik.

Konkurrencen blandt pengeinstitutter er før blevet udpeget af Konkurrencestyrelsen som ”utilstrækkelig”.¹⁵ Det skyldes hovedsageligt, at forbrugernes viden om og overblik over udbuddet af finansielle ydelser er lavt, og at forbrugerne kun i begrænset omfang skifter pengeinstitut. Den manglende kundemobilitet mindsker priskonkurrencen mellem institutterne.

Hvad angår finansieringsselskaber er det ligeledes vanskeligt at beregne koncentrationen og mobiliteten for så vidt angår deres udlån til forbrug. Finansieringsselskabernes aktiviteter på områderne leasing og factoring udgør over 60 pct. af finansieringsselskabernes samlede aktiviteter. Da markedsandelene er beregnet ud fra selskabernes samlede aktiviteter, er det svært at vurdere, hvorvidt målene for koncentrationen og mobiliteten også er retvisende for deres udlån til forbrug.

Tabel 3-3: Koncentration for og mobilitet blandt finansieringsselskaber

	Fire største aktørers markedsandel	Mobilitet i markeds- andele
Finansieringsselskaber	86,7 pct.	73,0 pct.

Anm.: Finansieringsselskabernes markedsandel er beregnet på baggrund af total omsætning.

Kilde: Konkurrenceredegørelsen 2008, Finanstilsynet markedsudviklingen i 2008 for pengeinstitutter og Danmarks Statistik.

De fire største finansieringsselskaber har en markedsandel på ca. 87 pct. af den samlede omsætning, hvilket indikerer, at der er tale om ganske få store aktører og en række mindre aktører. Samtidig ses det, at mobiliteten i markedsandele er 73 pct. af finansieringsselskabernes samlede omsætning. Generelt indikerer tallene, at finansieringsselskabernes udbud af udlån til forbrug er præget af en høj koncentration, og at der er tale om stor mobilitet i markedsandele.

¹⁵ Konkurrenceredegørelsen 2007.

Forbrugslån udbudt af finansieringsselskaber er ligeledes finansielle produkter, som i kompleksitet svarer til pengeinstitutternes produkter. På trods af dette synes kundemobiliteten at være højere hos finansieringsselskaberne sammenlignet med pengeinstitutterne, da mobiliteten i markedsandele er betydeligt højere.

Den høje mobilitet blandt finansieringsselskaber i forhold til pengeinstitutter skal ses i lyset af, at mens man ofte forbliver kunde i den samme bank i en række år, er der mindre fokus på udbyderen, når der optages et forbrugslån. Den højere mobilitet i markedsandelene kan også skyldes, at finansieringsselskabernes afsætning bl.a. sker gennem forhandlere og distributører, der er i større kontakt med kunderne, fx via supermarkeds-kæder. Afhængigt af hvor kunden går hen, vil kunden ubevidst gennem sit valg af forbrugssted også vælge finansieringsselskab.

Når forbrugeren ikke har kendskab til det underliggende finansieringsselskab, vil forbrugeren sjældent have fokus på at benytte samme udbyder som tidligere, men lægger mere vægt på tilgængeligheden og den pågældende vare, som lånet giver mulighed for at anskaffe.

Finansieringsselskaberne kan derfor have en interesse i at have så mange forskellige distributører som muligt. Derved kan man sige, at forhandlingspositionen og aftalevilkårene mellem finansieringsselskaberne og distributørerne kan have indflydelse på konkurrencen på detailsiden og de vilkår, som forbrugerne får tilbudt.

Umiddelbart er den høje mobilitet positiv set ud fra et konkurrencemæssigt synspunkt. Ud fra det foreliggende datagrundlag er det dog ikke muligt at konkludere, om mobiliteten betyder, at mindre finansieringsselskaber erobrer større markedsandele, eller om der blot er tale om, at forbrugerne skiftevis optager lån hos de store aktører, således at deres markedsandel er forholdsvis stabil. I sidste tilfælde hvor de største aktørers markedsandel er stabil og høj over en længere periode, vil en høj mobilitet således ikke indikere en skærpet konkurrence.

Finansieringsselskabernes indtjening er ikke umiddelbart så høj, at den indikerer alvorlige konkurrencemæssige problemer på markedet. Indtjeningen pr. omkostningskrone for finansieringsselskaber har i gennemsnit ligget på 1,03 kr. i perioden 2003 til 2007. Indtjeningen pr. omkostningskrone for finansieringsselskaberne er endvidere faldet med ca. 30 pct. fra 2003 til 2007.¹⁶

De tilgængelige data indeholder imidlertid også finansieringsselskabernes indtjening på factoring og leasing, som udgør over 60 pct. af finansieringsselskabernes aktiviteter. Dette vanskeliggør vurderingen af indtjeningen på forbrugslån isoleret set.

¹⁶ Det har ikke været muligt at beregne egenkapitalforrentningen ud fra de tilgængelige data.

Pengeinstitutterne har i perioden 2003 til 2007 haft en gennemsnitlig egenkapitalsforrentning på 20,6 pct., mens indtjeningen pr. omkostningskrone i gennemsnit har ligget på 1,90 kr.¹⁷. Indtjeningen er reduceret betydeligt det sidste år som følge af den finansielle krise.

3.3.2 Vurdering af konkurrencen

De datamæssige begrænsninger udgør en væsentlig hindring for at vurdere konkurrencen på markedet for forbrugslån.

De fundne indikatorer viser dog umiddelbart, at koncentrationen er høj både blandt pengeinstitutter og finansieringsselskaber, hvilket kan indikere, at det samme er tilfældet på markedet for forbrugslån.

På baggrund af foreliggende data og oplysninger, er der dog ikke indikationer på, at markedet for forbrugslån er præget af væsentlige konkurrencemæssige problemer. Der findes en række aktører, som udbyder mange forskellige produkter via et varieret distributionsnet. Dette betyder, at forbrugerne har en række alternativer at vælge imellem og derved mulighed for at vælge det mest attraktive lån.

For at rækken af forskellige valgmuligheder i forbindelse med forbrugslån kommer forbrugerne til gode, er det dog nødvendigt, at forbrugerne sonderer markedet for at finde det bedste produkt. Dette vil både skærpe konkurrencen og øge forbrugerens gavn af de forskellige lånemuligheder.

3.4 Finansieringsselskabernes kreditvurderingspraksis

Undersøgelsen af finansieringsselskabernes kreditvurderingspraksis er foregået ved, at selskaberne er blevet bedt om at udfylde et spørgeskema og derefter indsende det til Finanstilsynet. I spørgeskemaet skelnes der mellem tre typer af forbrugslån:

- Købe- og kontokort.
- Blankolån.
- Kredit mod sikkerhedsstillelse.

Finansieringsselskaberne er blevet bedt om at besvare, hvilke af de tre typer af lån, de finansierer, og hvilken kreditvurderingspraksis de har for de forskellige lånetyper. Desuden er det valgt at inkludere et antal tilfældigt udtrukket pengeinstitutter for at kunne sammenligne kreditvurderingspraksis for henholdsvis finansieringsselskaber og pengeinstitutter for derved at undersøge, om der er forskelle mellem de to typer af aktørers kreditvurdering af låntager.

Samlet set viser der sig ikke at være en væsentlig forskel i kreditvurderingspraksis for henholdsvis finansieringsselskaberne og pengeinstitutterne for de fire kriterier i undersøgelsen:

¹⁷ Sektoren i tal, Finansrådet.dk

- Registrering af låntager i Experian RKI og/eller Debitorregistret.
- Låntagers indkomst.
- Låntagers gæld.
- Låntagers alder.

Lidt flere pengeinstitutter anvender konsekvent låntagers indkomst og gæld i deres kreditvurderingspraksis end finansieringsselskaberne. Registrering af låntageren i enten Experian RKI eller Debitorregistret indgår for begge typer altid i kreditvurderingen af låntager.

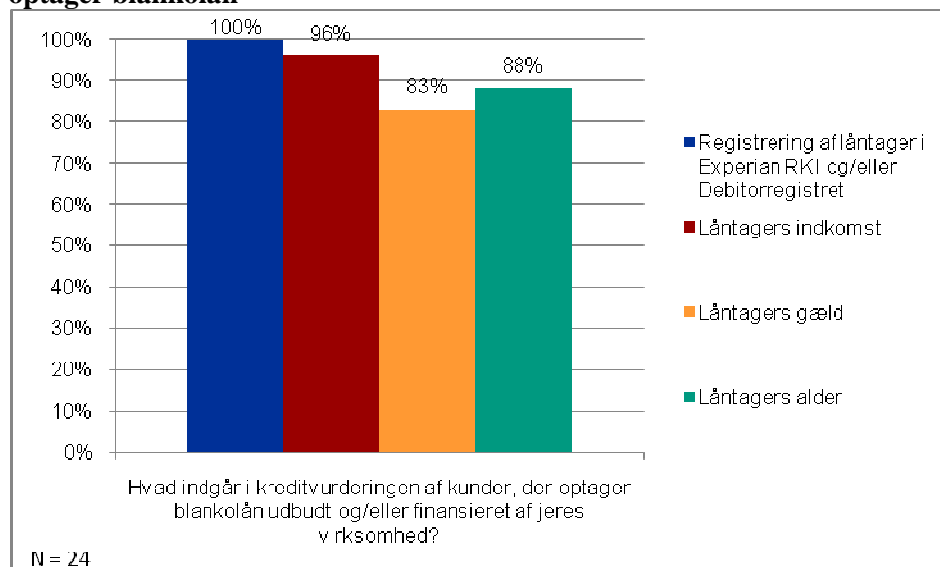
Undersøgelsen viser endvidere, at låntagers alder er det kriterium, der bruges færrest gange af både pengeinstitutterne og finansieringsselskaberne. Finansieringsselskaberne foretager kreditvurdering af låntager ved alle lånebeløb for de tre typer af lån. Desuden viser undersøgelsen, at kreditvurderingen afhænger af lånebeløbets størrelse for lidt under halvdelen af finansieringsselskaberne, når der ses samlet på de tre typer af lån. Som opfølgning på denne del af undersøgelsen har Finanstilsynet afholdt møder med flere af de større udbydere for at afdække, om det er metoden eller kriterierne for kreditvurderingen, der ændres afhængigt af lånebeløbet.

3.4.1 Kreditvurderingspraksis for lånetypen blankolån

Af besvarelsene fra finansieringsselskaberne i undersøgelsen fremgår det, at alle finansieringsselskaberne foretager en kreditvurdering af kunder, der optager lån i form af et blankolån.

Undersøgelsen viser, at finansieringsselskabernes kreditvurdering foretages ved alle beløb. Halvdelen af finansieringsselskaberne svarer, at kreditvurderingen er afhængig af lånebeløbets størrelse.

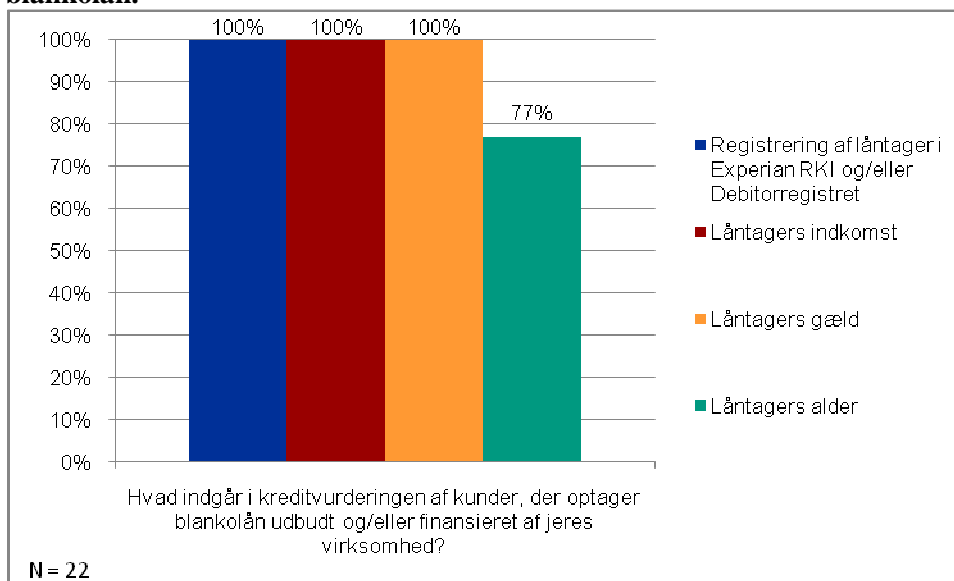
Figur 3-4 Finansieringsselskabernes kreditvurdering af kunder, der optager blankolån

Hovedparten af finansieringsselskaberne anvender alle fire kriterier til at kreditvurdere låntageren, jf figur 3-4. Alle selskaber svarer, at de anvender Experian RKI og/eller Debitorregistret for at se, om låntager er registreret, når de kreditvurderer låntager. Låntagers indkomst indgår i 96 pct. af selskabernes kreditvurdering, mens låntagers gæld og alder indgår i kreditvurderingen for henholdsvis 83 pct. og 88 pct. af selskaberne.

Af figur 3-5 fremgår det, at billedet er det samme for pengeinstitutterne. Alle pengeinstitutterne anvender de tre første kriterier, mens over $\frac{3}{4}$ af pengeinstitutterne anvender låntagers alder i deres kreditvurderingspraksis. Generelt set er der altså ikke en væsentlig forskel på kreditvurderingspraksis for pengeinstitutterne og finansieringsselskaberne i forhold til de fire kriterier.

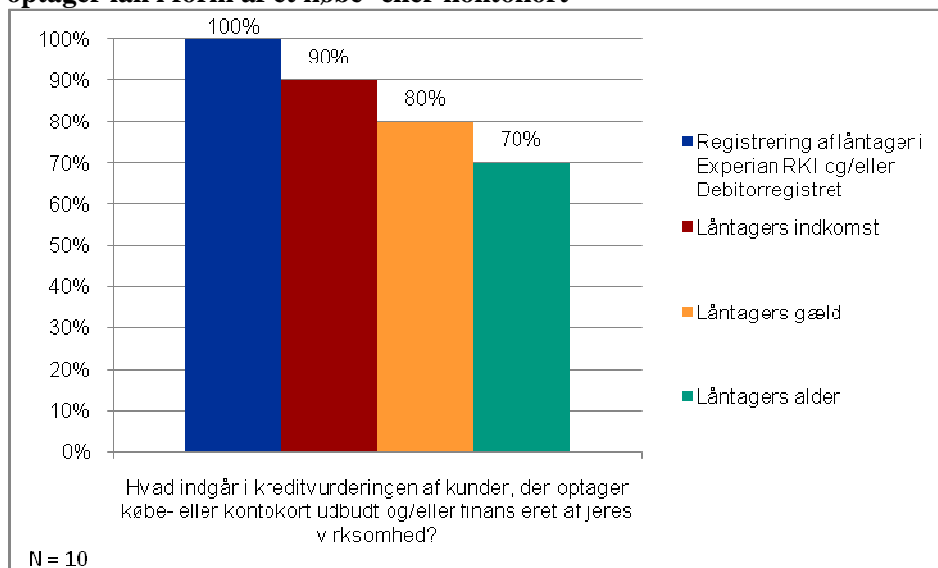
Figur 3-5 Pengeinstitutternes kreditvurdering af kunder, der optager blankolån.

3.4.2 Kreditvurderingspraksis for lånetypen købe- og kontokort

Alle finansieringsselskaber, der udbyder købe- eller kontokort, foretager en kreditvurdering af kunden. Finansieringsselskabernes kreditvurdering af låntager for denne lånetype foretages ved alle beløb. 40 pct. af finansieringsselskaberne svarer desuden, at kreditvurderingen er afhængig af lånebeløbets størrelse.

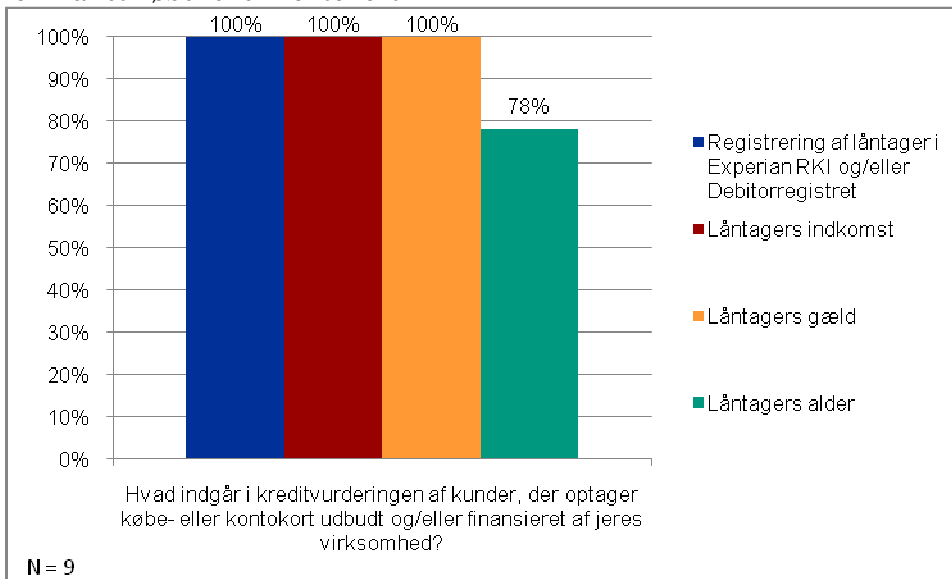
Figur 3-6 Finansieringsselskabernes kreditvurdering af kunder, der optager lån i form af et købe- eller kontokort

Af figur 3-6 fremgår det, at hovedparten af finansieringsselskaberne anvender de fire valgte kriterier til at kreditvurdere låntageren. Alle selskaber svarer, at de anvender Experian RKI og/eller Debitorregistret for at se, om låntager er registreret, når de kreditvurderer låntager. Låntagers indkomst indgår i 90 pct. af selskabernes kreditvurdering, mens låntagers gæld og alder indgår i kreditvurderingen for henholdsvis 80 pct. og 70 pct. af selskaberne. Hovedparten af finansieringsselskaberne anvender altså alle fire kriterier i deres kreditvurdering af låntager for lånetypen købe- eller kontokort.

Af figur 3-7 fremgår det, at billedet er det samme for pengeinstitutterne. Alle pengeinstitutterne anvender de tre første kriterier, mens 78 pct. af selskaberne anvender låntagers alder i deres kreditvurdering.

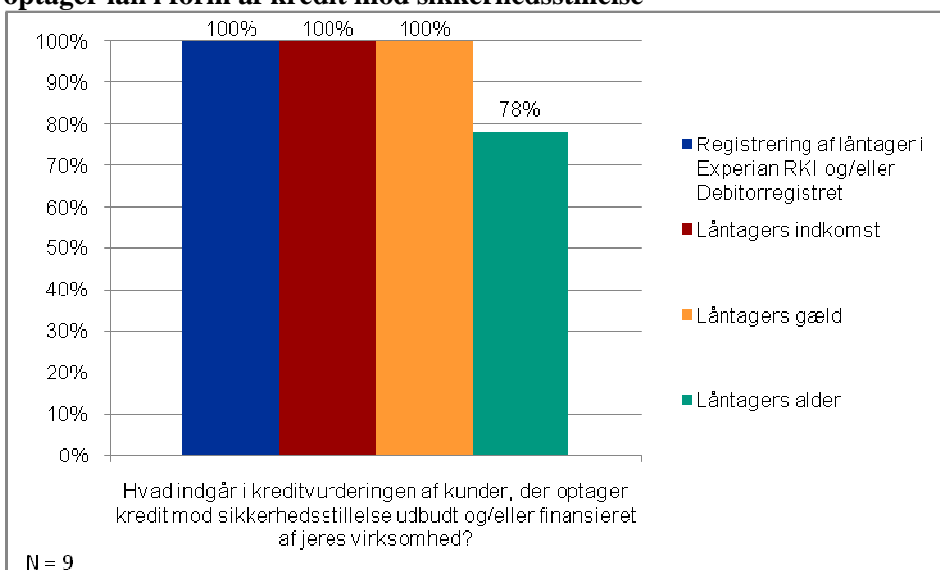
Figur 3-7 Pengeinstitutternes kreditvurdering af kunder, der optager lån i form af et købe- eller kontokort

3.4.3 Kreditvurderingspraksis for lånetypen kredit mod sikkerhedsstillelse

Af finansieringsselskabernes besvarelser fremgår det, at alle selskaberne foretager kreditvurdering af kunder, der optager lån i form af kredit mod sikkerhedsstillelse, og at alle selskaberne angiver, at de foretager en kreditvurdering af kunden ved alle lånebeløb. 38 pct. af finansieringsselskaberne svarer desuden, at kreditvurderingen er afhængig af lånebeløbets størrelse.

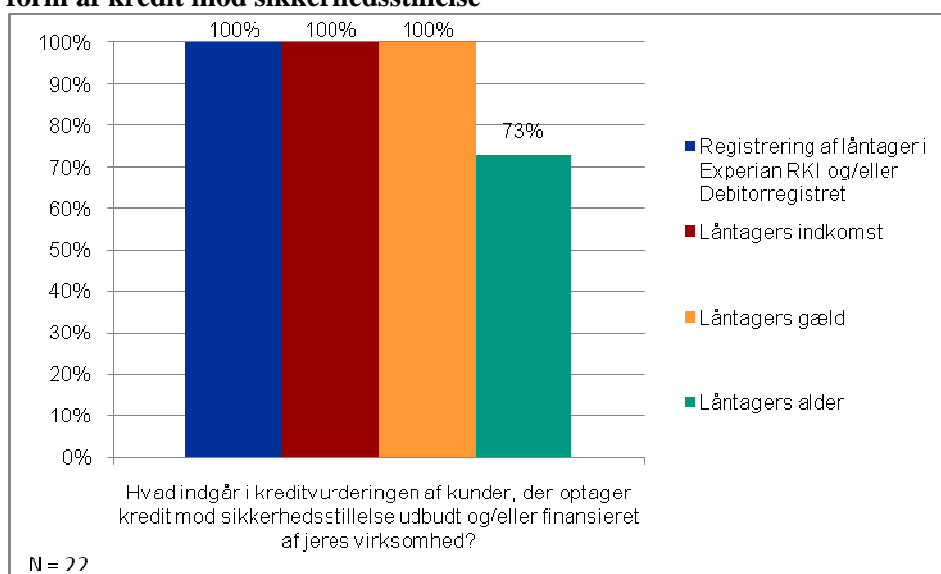
Figur 3-8 Finansieringsselskabernes kreditvurdering af kunder, der optager lån i form af kredit mod sikkerhedsstillelse

Af figur 3-8 fremgår det, at alle finansieringsselskaber anvender tre af de fire kriterier i deres kreditvurdering af låntager. Over 70 pct. af selskaberne anvender desuden låntagers alder i deres kreditvurdering. Sammen-

holdes dette med pengeinstitutternes besvarelser, der fremgår af figur 3-9, viser undersøgelsen, at andelen af finansieringsselskaberne og pengeinstitutterne, der anvender de fire kriterier, er næsten ens.

Figur 3-9 Pengeinstitutternes kreditvurdering af kunder, der optager lån i form af kredit mod sikkerhedsstillelse

3.4.4 Interview med udvalgte finansieringsselskaber

For at uddybe resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen af finansieringsselskabernes kreditvurderingspraksis er der gennemført interviews med enkelte større udbydere af forbrugslån, der hører til blandt de største på markedet.

Disse interview viste samstemmende, at der foretages en struktureret kreditvurdering af potentielle kunders låneansøgninger.

Bevilling af et lån sker uden undtagelse på baggrund af en skriftlig ansøgning til finansieringsselskabet, hvor låntager skal oplyse en række forhold, der indgår i kreditvurderingen, jf. nedenfor.

Alle de interviewede finansieringsselskaber, som hører til blandt de største aktører, anvendte indkomst, gæld, alder samt registrering som dårlig betaler som led i deres kreditvurdering. Disse forhold kan indgå med forskellig vægt i kreditvurderingen afhængig af hvilket låneprodukt, selskabet udbyder. Som eksempel nævnte flere af de interviewede, at indkomstkrauet var lavere ved udbud af kontokort end ved et blankolån. Dette kan hænge sammen med, at blankolån typisk er større end lån i forbindelse med kontokort.

Udover indkomst, gæld, alder og registrering som dårlig betaler anvendte finansieringsselskaber også en række andre parametre som led i deres kreditvurdering. Fx antal jobskift inden for en årrække, skift i boligforhold, boligform og beskæftigelse.

Kreditvurderingen blev herefter typisk gennemført ved, at finansieringsselskaber havde defineret en række forhold, som udelukkede, at man kunne optage et lån. Som eksempel kan nævnes, at alle finansieringsselskaber afslog at låne penge til ansøgere, der var registreret i RKI. En række selskaber har defineret et krav til minimumsindkomst for at kunne optage et lån.

De øvrige oplysninger fra låneansøgningen blev herefter anvendt til at opstille en kreditscore, som udtrykker risikoen for, at kunden misligholder et lån. Såfremt kreditscoren overstiger et vist niveau, bliver kunden nægtet at låne penge. Hvis kundens kreditscore er dårlig, men dog ikke så dårlig, at den medfører, at vedkommende får afslag på sin ansøgning, vil kreditscoren kunne få betydning for størrelsen af det lån, som kunden får bevilliget.

Kreditvurderingen bliver som alt overvejende udgangspunkt foretaget maskinelt på baggrund af de kriterier, som finansieringsselskabet har fastlagt for sin kreditvurdering. Der findes dog eksempler på, at den maskinelle kreditvurdering bliver suppleret med en manuel kreditvurdering, inden et lån bevilliges for at tage højde for faktorer, som det ikke er muligt at opdage med en maskinel kreditvurdering.

Kreditvurderingen bliver ved små lån – typisk lån, som bliver ydet til køb af en bestemt vare, fx en fladskærm – udelukkende foretaget på baggrund af de oplysninger, som kunden har oplyst i sin låneansøgning samt et udtræk fra RKI eller Debitorregisteret. Når der er tale om mindre lån, er det derfor muligt at tilbyde kunden at optage et lån i detailhandlen, som ydes inden for fx et kvarter efter, at kunden har indsendt låneansøgningen.

Når der derimod er tale om lån over et vist beløb, skal kunden også indsende dokumentation for en række af de oplysninger, som indgår i ansøgningsskemaet. Dette kan fx være lønsedler og årsopgørelse. I disse tilfælde vil der kunne gå op til en uge, fra kunden har indgivet sin ansøgning, til lånet bliver bevilliget.

Afslutningsvist kan det nævnes, at samtlige finansieringsselskaber oplyste, at de havde oplevet større tab inden for de seneste år. Selskaberne anførte desuden, at de havde oplevet et fald i ansøgningerne om lån. Derudover er det relative antal af bevilligede lån ligeledes faldet gennem det seneste år.

3.4.5 Finansieringsselskabernes kunder

Finans og Leasing har i november 2009 gennemført en undersøgelse af, hvilke nyoprettede kundeengagementer deres medlemsorganisationer har haft i forhold til køn, alder, beskæftigelse og indkomstforhold for perioden 2006 til medio 2009.¹⁸ Undersøgelsen er foretaget ved hjælp af ind-

¹⁸ Finans og Leasing: Kundeanalyse 2009, januar 2010

berettede oplysninger fra medlemsorganisationerne for perioden.¹⁹ Efterfølgende er materialet blevet sammenholdt med demografiske oplysninger fra Danmarks Statistik for at undersøge, om de oprettede kundeforhold svarer til de demografiske fordelinger i Danmark.

Undersøgelsen viser, at mænd er overrepræsenterede blandt finansieringsselskabernes nyoprettede kunder. De helt unge og de ældre er underrepræsenterede, mens de 20-54-årige er overrepræsenterede. Derudover viser undersøgelsen, at der er en overrepræsentation af kunder, som er i beskæftigelse. Der er en underrepræsentation af kunder i indtægtsgrupperne under 200.000 kr. årligt før skat, mens personer, der tjener mellem 200.000 og 399.999 kr. årligt, er overrepræsenteret, når man sammenholder andelen af nyoprettede kunder med den danske befolkning. Det er ligeledes tilfældet for personer, der tjener mere end 500.000 kr. årligt.

3.5 Sammenfatning

Markedet for forbrugslån består af en række aktører, primært finansieringsselskaber og pengeinstitutter, som udbyder mange forskellige produkter via et varieret distributionsnet. Forbrugerne har dermed en række alternativer at vælge imellem og mange muligheder for at vælge det produkt, som passer bedst til forbrugerens behov.

Markedets aktører har generelt en pæn indtjening. Finansieringsselskabernes indtjening er dog ikke umiddelbart så høj, at den indikerer alvorlige konkurrencemæssige problemer, da de har en lavere indtjening sammenlignet med pengeinstitutterne, som normalt anses for at befinde sig i et marked med svag konkurrence.

Pengeinstitutternes udlån til forbrug er godt tre gange større end finansieringsselskabernes.

De gode valgmuligheder, som forbrugerne har, når det gælder forbrugslån, skal dog ses i lyset af, at forskellige undersøgelser af markedet peger på, at forbrugere ikke i tilstrækkelig grad sonderer markedet inden optagelse af et forbrugslån. På den baggrund vurderes det, at forbrugerne ikke altid vælger det billigste og konkurrencedygtige produkt, og at udbyderne i større eller mindre omfang kan sætte højere priser, end hvis alle forbrugerne var mere tilbøjelige til at afsøge markedet efter det bedste produkt.

De datamæssige begrænsninger udgør en væsentlig hindring for at vurdere konkurrencen på markedet for forbrugslån.

De fundne indikatorer viser dog umiddelbart, at koncentrationen er høj både blandt pengeinstitutter og finansieringsselskaber, hvilket kan indikere, at det samme er tilfældet på markedet for forbrugslån. Endvidere er

¹⁹ I alt har ni selskaber deltaget i undersøgelsen. De deltagende selskaber er Danaktiv, Bokredit, Ekspres Bank, Entercard, GE Money Bank, Ikano Bank, Nordea Finans, Re-surs Bank og SEP Kort.

der tale om en høj mobilitet i markedsandele blandt finansieringsselskaber, hvilket normalt et udtryk for god konkurrence på markedet. Tallene indeholder dog markedsaktiviteter som factoring og leasing, hvilket vanskeliggør vurderingen af finansieringsselskabernes udlån til forbrug.

På baggrund af foreliggende data og oplysninger, er der dog ikke indikationer på, at markedet for forbrugslån er præget af væsentlige konkurrencemæssige problemer. Der findes en række aktører, som udbyder mange forskellige produkter via et varieret distributionsnet. Dette betyder, at forbrugerne har en række alternativer at vælge imellem og derved mulighed for at vælge det mest attraktive lån.

Undersøgelsen af kreditvurderingsmetoderne for finansieringsselskaber og pengeinstitutter viser, at der ikke er en væsentlig forskel i kreditvurderingspraksissen for henholdsvis finansieringsselskaberne og pengeinstitutterne. Pengeinstitutter vil dog i mange tilfælde have et betydeligt kendskab til kunden, inden denne ansøger om et lån, fordi kundeforhold i pengeinstitutter typisk er af længere varighed. Dette kendskab indgår i kreditvurderingen og kan have en positiv effekt i forhold til kreditvurderingen af den enkelte.

Interview med udvalgte finansieringsselskaber viste samstemmende, at der foretages en struktureret kreditvurdering af potentielle kunders låneansøgninger.

Bevilling af et lån sker uden undtagelse på baggrund af en skriftlig ansøgning til finansieringsselskabet, hvor låntager skal oplyse en række forhold, der indgår i kreditvurderingen.

På baggrund af de modtagne oplysninger sker der en kreditvurdering, hvor nogle oplysninger fx registrering i RKI medfører, at et lån ikke kan bevilliges, mens andre oplysninger indgår i udarbejdelsen af en kreditscore. Kreditscoren er udtryk for sandsynligheden for, at kunden misligheder et lån, og har betydning for om et lån bevilliges helt eller delvist.

Kreditvurderingen bliver ved små lån – typisk lån, som bliver ydet til køb af en bestemt vare, fx en fladskærm – udelukkende foretaget på baggrund af de oplysninger, som kunden har oplyst i sin låneansøgning. Dette muliggør svar på kort tid efter kunden har indgivet sin låneansøgning.

Når der derimod er tale om lån over et vist beløb, skal kunden også indsende dokumentation for en række af de oplysninger, som indgår i ansøgningsskemaet. I disse tilfælde vil der kunne gå op til en uge, fra kunden har indgivet sin ansøgning til lånet bliver bevilliget.

4 Danskernes gældsætning

I det foregående kapitel blev der fokuseret på markedet for forbrugslån. I dette kapitel ses der i forlængelse heraf nærmere på danskernes gældsætning og danskernes opfattelse af deres egen økonomiske situation. Kapit-

let tager sit udgangspunkt i to undersøgelser – en undersøgelse baseret på data fra blandt andet Danmarks Statistik og en spørgeskemaundersøgelse.

Den første undersøgelse har haft til formål at afdække, hvor meget gæld den enkelte dansker har, og hvorvidt der er befolkningsgrupper, som har mere gæld end andre. For den anden undersøgelse har formålet været at identificere de grupper af danskere, som oplever, at de har særligt svært ved at få økonomien til at hænge sammen og årsagerne hertil.

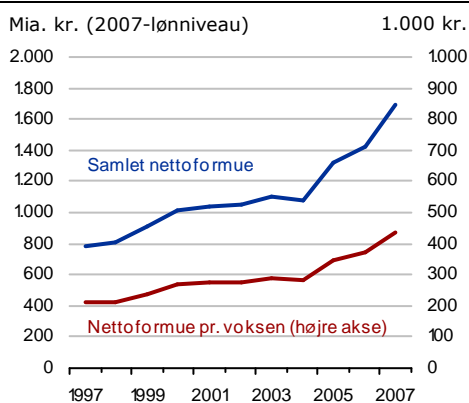
4.1 Danskernes opsparing og gældsætning

Danskernes opsparing og gældsætning belyses i det følgende ved hjælp af detaljerede oplysninger om nettoformuen (aktiver minus passiver) samt renteudgifter i forhold til bruttoindkomst. De to mål kan tilsammen give et billede af de danske husholdningers gældsætning, men er ikke et udtryk for, hvorvidt den enkelte opfatter sin situation som problematisk eller får problemer med at betale renter og afdrag på sin gæld. Forholdsvist høje gældsforpligtelser behøver ikke at være en begrænsning for den enkelte, hvis man fx foretrækker at have en relativt dyr bolig, men i øvrigt er sparsommelig.

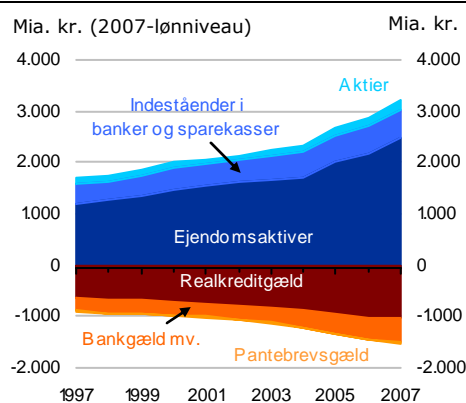
4.2 Husholdningernes formue og gæld

Husholdningernes formue er steget markant siden 1997. Danskerne havde i gennemsnit en nettoformue på knap 440.000 kr. i 2007, hvilket er dobbelt så meget som i 1997, jf. figur 4-1.

Figur 4-1 Husholdningernes nettoformue.

Figur 4-2 Husholdningernes aktiver og passiver.

Anm.: Omregning til 2007-løn niveau er foretaget ved hjælp af den procentvise stigning i årslønnen efter arbejdsmarkedsbidrag. Nettoformuen er opgjort ekskl. pensionsopsparing. Data materialet er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag (3,3 pct. af befolkningen).

Udviklingen dækker over en stigning i både aktiverne og passiverne. Passiverne er steget med godt 600 mia. kr. fra 1997 til 2007, mens aktiverne er vokset med godt 1.500 mia. kr. Fremgangen på aktivsiden skyldes ho-

vedsagligt større ejendomsaktiver, der delvist modsvarer af stigende realkreditgæld, jf. figur 4-2.

Formålet med analysen er at belyse fordelingen af husholdningernes formue og gæld, herunder karakteristika for personer med forholdsvis stor nettogæld. Derfor er analyserne baseret på detaljerede individdata frem for overordnede makrodata. For en række formueelementer foreligger der ikke registeroplysninger på individniveau, hvilket betyder, at nettogælden kan være overvurderet, jf. boks 1.

Boks 1 Datagrundlag

Analyserne er udført på baggrund af Lovmodellens datagrundlag, der indeholder oplysninger på personniveau om bl.a. formue, indkomst, renteutgifter, alder og uddannelsesniveau mv.

Aktivsiden udgøres af ejendomsaktiver (offentlig ejendomsvurdering), kursværdien af noterede aktier og obligationer samt indeståender i banker og sparekasser. Passivsiden udgøres af realkredit-, pantebrevs- og bankgæld mv. Gæld til banker mv. inkluderer passiver indberettet af finansieringsselskaber, der yder forbrugslån, herunder SMS-lån. Nettoformuen er defineret som forskellen mellem aktiver og passiver. Der foreligger ikke oplysninger om en række formueelementer, fx pensionsformue, ikke-noterede værdipapirer, biler, kontantbeholdning og ikke-noterede gældspantebreve. Husholdningernes reelle, samlede nettoformue er dermed sandsynligvis noget højere end angivet i nærværende analyse.

Formueoplysningerne er indberettet til SKAT af pengeinstitutter mv. ultimo året i forbindelse med rentekontrolordningen. Oplysningerne er ikke-lignede, dvs. at skatteyderen ikke har mulighed for at korrigere fejlbehæftede oplysninger, da de kun benyttes til kontrolformål. Data dækker til og med 2007 og kan konsistent føres tilbage til 1997, hvor formueskatten blev ophævet. Der vil senere blive offentliggjort et økonomisk tema, som belyser familiernes økonomi med udgangspunkt i tal for 2008. Formueoplysninger for årene før 1997 er lignede og derfor ikke fuldt sammenlignelige med de her anvendte oplysninger.

Bruttoindkomsten er beregnet som summen af personlig indkomst og positiv kapitalindkomst, herunder renteindkomst og aktieafkast mv.

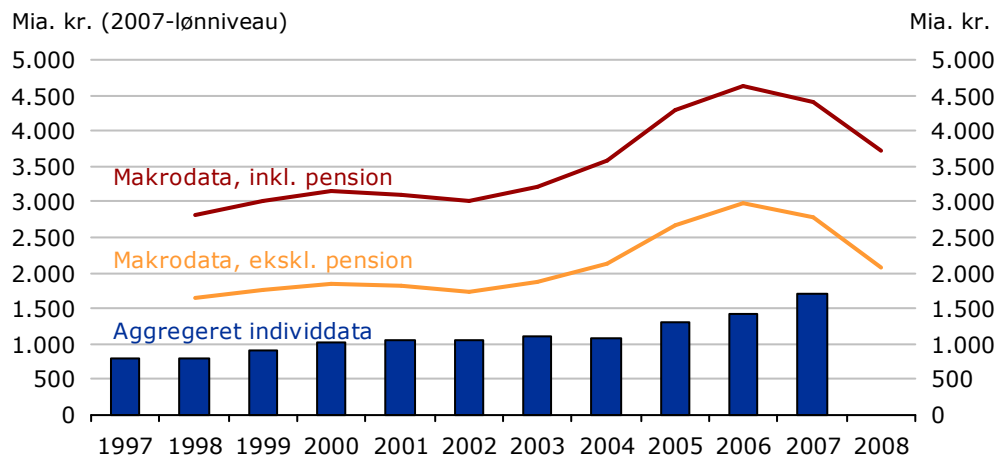
Analyserne medtager kun voksne på 18 år og derover, og der antages fuld formue- og indkomstdeling blandt de voksne i en familie²⁰. Selvstændige og personer i familie med selvstændige er udeladt af analysen, da formueoplysningerne for disse grupper erfaringsmæssigt kan være behæftet med særlig stor usikkerhed.

²⁰ Jf. Danmarks Statistiks C-familiebegreb.

Boks 2 Sammenligning af individoplysninger og makrodata

Nationalbanken opgør husholdningernes finansielle formue og boligformue kvartalsvist (ultimo). Opgørelsen udviser en markant stigning frem til 2006, men i modsætning til Lovmodellens data sker der en tilbagegang i nettoformuen allerede fra og med år 2007, jf. figur 4-3.

Figur 4-3 Husholdningernes nettoformue opgjort ved hjælp af henholdsvis individ- og makrodata

Anm.: Se anm. til figur 4.1. Makrodata tal inkluderer tal for selvstændige.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag (individdata) og Nationalbankens opgørelser af de finansielle konti og boligformuen (makrodata).

Nationalbankens og Lovmodellens oplysninger er ikke direkte sammenlignelige. Bl.a. inkluderer Nationalbankens tal selvstændiges formueoplysninger, og boligformuen er opgjort på baggrund af salgspriserne, mens oplysningerne i Lovmodellen er baseret på den offentlige ejendomsvurdering. Det betyder, at prisændringer på boligmarkedet – i både opad- og nedadgående retning – slår hurtigere igennem i Nationalbankens opgørelser, da ejendomsvurderinger kun foretages hvert andet år.

I Nationalbankens opgørelse falder boligformuen i 2007, mens Lovmodellens opgørelse viser en fortsat stigning.

I forbindelse med den offentlige ejendomsvurdering bliver ejerboliger vurderet i ulige år, mens der i lige år foretages en teknisk regulering. Ejendomsvurderingerne for 2004 er næsten uændrede i forhold til 2003 på grund af en lav teknisk regulering. Dette betyder, at vurderingerne for 2005 reelt dækker over hele stigningen i ejendomspriserne fra 2003 til 2005. En del af den målte stigning i ejendomsaktiverne i 2005 bør derfor henregnes til 2004. Tilsvarende gør sig gældende i lidt mindre grad for udviklingen fra 2005 til 2007.

Datagrundlaget på individniveau foreligger frem til ultimo 2007. Ifølge Nationalbankens opgørelse er husholdningernes nettoformue faldet efterfølgende bl.a. som følge af prisfaldet på boligmarkedet. Den samlede

boligformue, dvs. den samlede værdi af husholdningernes ejerboliger, er i første kvartal 2009 på niveau med 2005²¹, jf. boks 2.

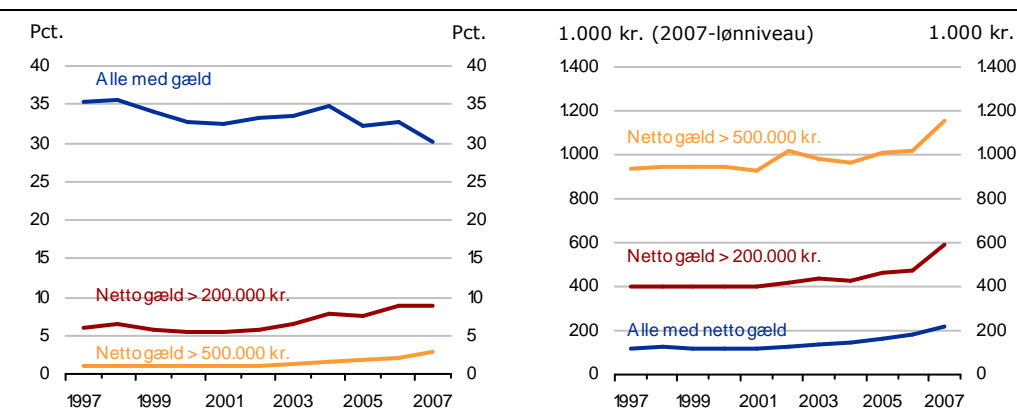
4.2.1 Færre har nettogæld

Det er ikke et problem at have nettogæld, hvis gældsforpligtelserne er forenelige med privatøkonomien i øvrigt. En høj indkomst gør det fx nemmere at håndtere en given gældsforpligtelse. Samtidig kan en gældsforpligtelse være udtryk for den enkeltes ønske om at udjævne forbrug over livet.

Det er ikke muligt alene på baggrund af registerbaserede formueoplysninger at konstatere, om flere eller færre oplever problemer med at servicere deres gæld. Men opgørelserne kan give et billede af, hvem der har gæld, og hvad der karakteriserer dem.

Godt 30 pct. af den voksne befolkning havde i 2007 nettogæld (aktiver minus passiver < 0), hvilket er lidt færre end i 1997. Hovedparten har en forholdsvis beskeden gæld. I 2007 havde under 9 pct. en nettogæld over 200.000 kr. Andelen er steget en smule siden 1997, hvor den lå på ca. 6 pct., jf. figur 4-4.

Figur 4-4 Andel af befolkningen med nettogæld **Figur 4-5 Gennemsnitlig nettogæld for dem med gæld**

Anm.: Se anm. til figur 4.1 og 4.2.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

Den gennemsnitlige nettogæld blandt dem, der har gæld, har ligget relativt stabilt fra 1997 til 2007, dog med en mindre stigning i de sidste år frem mod år 2007, jf. figur 4-5. Udviklingen vil muligvis fortsætte ind i 2008, hvor faldende boligpriser har betydet, at flere nye boligejeres lån i boligen overstiger boligens værdi.

En lempeligere kreditgivning fra pengeinstitutterne i perioden med økonomisk fremgang kan have været en medvirkende faktor til øget gæld-

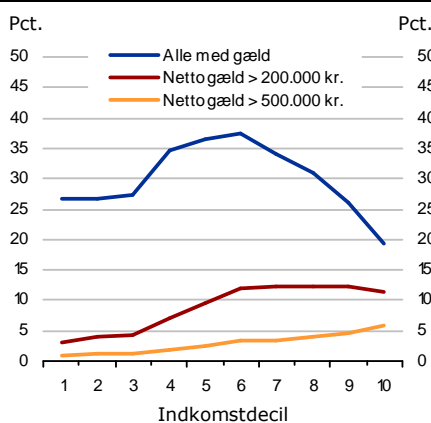
²¹ Nationalbankens opdatering af Olesen, Jan Overgaard og Erik Haller Pedersen (2006), En opgørelse af boligformuen, *Danmarks Nationalbank Working Papers 2006 - 37*.

sætning. Der er tegn på, at bankerne i euro-området generelt lempede kreditkravene ved udlån til køb af bolig og til forbrug mv. i årene op til 2007, jf. Den Europæiske Centralbanks Lending Surveys. I det omfang det også har været gældende for danske pengeinstitutter, kan det have muliggjort øget gældsætning for personer med relativ stor nettogæld.

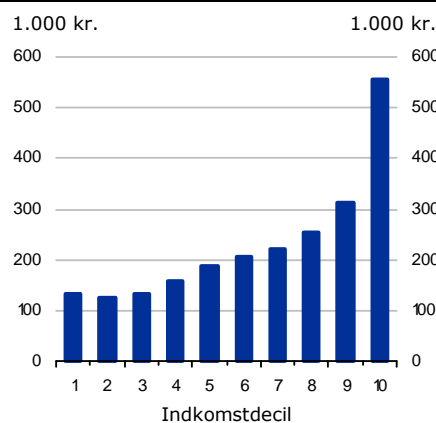
Den Europæiske Centralbanks analyse viser endvidere, at bankerne fra og med anden halvdel af 2007 igen har skærpet udlånskravene.

Personer med forholdsvist høje indkomster har hyppigst stor nettogæld. Blandt den tiendedel af befolkningen med de laveste indkomster (1. indkomstdecil) havde ca. 3 pct. en nettogæld over 200.000 kr. i 2007, mens det gør sig gældende for mere end tre gange så mange højere oppe i indkomstfordelingen, jf. figur 4-6.

Figur 4-6 Andel med nettogæld opdelt på indkomstdeciler, 2007

Figur 4-7 Gennemsnitlig nettogæld for dem med gæld opdelt på indkomstdeciler, 2007

Anm.: Rangordnes befolkningen efter indkomstniveau og opdeles i ti lige store grupper, får man en opdeling af befolkningen på såkaldte indkomstdeciler. Personerne i første decil repræsenterer de 10 pct. af befolkningen med de laveste indkomster, mens personer i 10 decil har de højeste indkomster. Indkomstdecilerne er beregnet på baggrund af bruttoindkomsten, jf. boks 1.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

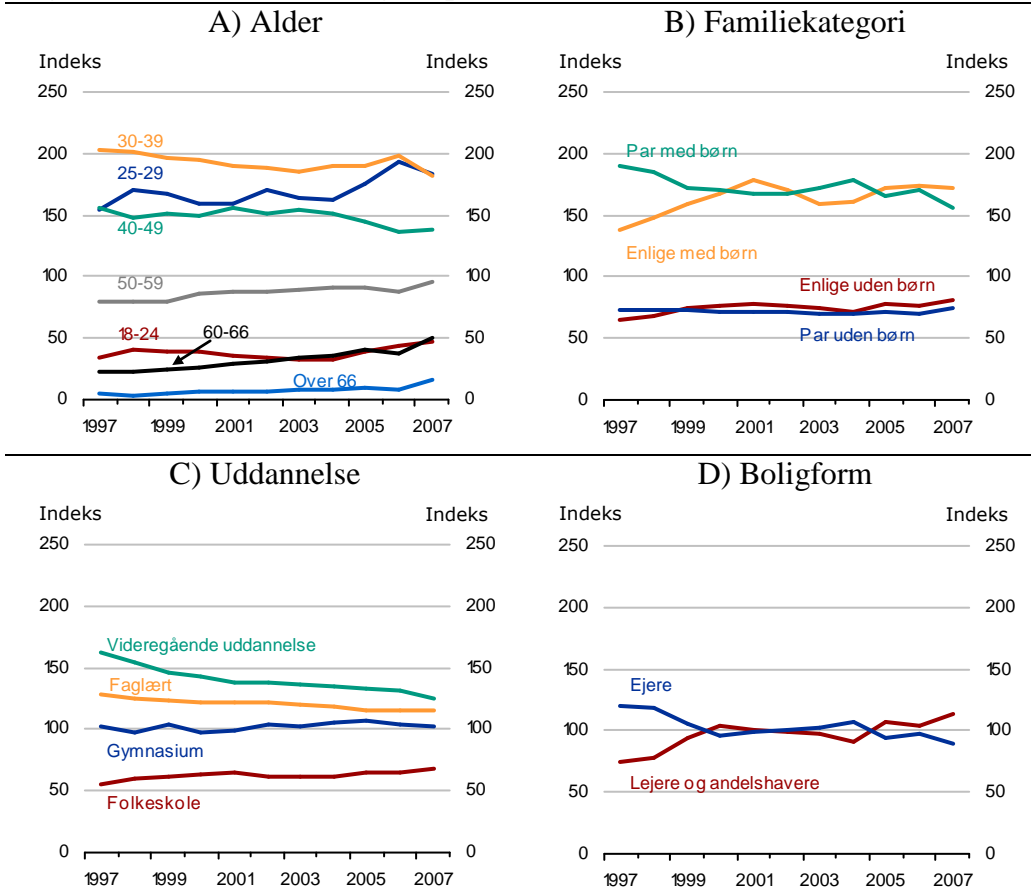
Det afspejler, at nettogælden blandt dem, der har gæld, generelt er stigende med indkomsten. Personer med nettogæld, der samtidig tilhører den tiendedel af befolkningen med de højeste indkomster (10. indkomstdecil), havde en nettogæld på i gennemsnit godt 550.000 kr. i 2007 mod en gennemsnitlig nettogæld på 130.000 kr. i 1. indkomstdecil, jf. figur 4-7.

4.2.2 Sammensætning af gruppen med relativt høj nettogæld

Sammensætningen af gruppen med relativt høj nettogæld bærer præg af, at ønsket og behovet for at optage lån skifter over livet. Fx er personer mellem 25-39 år og børnefamilier overrepræsenteret i gruppen med en nettogæld på over 200.000 kr., hvilket bl.a. afspejler, at mange nye boligejere er unge børnefamilier. Fra 40-års-alderen og frem falder andelen, og især få ældre over 66 år har relativt høj nettogæld. Det skyldes formentlig, at

man med alderen i vid udstrækning konsoliderer sig frem mod pensionisttilværelsen og fx øger opsparingen i boligen. Mønstrene har været omtrunt uændret i perioden 1997 til 2007, jf. figur 4-8 (panel A og B).

Figur 4-8 Hvem har en nettogæld på over 200.000 kr.?

Anm.: Indekset er beregnet som andel af gældsgruppen divideret med andel af befolkningen (multipliseret med 100). Et indeks over 100 betyder således, at den pågældende kategori er overrepræsenteret i gældsgruppen. Omvendt betyder et indeks under 100, at kategorien er underrepræsenteret i gældsgruppen. Bruttoindkomsterne i de enkelte år er omregnet til 2007-lønniveau, jf. anm. til figur 4-1 og 4-2.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

Personer med en videregående eller erhvervsfaglig uddannelse har oftere relativt høj nettogæld end personer uden en kompetencegivende uddannelse (panel C). Det afspejler bl.a., at deres indkomstforhold muliggør optagelsen af større lån til køb af fx bil. Særligt bilkøb øger den opgjorte nettogæld, da der ofte optages lån i forbindelse med købet, mens bilens – relativt store – værdi ikke indgår i formueopgørelsen.

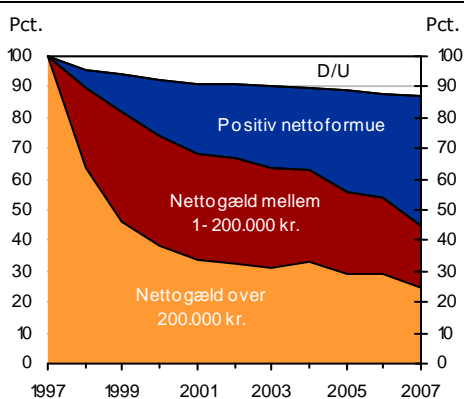
Ejere samt lejere og andelshavere er ligeligt repræsenteret i gruppen med en relativt stor nettogæld (panel D). Umiddelbart kunne man forvente, at boligejere ville have højere nettogæld end lejere, men den øgede gæld som følge af boligkøb modsvares af øgede aktiver i form af boligens værdi (målt ved den offentlige ejendomsvurdering).

4.2.3 Mange reducerer hurtigt deres gæld

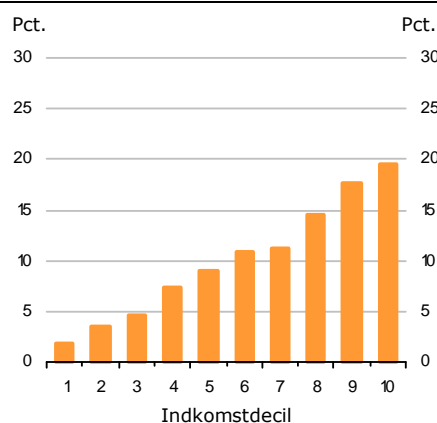
Gældsætning kan afspejle et ønske om at udjævne forbrugsmuligheder over livet ved at optage lån i perioder med forholdsvis lav indkomst. Forbrugsudjævning kan blandt andet være relevant for studerende, der optager lån i studietiden og tilbagebetaler lånet efter endt uddannelse, hvor indkomsten typisk stiger betydeligt. Herudover kan gæld bl.a. være resultatet af uforudsete udgifter, som kan håndteres ved at justere forbruget eller øge arbejdsindsatsen.

Forholdsvis stor nettogæld er for de fleste en midlertidig situation. Blandt de personer, der i 1997 havde en nettogæld på mindst 200.000 kr., havde ca. halvdelen forladt gruppen efter to år. Efter 10 år havde tre ud af fire reduceret deres nettogæld til under 200.000 kr. og godt 40 pct. havde en positiv nettoformue, jf. figur 4-9.

Figur 4-9 Videre forløb for personer med relativt høj nettogæld i 1997

Figur 4-10 Personer med nettogæld over 200.000 kr. i både 1997 og 2007 efter indkomst

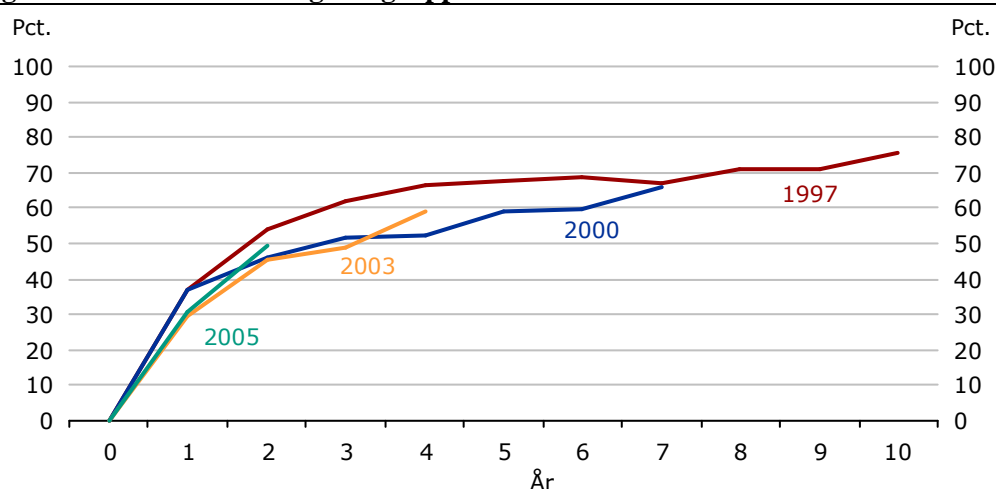

Anm.: Nettogæld er omregnet til 2007-lønniveau, se anm. til figur 4-1 og 4-2. I figur 4-9 er personer, der er vendt tilbage til gældsgruppen i efterfølgende år, medtaget. Ca. 13 pct. af personerne med en nettogæld på mindst 200.000 kr. i år 1997 udgår af data frem til år 2007. Dette skyldes hovedsagligt, at personerne er afgang ved døden eller er udvandret. Ad figur 10: Se anm. til figur 4-6 og 4-7.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

Hovedparten af dem, som både i 1997 og 2007 har forholdsvis stor gæld, har relativt høje indkomster. Over halvdelen tilhører de 30 pct. af befolkningen med de højeste indkomster, og under 10 pct. har indkomster i de tre laveste deciler, jf. figur 4-10.

Generelt er der stor mobilitet ud af gældsgruppen. Både for gældsgruppen (nettogæld på mindst 200.000 kr. (2007-lønniveau)) i 1997, 2000, 2003 og 2007 gælder det, at omkring halvdelen har forladt gruppen efter to år. Mobiliteten ud af gældsgruppen har været lidt større for gruppen af personer med gæld i 1997 end i de efterfølgende år, jf. figur 4-11.

Figur 4-11 Mobilitet ud af gældsgruppe

Anm.: Se anm. til figur 4-9.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

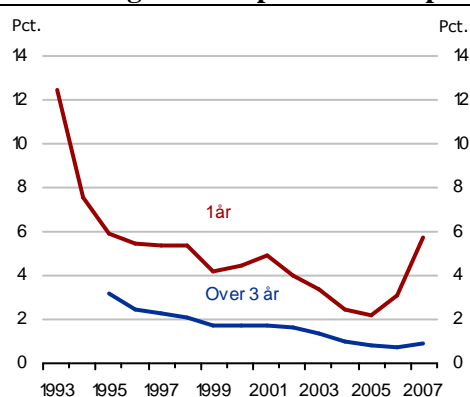
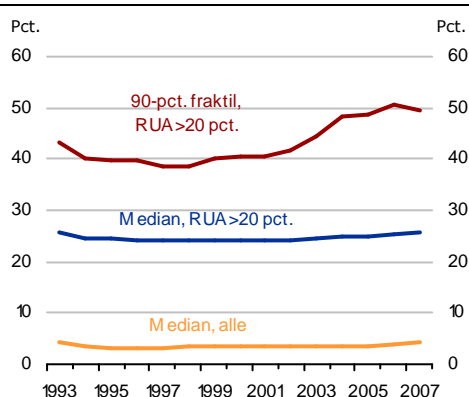
4.3 Personer med relativt høje renteudgifter

En høj nettogæld kan være et problem, hvis indkomsten ikke er tilstrækkelig til at servicere gælden (betale afdrag og renteudgifter). Det er individuelt, hvor stor en andel af indkomsten, der kan afses til gældsforpligtelser. Husholdninger, der foretrækker at have en relativt dyr bolig og et lavere rådighedsbeløb til andre udgifter, vil typisk have høje renteudgifter som følge af forholdsvis store boliglån.

I det følgende er det valgt at se på gruppen af personer, der har en renteudgiftsandel (renteudgifterne set i forhold til bruttoindkomsten) på mindst 20 pct. Grænsen skal ses som et benchmark og er ikke udtryk for, at alle med renteudgifter over grænsen nødvendigvis oplever problemer med at servicere gælden.

Langt færre har i dag forholdsvis store renteudgifter end for 15 år siden. Godt 12 pct. af befolkningen havde i 1993 renteudgifter, der udgjorde mindst 20 pct. af indkomsten. Denne andel er faldet til knap 6 pct. i 2007. Udviklingen dækker over et markant fald i starten af perioden og en stigning fra 2005 til 2007, jf. figur 4-12. Det relativt store fald fra 1993 til 1994 skyldes bl.a. et markant rentefald, der sammen med forudgående liberaliseringer af realkreditlovgivningen fik mange til at konvertere til lån med lavere renteudgifter²².

²² Jf. bl.a. Nationalbankens kvartalsoversigt for 3. kvartal, 2003.

Figur 4-12 Andel af befolkningen med en renteudgiftsandel på mindst 20 pct.**Figur 4-13 Udviklingen i danskernes renteudgiftsandel**

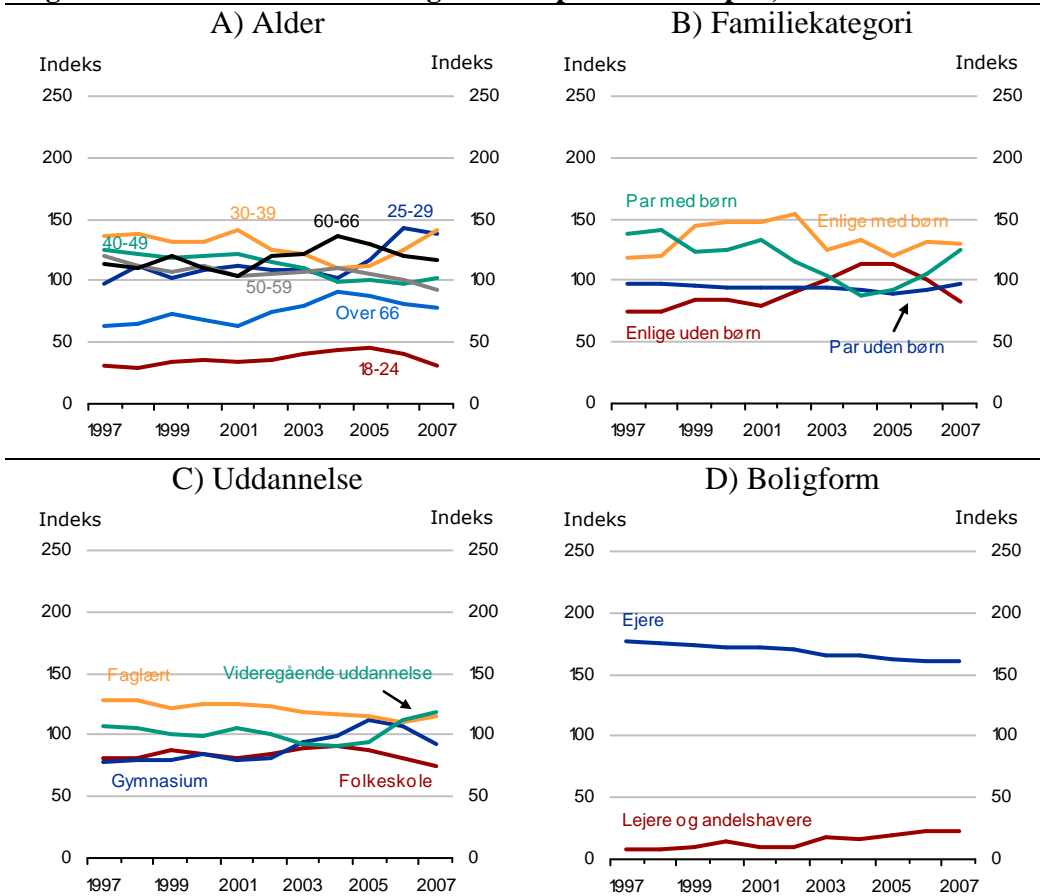
Anm.: I figur 4-12 er andelen af befolkningen, der fx i 2007 over tre år har en relativt høj renteudgiftsandel (RUA), dem, der i både 2005, 2006 og 2007 har haft en RUA på mindst 20 pct. Ad figur 4-13: Medianen for renteudgiftsandelen er vist for hele befolkningen. Medianen og 90-procentsfraktilen er vist for dem med en RUA over 20 pct.

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

Få har høje renteudgifter set over en flerårig periode. Renteudgiftsandelene i et enkelt år tager ikke højde for, at nogle oplever at være væk fra arbejdsmarkedet i en kortere periode på grund af fx barsel, midlertidig arbejdsløshed og lignende, som kan sænke indkomsten og dermed hæve renteudgiftsandelen midlertidigt. I 2007 havde knap én pct. af befolkningen haft en renteudgiftsandel på mindst 20 pct. over de tre sidste år.

Den typiske renteudgiftsandel for befolkningen under ét har ligget forholdsvis konstant fra 1993 til 2007. Det samme gør sig gældende blandt dem, der har renteudgifter på mindst 20 pct. af indkomsten. Betragtes gruppen med de højeste renteudgifter målt i forhold til indkomsten, er der dog sket en vis stigning fra 2003 til 2006, jf. figur 4-13.

Blandt dem, der har forholdsvis høje renteudgifter i forhold til bruttoindkomsten, er der relativt få unge mellem 18 og 24 år samt ældre over 66 år, jf. 4-14 (panel A). Til gengæld er børnefamilier og personer med en kompetencegivende uddannelse svagt overrepræsenterede (panel B og C), hvilket sandsynligvis afspejler en højere andel af boligejere blandt disse grupper. Generelt skiller ejere sig ud med relativt høje renteudgiftsandele (panel D). Det er en naturlig konsekvens af, at deres boligudgifter i vid udstrækning betales i form af rentebetalinger.

Figur 4-14 Hvem har en renteudgiftsandel på mindst 20 pct., 1997–2007?

Kilde: Egne beregninger på Lovmodellens datagrundlag.

4.4 Danskernes økonomiske adfærd

I november måned 2009 blev der gennemført en undersøgelse af danskernes egen opfattelse af deres økonomi. Formålet med undersøgelsen var at afdække forskellige forhold omkring danskernes egen opfattelse af deres økonomi og eventuelle adfærdsmønstre hos de danskere, der gennem det seneste år ikke har været i stand til at betale deres regninger rettidigt.

Boks 3 Oplysninger om antallet af dårlige betalere

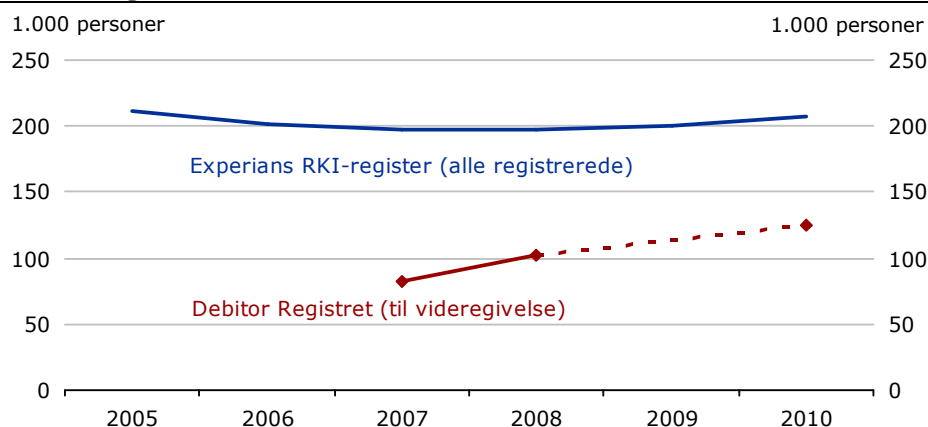
Der findes ikke en officiel, fuldt dækkende statistik for antallet af dårlige betalere i Danmark. Private kreditoplysningsbureauer som Experian (RKI-registret) og Debitor Registret laver imidlertid statistik på deres registreringer.

En skyldner kan opføres i et skyldnerregister, hvis vedkommende har modtaget 3 rykkerbreve inklusiv en advarsel om indberetning til et skyldnerregister, og vedkommende ikke bestrider fordringen. For at oplysningerne må videregives, er det en betingelse, at det skyldige beløb overstiger 1.000 kr., og der foreligger gyldig dokumentation for gælden, fx underskrevet skyldnererklæring.

Man kan være registreret samtidig i både RKI-registret og Debitor Registret. På baggrund af de to statistikker kan man således ikke kortlægge det samlede antal dårlige betalere eller udviklingen i gruppens størrelse over tid.

Antallet af dårlige betalere i RKI-registret har ligget forholdsvis konstant på omkring 200.000 siden 2005. Knap 125.000 dårlige betalere var registreret i Debitor Registret i begyndelsen af 2010, jf. figur 4-15.

Figur 4-15 Antallet af registrerede dårlige betalere i RKI-registret og Debitor Registret, 2005-2010

Anm.: Antal primo året. Debitor Registret har opgivet tal for 2008 og 2010, men ikke 2009, hvorfor der er anvendt stiplede kurve fra 2008.

Kilde: Experian (www.experian.dk) og Debitor Registret (www.registret.dk).

I modsætning til undersøgelserne som er refereret ovenfor, så drejer denne undersøgelse sig ikke om danskernes faktiske økonomiske situation. I stedet er fokus på forbrugernes egen subjektive opfattelse af deres økonomi og de problemer, som de oplever i hverdagen, når det drejer sig om at få pengene til at slå til. Dette betyder, at der i det følgende kan være afvigelser i forhold til undersøgelserne ovenfor. Dette kan dels skyldes, at de adspurgte ikke har en realistisk opfattelse af deres egen økonomi, dels

at den nedenstående undersøgelse bygger på datamateriale indsamlet i 2009, mens den foregående undersøgelse er baseret på datamateriale fra perioden 1997-2007.

Boks 4 Datagrundlag²³

Analysen i dette afsnit bygger på resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse gennemført for Økonomi- og Erhvervsministeriet i perioden 28. oktober – 6. november 2009. Undersøgelsen er gennemført blandt danskere i alderen 18-74 år, og målgruppen har været danskere, som minimum én gang indenfor de seneste 12 måneder har været ude af stand til at betale deres regninger rettidigt. Der er indledningsvis i spørgeskemaet opstillet et screenings spørgsmål med henblik på at komme frem til målgruppen.

Undersøgelsen er gennemført online med udgangspunkt i YouGov Zaperas Danmarkspanel. Deltagerne i undersøgelsen er udvalgt således, at de udgør et repræsentativt udsnit af den danske befolkning med udgangspunkt i målgruppen. I alt er der gennemført 2.088 interview, hvoraf 301 besvarelser angår danskere, som minimum én gang indenfor de seneste 12 måneder har været ude af stand til at betale deres regninger rettidigt. Endelig angår 131 besvarelser danskere, som minimum én gang indenfor de seneste 12 måneder har været ude af stand til at betale deres regninger rettidigt, og som har lånt for at kunne betale deres regninger.

Undersøgelsen giver et godt billede af den økonomiske situation for de, der oplever problemer med at betale deres regninger. Såfremt undersøgelsen skulle have været fuldstændig repræsentativ for denne gruppe, skulle der have været en stikprøvestørrelse på 1000 adspurgte eller flere. Dette havde imidlertid krævet op mod 15.000 interviews.

Endelig skal det bemærkes, at spørgeskemaundersøgelser altid er behæftet med en vis usikkerhed, da respondenternes egen opfattelse af deres økonomi kan afvige fra deres reelle økonomiske situation. Fx er det en typisk fejl i forbindelse med spørgeskemaundersøgelser, at folk overvurderer deres egen månedlige lønindtægt set i forhold til deres reelle indkomst.

I det følgende gennemgås resultaterne af undersøgelsen. Der tages i den forbindelse udgangspunkt i tre typer af danskere, som skitseres i undersøgelsen²⁴:

²³ Screenings spørgsmålet lød: "Hvis du tænker på din/jeres samlede økonomi gennem de seneste 12 måneder, hvor ofte har du/I været ude af stand til at betale regninger rettidigt?"

²⁴ Grupperingen tager udgangspunkt i de adspurgtes besvarelse af to spørgsmål. Første spørgsmål lød: "Hvis du tænker på din/jeres samlede økonomi gennem de seneste 12

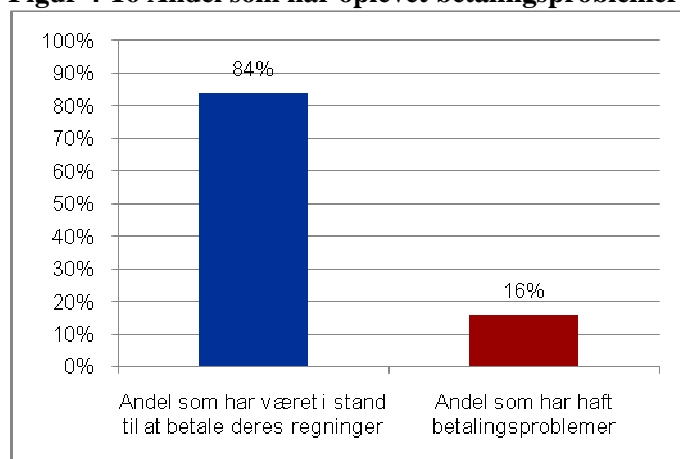
- 1) De danskere, der gennem de seneste 12 måneder ikke har oplevet problemer med at betale deres regninger.
- 2) De danskere, der gennem de sidste 12 måneder mere end 1 gang har været ude af stand til at betale deres regninger.
- 3) De danskere, der gennem de seneste 12 måneder mere end 1 gang har været ude af stand til at betale deres regninger, og som har lånt penge for at betale deres regninger.

I forbindelse med afrapporteringen ses der primært på gruppe 2, som i det følgende også omtales som forbrugere med betalingsproblemer. Gruppe 1 inddrages løbende som et referencepunkt til denne gruppe. Endelig ses der i afrapporteringen også nærmere på gruppe 3, som er en undergruppe af gruppe 2. Det skal i forbindelse med gruppe 3 bemærkes, at datagrundlaget for denne gruppe er relativt spinkelt, hvorfor konklusionerne for gruppe 3 er forbundet med en større usikkerhed, end det er tilfældet for de to øvrige grupper i undersøgelsen²⁵.

4.4.1 Hvilke forbrugere har oplevet betalingsproblemer?

Undersøgelsen tegner et billede af, at langt størstedelen af forbrugerne ikke har oplevet at have problemer med at betale deres regninger. Således svarer 84 pct. af de adspurgte, at de gennem de seneste 12 måneder har betalt alle regninger rettidigt, mens 16 pct. af de adspurgte svarer, at de en eller flere gange har været ude af stand til at betale deres regninger.

Figur 4-16 Andel som har oplevet betalingsproblemer

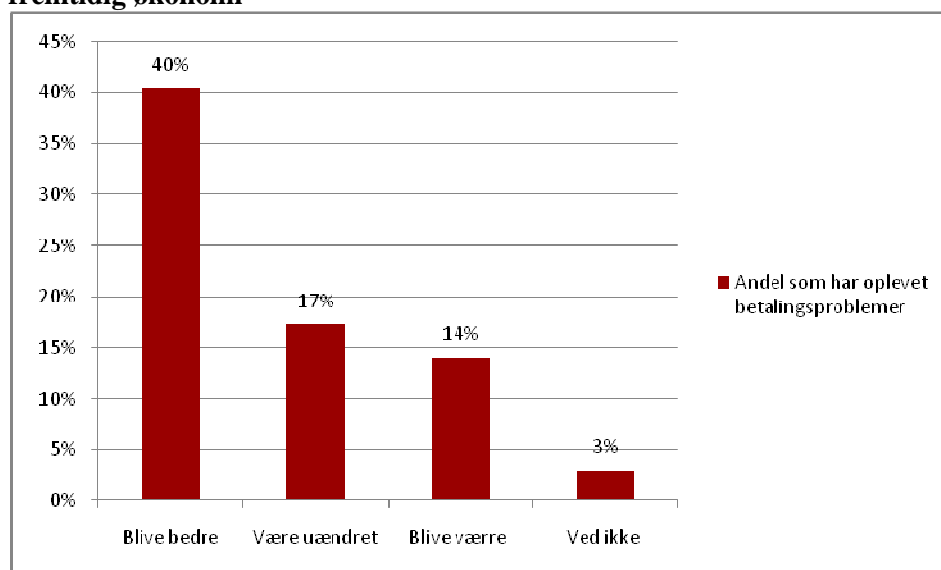
Note: n=2088. Spørgsmålet angår forbrugernes økonomiske situation i de seneste 12 måneder. Spørgsmålet lød: ”Hvis du tænker på din/jeres samlede økonomi gennem de seneste 12 måneder, hvor ofte har du/I været ude af stand til at betale regninger rettidigt?”

måneder, hvor ofte har du/I været ude af stand til at betale regninger rettidigt?”. Andet spørgsmål lød: ”Har du/I optaget lån for at kunne betale dine/jeres regninger? (fx kassekredit, bevilliget overtræk, forbrugslån, køb på kredit mv.)”.

²⁵ I forbindelse med afrapporteringen af undersøgelsens resultater ses der udelukkende på statistisk signifikante afvigelser eller fraværet af statistisk signifikante afvigelser.

De forbrugere, der har oplevet problemer med at betale deres regninger, angiver typisk uforudsete udgifter²⁶, et oplevet fald i indkomst eller almindeligt overforbrug som de mest hyppige årsager til, at de ikke har kunnet få pengene til at slå til, så alle regninger kunne betales.

Figur 4-17 Andel som har oplevet betalingsproblemer og forventninger til fremtidig økonomi

Note: n=301. Spørgsmålet lød: ”Hvis du ser frem på de kommende 12 måneder, forventer du så, at din/jeres overordnede økonomiske situation (fx evnen til at betale regninger, det månedlige rådighedsbeløb og det økonomiske overskud i hverdagen) vil: 1. blive værre end i dag, 2. Være den samme som i dag, 3. Blive bedre end i dag, 4. Ved ikke”

Ser vi nærmere på de 16 pct. af de adspurgte, som har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2), så forventer knap halvdelen (45 pct.), at deres økonomiske situation vil blive bedre i løbet af de kommende 12 måneder²⁷. Dette svarer til ca. 7 pct. af samtlige respondenter. Dette tyder på, at der kan være tale om, at disse forbrugere oplever en midlertidig periode, hvor de har svært ved at få økonomien til at hænge sammen.

Der er dog stadig 39 pct. af de, der har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2) - svarende til ca. 6 pct. af samtlige adspurgte i undersøgelsen, som forventer, at deres økonomiske situation vil være uændret i de kommende 12 måneder. Desuden angiver 14 pct. af de, der har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2) – svarende til 2 pct. af samtlige respondenter, at de forventer, at deres økonomiske situation vil forværres i de kommende 12

²⁶ Uforudsete udgifter er i undersøgelsen defineret som udgifter, som den enkelte forbruger ikke selv har haft indflydelse på.

²⁷ De adspurgte er blevet bedt om at svare på følgende spørgsmål: ”Hvis du ser frem på de kommende 12 måneder, forventer du så, at din/jeres overordnede økonomiske situation (fx evnen til at betale regninger, det månedlige rådighedsbeløb og det økonomiske overskud i hverdagen) vil: 1. blive værre end i dag, 2. Være den samme som i dag, 3. Blive bedre end i dag.

måneder. Disse to grupper af respondenter kan være i særlig risiko for at ende i længerevarende økonomiske problemer. Det skal dog også bemærkes, at der i disse to grupper, også findes studerende, som må forventes at få en indkomststigning, når de har afsluttet deres uddannelse, ligesom der også findes arbejdsløse, som vil opleve en indkomststigning, hvis de igen kommer i beskæftigelse.

Den typiske dansker, som har oplevet betalingsproblemer, er enten arbejdsløs, faglært eller ufaglært arbejder²⁸, selvstændig eller studerende. Derudover har over halvdelen (54 pct.) af de, der har haft betalingsproblemer i de seneste 12 måneder (gruppe 2), oplevet et fald i indkomst i samme periode.

Det gælder desuden, at det typisk er børnefamilier, der oplever at have svært ved at få økonomien til at hænge sammen. Ligeledes gælder det også, at der ikke er nogen kønsmæssig forskel mellem de adspurgte, der anfører, at de gennem de seneste 12 måneder en eller flere gange har været ude af stand til at betale deres regninger.

De danskere, der angiver, at de har betalingsproblemer, findes i alle aldersgrupper og over hele landet. Kun danskerne over 60 år skiller sig væsentligt ud ved at være langt mindre repræsenteret i gruppen af økonomisk trængte danskere end alle øvrige aldersgrupper i undersøgelsen. De ældre kan således betegnes som den gruppe af danskere, der oplever færrest problemer med at betale deres regninger. Dette hænger godt sammen med betragtningen fra de foregående undersøgelser om, at mange forbrugere udjævner deres forbrug set over livet. Typisk vil man derfor primært gældsætte sig i starten af livet, mens man vil forsøge at polstre sig rent økonomisk, når man nærmer sig pensionsalderen.

Boks 5 Profil for de danskere, der oplever betalingsproblemer:

De respondenter, der selv angiver, at de oplever betalingsproblemer tilhører typisk følgende grupper:

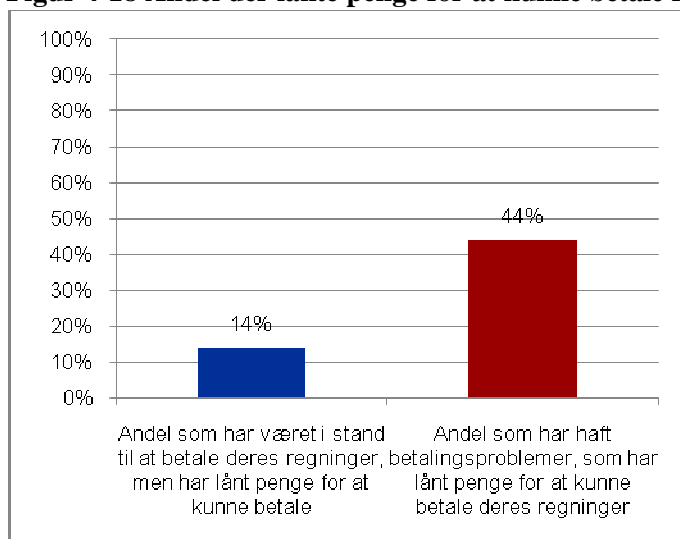
- personer under 60 år
- personer med børn i husstanden under 18 år.
- personer uden arbejde eller som er beskæftiget som faglært eller ufaglært arbejder, selvstændig eller er studerende.
- personer, der har oplevet et fald i indkomst de seneste 12 måneder.

Vender vi os mod de, der anfører, at de har måttet låne for at kunne betale deres regninger, så svarer hver syvende (14 pct.) af de, der ikke har haft

²⁸ Gruppen dækker over personer, som har en erhvervsuddannelse, og som er i beskæftigelse indenfor det pågældende erhverv, det kan fx være frisør, murer, social- og sundhedsassistent osv. Gruppen dækker også over adspurgte, som er i beskæftigelse, men som ikke har gennemført en kompetencegivende uddannelse.

problemer med at betale deres regninger (gruppe 1), at de gennem de seneste 12 måneder har været i en situation, hvor de har set sig nødsaget til at låne penge for at kunne betale deres regninger. Ser vi udelukkende på de 16 pct. af de adspurgte, som har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2), så svarer 44 pct. heraf, at de har optaget lån for at kunne betale deres regninger (gruppe 3). Det svarer til ca. 6 pct. af samtlige adspurgte i undersøgelsen.

Figur 4-18 Andel der lånte penge for at kunne betale regninger

Note: Søjle 1, n=1761, Søjle 2, n=301. Spørgsmålet lød: "Har du/I optaget lån for at kunne betale dine/jeres regninger? (Fx kassekredit, bevilliget overtræk, forbrugslån, køb på kredit mv.)"

Det er primært de unge danskere under 30 år, som har haft en manglende betalingsevne gennem de seneste 12 måneder, og som også har optaget lån for at kunne betale deres regninger (gruppe 3). Uddannelsesmæssigt har disse respondenter enten udelukkende gennemført en uddannelse på folkeskoleniveau eller har gennemført en ungdomsuddannelse som fx en erhvervsfaglig uddannelse eller en almen gymnasial uddannelse.

Det må antages, at de, der har haft betalingsproblemer, som har måttet låne for at kunne betale deres regninger, kun i begrænset omfang har plads i økonomien til uforudsete udgifter. Men som tidligere nævnt forventer ca. halvdelen af de, der har oplevet betalingsproblemer, at deres økonomi vil blive bedre i de kommende 12 måneder. Dermed tyder meget på, at der er tale om, at en stor del af de, der har haft betalingsproblemer, oplever en midlertidig periode, hvor de har svært ved at få økonomien til at hænge sammen.

Tilbage er en mindre gruppe på 15 pct. af de, som en eller flere gange har været ude af stand til at betale deres regninger, som har lånt for at kunne betale deres regninger (gruppe 3), og som forventer, at deres økonomiske

situation ikke vil blive forbedret i de kommende 12 måneder²⁹. Dette svarer til 3 pct. af samtlige adspurgte. Disse forbrugere må antages at være i betydelig risiko for at få så store problemer med at få økonomien til at hænge sammen, at de langsomt vil bevæge sig ud i en negativ spiral præget af stadig mere omfattende gæld.

4.4.1.1 Arbejdsløshed som årsag til manglende betalingsevne

Som nævnt ovenfor har mere end halvdelen (53 pct.) af de, der har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2), oplevet et fald i husstandens samlede indkomst. Til sammenligning har 60 pct. af de respondenter, der har haft betalingsproblemer, og som har måttet låne for at betale deres regninger (gruppe 3), oplevet et fald i deres samlede husstandsindkomst.

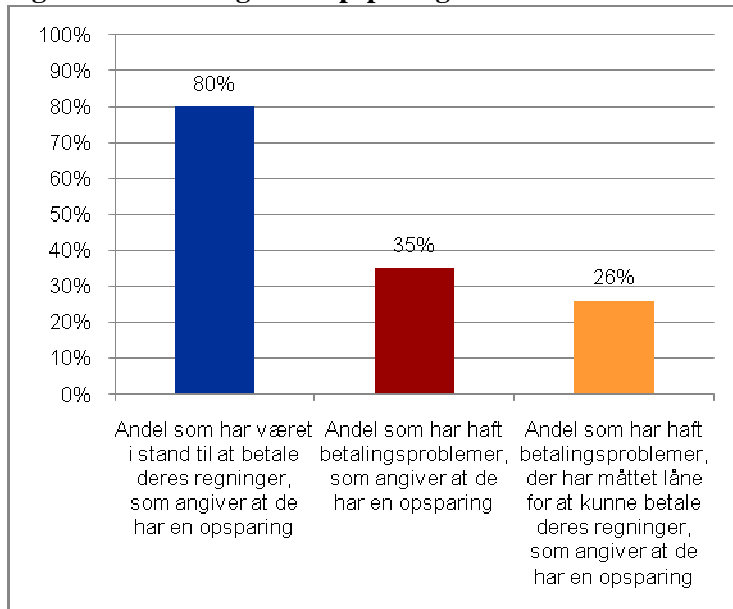
Ser vi på de 16 pct. af samtlige respondenter, som har haft problemer med at betale deres regninger (gruppe 2), og som har oplevet et fald i indkomst (53 pct.), så skyldes det oplevede fald i husstandsindkomst primært arbejdsløshed (49 pct.) eller fald i indkomst fra job eller egen virksomhed (26 pct.). For gruppen, der har haft betalingsproblemer og har måttet låne (gruppe 3), som udgør ca. 6 pct. af samtlige respondenter i undersøgelsen, gælder det for mere end hver anden (53 pct.), at det er arbejdsløshed, der har forårsaget faldet i husstandsindkomsten.

Der kan med andre ord ses en tæt forbindelse mellem forbrugernes jobmæssige situation og forbrugernes evne til at møde de månedlige betalinger. Dermed er der, som ventet, tegn på en (svag) sammenhæng mellem konjunkturerne og fx antal dårlige betalere og andel af befolkningen med relativt høje renteudgifter i forhold til indkomsten.

4.4.2 Forbrugernes opsparing og låntagning

De forbrugere, der har en opsparing, bruger typisk af den, når de har svært ved at få økonomien til at hænge sammen. Således svarer 49 pct. af de, der har oplevet problemer med at betale deres regninger (gruppe 2), at deres opsparing er blevet mindre igennem de seneste 12 måneder. Det svarer til 7 pct. af samtlige respondenter i undersøgelsen.

²⁹ Dette tal dækker dels over de respondenter, der anfører, at de mener, at deres økonomiske situation vil være uændret i de kommende 12 måneder (32 pct. af gruppe 3), dels over de respondenter, som anfører, at de forventer, at deres økonomiske situation vil forværres i de kommende 12 måneder (15 pct. af gruppe 3).

Figur 4-19 Forbrugernes opsparing

Note: Søjle 1, n=1761, Søjle 2, n=301, Søjle 3, n=131. Spørgsmålet lød: "Har du en opsparing? (Der tænkes her på penge, som du umiddelbart vil kunne bruge til fx at dække uforudsete udgifter)"

80 pct. af de forbrugere, som ikke har haft betalingsproblemer (gruppe 1), svarer at de har en opsparing til at stå imod med. Det svarer til 67 pct. af samtlige adspurgte. Ud af de, der inden for de seneste 12 måneder har haft betalingsproblemer (gruppe 2) er det godt hver tredje (35 pct.), der har en opsparing til at stå imod med. Det svarer til 5 pct. af samtlige adspurgte. Kun 1 ud af 4 (26 pct.) af de, der har haft betalingsproblemer, og som har måttet optage lån for at kunne betale regninger (gruppe 3), har en opsparing. Det svarer til knap 2 pct. af samtlige adspurgte. Fælles for de to sidstnævnte grupper er dog, at begge grupper løbende tærer på deres opsparing for at få økonomien til at hænge sammen. De forbrugere, der ikke har oplevet problemer med at betale deres regninger (gruppe 1) angiver typisk, at de enten har den samme størrelse opsparing, eller at de har en større opsparing end de havde for 12 måneder siden.

Men selvom forbrugerne i høj grad benytter sig af deres opsparing, når pengene bliver knappe, så benytter en stor del af forbrugerne sig også af lån. Generelt gælder det, at det primært er de yngre aldersgrupper i undersøgelsen (18-29 år og 30-39 år), der har optaget lån gennem de seneste 12 måneder.

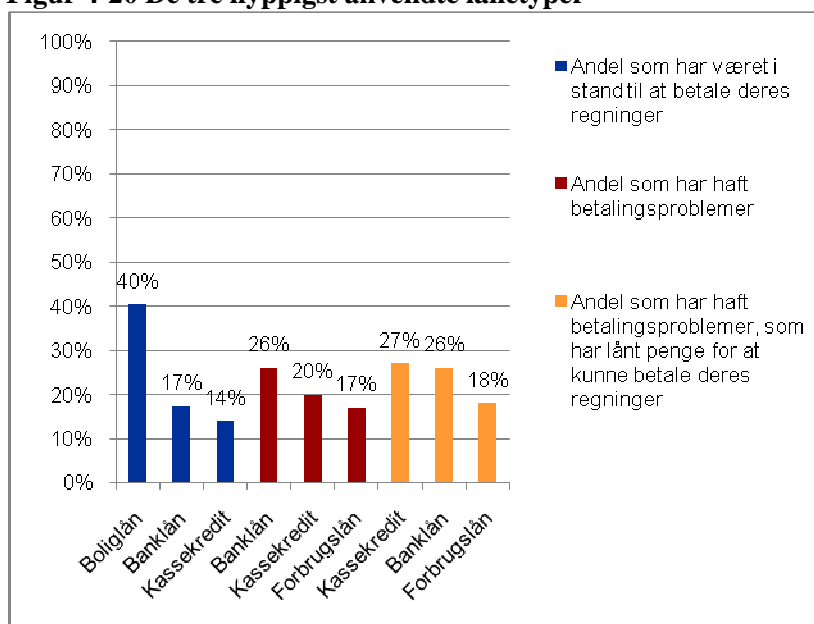
15 pct. af de, der ikke har oplevet problemer med at betale deres regninger (gruppe 1), har oprettet et lån i de seneste 12 måneder. Det svarer til knap 13 pct. af samtlige adspurgte. De mest hyppigt anvendte lånetyper for denne gruppe har været boliglån, banklån og kassekredit.

Billedet skifter, når vi vender os mod de forbrugere, der gennem de seneste 12 måneder har haft en svigtende betalingsevne (gruppe 2). Således har 39 pct. af de adspurgte i denne gruppe gennem de seneste 12 måneder oprettet et lån. Det svarer til knap 6 pct. af samtlige adspurgte. I modsætning til de øvrige forbrugere har de primære låntyper for denne gruppe været banklån, kassekredit og forbrugslån³⁰.

Ser vi endelig på de forbrugere, der har haft betalingsproblemer, og som samtidigt har måttet låne til betaling af regninger (gruppe 3), ændrer billedet sig yderligere. Hele 60 pct. af forbrugerne indenfor denne gruppe har oprettet et lån indenfor de seneste 12 måneder. Det svarer til ca. 4 pct. af samtlige adspurgte. Som for gruppen ovenfor er det primært kassekredit, banklån og forbrugslån, der optages. Dog er kassekreditten langt hyppigere anvendt for denne gruppe end for de øvrige grupper i undersøgelsen.

De tre mest hyppigt anvendte låntyper set for de tre grupper af forbrugere i undersøgelsen fremgår af figuren nedenfor.

Figur 4-20 De tre hyppigst anvendte låntyper

Note: Gruppe 1, n=272, Gruppe 2, n=117, Gruppe 3, n=78. Spørgsmålet lød: "Hvilken type lån eller kredit har du senest optaget?"

Samlet set er typen af de optagede lån forskellige for de enkelte grupper af forbrugere. Dette tyder på, at de, der har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2), i højere grad end de øvrige forbrugere optager typer af lån, der kan finansiere den daglige husholdning og køb af almindelige forbrugsgoder. Ser vi på de forbrugere, der ikke oplever problemer med at få

³⁰ Forbrugslån er i undersøgelsen defineret som strakslån/hurtiglån oprettet i en butik eller på nettet, eller køb på afbetaling.

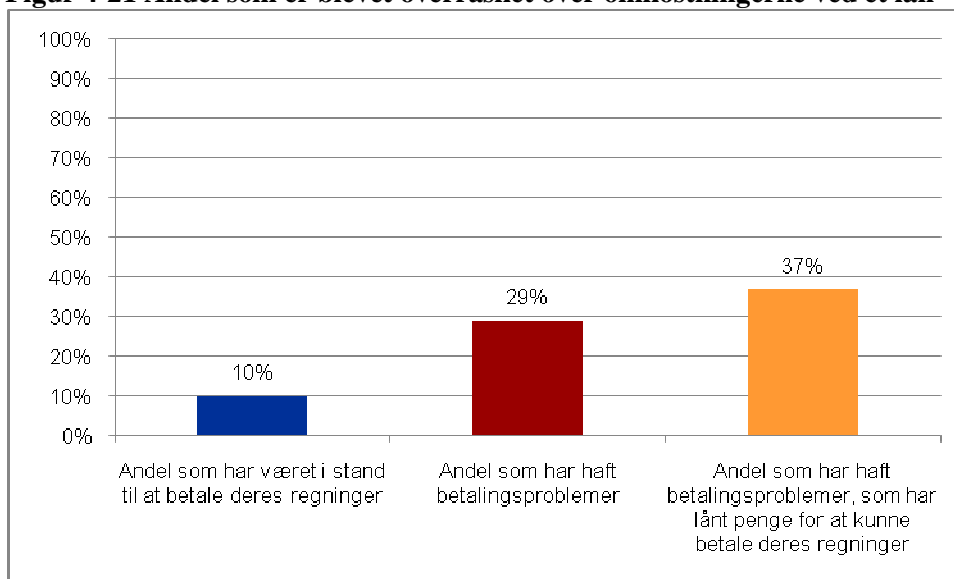
økonomien til at hænge sammen (gruppe 1), så er der typisk tale om lån, der kan bruges til boligfinansiering eller andre varige forbrugsgoder.

38 pct. af de, der har haft betalingsproblemer (gruppe 2) anfører da også, at oprettelsen af deres seneste lån eller kredit primært skyldes manglende penge til faste udgifter som eksempelvis husleje, el, vand, varme, mad mv. Dette svarer til 5 pct. af samtlige adspurgte. For de forbrugere, der ikke har haft problemer med at betale deres regninger (gruppe 1) gælder det, at det senest optagede lån primært er blevet brugt til enten køb af bolig, istandsættelse af bolig eller køb af bil.

4.4.2.1 Omkostninger ved optagede lån og misligholdelse af lån

Knap hver tredje (29 pct.) af de, der har haft betalingsproblemer (gruppe 2), har optaget et lån, som de senere er blevet overrasket over omkostningerne ved. Til sammenligning er der 10 pct. af de, der har angivet, at de ikke har haft betalingsproblemer (gruppe 1), som har oplevet at blive overraskede over omkostningerne ved et lån.

Figur 4-21 Andel som er blevet overrasket over omkostningerne ved et lån

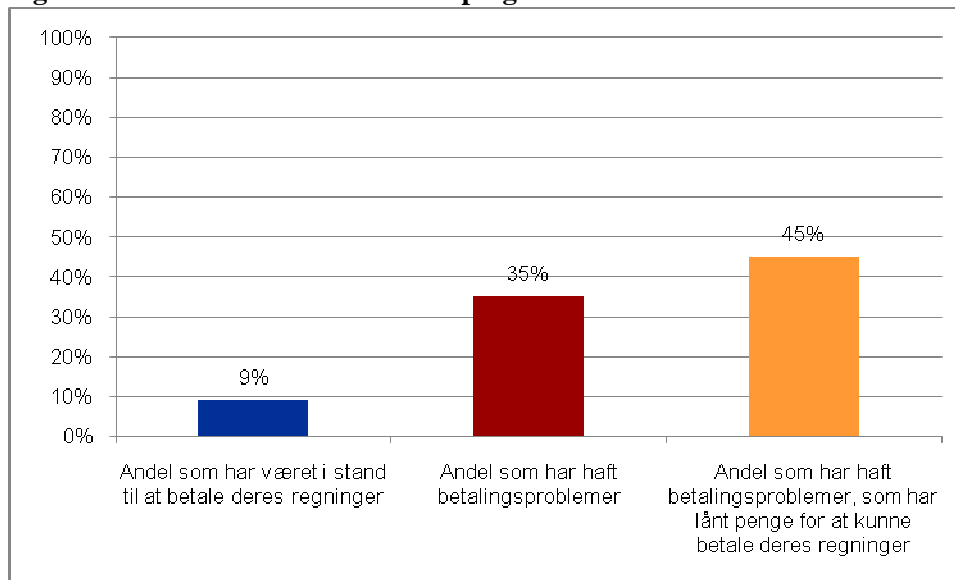
Note: Søjle 1, n=1761, Søjle 2, n=301, Søjle 3, n=131. Spørgsmålet lød: ”Har du/I optaget lån/kreditter, hvor du/I senere er blevet overrasket over omkostningerne ved lånet?”

I alt angiver 13 pct. af de adspurgte i undersøgelsen, at de er blevet overraskede over omkostningerne ved et lån. Undersøgelsen viser desuden, at det primært er kvinder, der oplever at blive overrasket ved omkostningerne ved deres lån.

9 pct. af de forbrugere, som ikke har oplevet problemer med at betale deres regninger (gruppe 1), har fortrudt optagelsen af et lån. Dette gælder for mere end hver tredje af de, der har haft betalingsproblemer (35 pct.). Dette svarer til 5 pct. af samtlige adspurgte. Den sidstnævnte gruppe har

som oftest fortrudt oprettelsen af forbrugslån og kreditkort. I alt har 12 pct. af samtlige adspurgte fortrudt optagelsen af et lån.

Figur 4-22 Andel som har fortrudt optagelsen af et lån

Note: Søjle 1, n=1761, Søjle 2, n=301, Søjle 3, n=131. Spørgsmålet lød: ”Har du/I optaget lån/kreditter, som du/I senere har fortrudt?”

Af de, som har haft betalingsproblemer (gruppe 2), og som har fortrudt optagelsen af et lån, er 67 pct. også blevet overraskede over omkostningerne ved et lån. Dette svarer til ca. 3 pct. af de adspurgte. Eksempelvis gælder det, at 9 ud af 10 (91 pct.) af de, der har haft betalingsproblemer, som har fortrudt optagelsen af et forbrugslån, typisk også blevet overraskede over omkostningerne ved denne lånetype. Ligeledes er 3 ud af 4 (75 pct.) af de, der har haft betalingsproblemer, som har fortrudt oprettelsen af et kreditkort, også blevet overraskede over de omkostninger, der er forbundet med kreditkortet.

For samtlige adspurgte i undersøgelsen gælder det, at over halvdelen af de forbrugere (53 pct.), der har fortrudt optagelsen af et lån, også er blevet overraskede over omkostningerne ved lånet. Det svarer til 6 pct. af alle respondenterne i undersøgelsen.

Der er således en tendens til, at de forbrugere, som har fortrudt oprettelsen af et lån, ofte også er blevet overraskede over omkostningerne ved lånet. Dette kan tyde på, at flere forbrugere ikke sætter sig ind i, hvor meget det enkelte lån koster, inden lånet optages. Dette understøttes blandt andet af to undersøgelser gennemført af Penge- og Pensionspanelet, som viser, at hver tredje ung ikke søger nogen form for information forud for optagelsen af et lån, og at det kun er en ud af tre danskere, der

har indgået aftale om et boliglån, som har undersøgt priser eller vilkår hos mere end én udbyder³¹.

Den manglende interesse for at afsøge markedet for tilbud kan betyde, at flere forbrugere oplever at blive overraskede over omkostningerne ved det enkelte lån, ligesom der også er en risiko for, at forbrugerne fortryder optagelsen af lånet på grund af de omkostninger, der er forbundet med det enkelte lån.

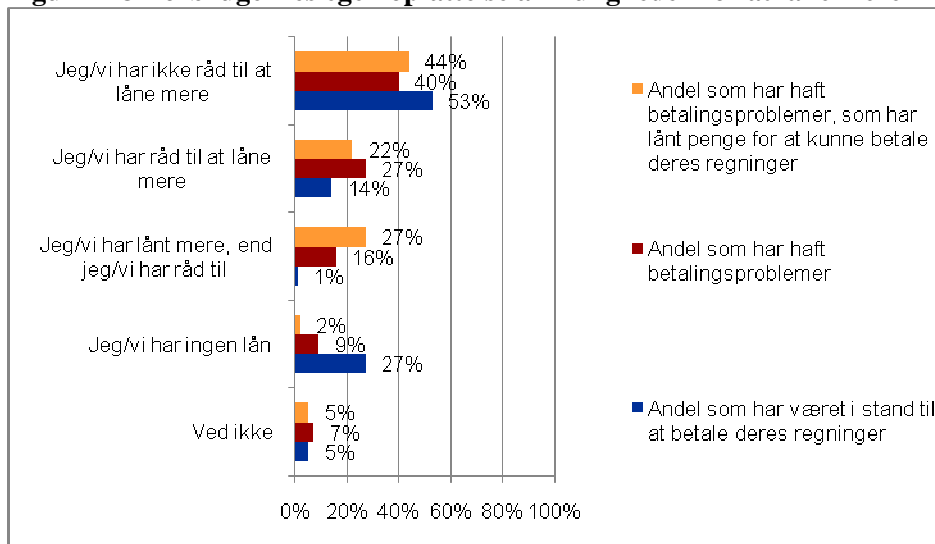
Vender vi os mod misligholdelsen af lån, så har de forbrugere, der har haft betalingsproblemer (gruppe 2) typisk misligholdt betalingerne på kreditkort og kontokort. Ganske få af disse forbrugere har misligholdt boliglån og banklån. Forbrugerne koncentrerer sig således primært om at få betalt de lån, som er absolut nødvendige at betale for at have tag over hovedet.

4.4.3 Forbrugernes egen opfattelse af deres økonomiske situation

Det fremgår af det ovenstående, at forbrugerne typisk tyr til optagelsen af lån, når pengene ikke slår til i hverdagen. Men hvordan er forbrugernes forventning til deres fremtidige låneadfærd, og hvordan opfatter forbrugerne deres egen økonomiske situation? Dette ses der nærmere på nedenfor.

40 pct. af de respondenter, der angiver at de har oplevet betalingsproblemer, oplever ikke, at de kan låne mere i deres nuværende situation (se figur 4-23). Det svarer til knap 6 pct. af samtlige adspurgte. Derudover mener 16 pct. af de, der har oplevet betalingsproblemer, at de allerede har lånt mere, end de har råd til. Det svarer til ca. 2 pct. af samtlige adspurgte. Ser vi på de, der har haft betalingsproblemer, og som har måttet låne penge for at kunne betale deres regninger (gruppe 3) oplever 44 pct., at de ikke har råd til at låne mere, hvilket svarer til knap 3 pct. af samtlige adspurgte. 27 pct. af de, der har haft betalingsproblemer, og som har måttet låne penge for at kunne betale deres regninger (gruppe 3) angiver desuden, at de allerede har lånt mere, end de har råd til. Dette svarer til knap 2 pct. af samtlige adspurgte.

³¹ Se Penge- og Pensionspanelet (2008): "*Unge lån og opsparing*". Og Penge- og Pensionspanelet (2009): "*Penge- og Pensionspanelets barometer*". Begge undersøgelser kan downloades fra www.ppp.dk

Figur 4-23 Forbrugernes egen opfattelse af muligheden for at låne mere

Note: Gruppe 1, n= 1761, Gruppe 2, n=301, Gruppe 3, n=131, Spørgsmålet lød: "Hvis du tænker på din husstands økonomiske situation lige nu, hvilket udsagn passer så bedst på din/jeres situation?"

Forbrugernes opfattelse af deres egen økonomi stemmer generelt godt overens med deres forventninger til, hvorvidt de i de kommende 12 måneder vil låne flere penge. Således svarer de, der mener, at de ikke har råd til at låne mere, at de heller ikke kan forestille sig, at de vil låne flere penge i det kommende år. Ligeledes svarer de forbrugere, der mener, at de har råd til at låne flere penge, at de også godt kan forestille sig, at de vil låne flere penge i det kommende år.

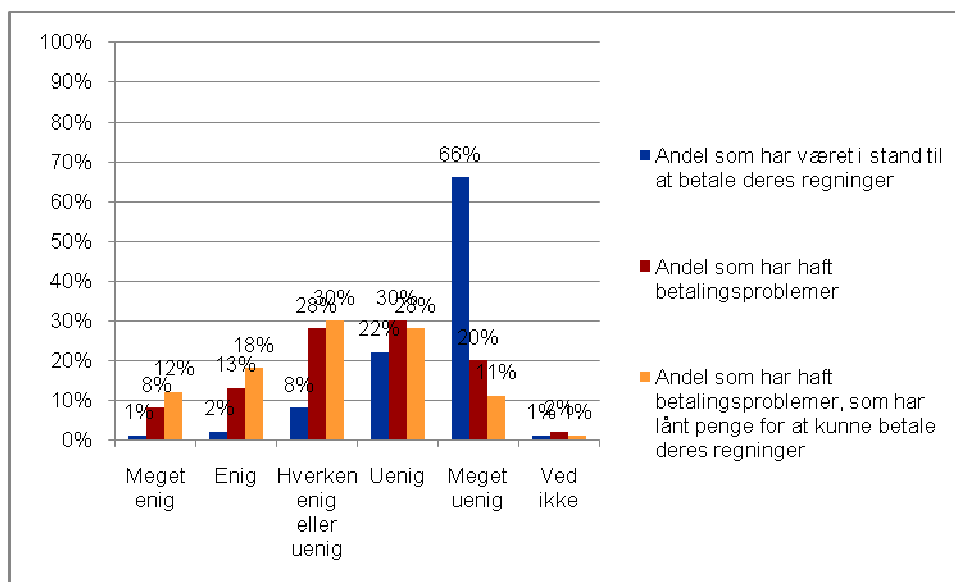
Ser man på samtlige adspurgte i undersøgelsen, så anfører de forbrugere, der opfatter, at de har råd til at låne flere penge, at de typisk ikke oplever problemer med at betale deres regninger. Således svarer over halvdelen (53 pct.) af de, der mener, at de har råd til at låne flere penge, at de kan betale deres regninger uden problemer.

I gruppen af danskere, der inden for de seneste 12 måneder har haft problemer med betaling af regninger (gruppe 2), oplever hver fjerde (24 pct.), at de skylder mere for hver dag der går. Dette svarer til 3 pct. af samtlige adspurgte. Det samme oplever hver tredje (34 pct.) af de danskere, der har haft betalingsproblemer, og som har måttet låne for at kunne betale (gruppe 3). Dette svarer til 2 pct. af samtlige adspurgte.

Spørger man forbrugerne selv, svarer 21 pct. af de danskere, der har haft betalingsproblemer i de seneste 12 måneder (gruppe 2), at de betragter sig selv som overforgældede. Det svarer til 3 pct. af samtlige adspurgte. For gruppen af danskere, der har haft problemer med betaling af regninger, og har måttet låne til betaling af disse (gruppe 3), er tallet tilsvarende 30 pct., det svarer til knap 2 pct. af samtlige adspurgte. Til sammenligning er det kun 3 pct. af de forbrugere, der ikke har oplevet problemer med at betale

deres regninger (gruppe 1), der opfatter sig selv som overforgældede. Det svarer til knap 3 pct. af de adspurgte. Samlet set svarer 6 pct. af samtlige adspurgte, at de føler sig som overforgældede.

Figur 4-24 Andel som opfatter sig selv som overforgældede

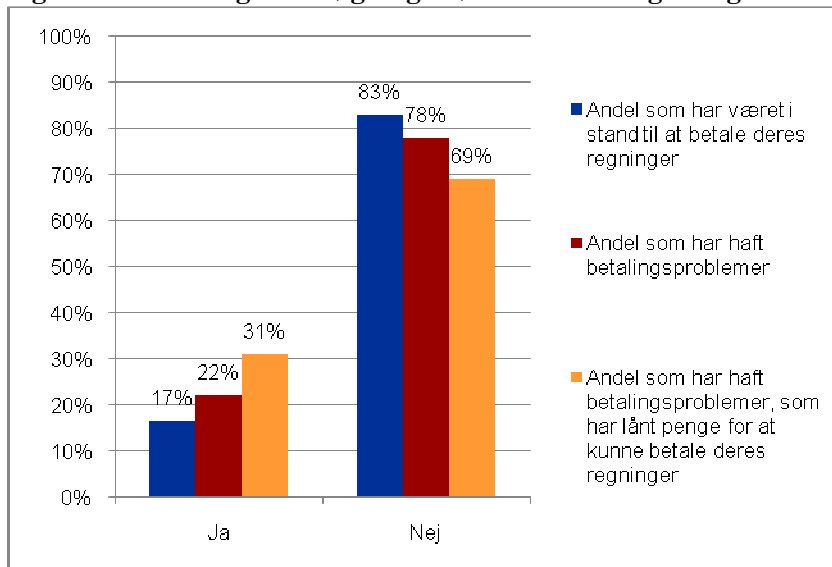
Note: Gruppe 1, n= 1761, Gruppe 2, n=301, Gruppe 3, n=131, Spørgsmålet lød: "Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? "Jeg betragter mig selv som overforgældet".

Vender vi os mod forbrugernes egne forventninger til deres fremtidige økonomi, så forventer 31 pct. af samtlige adspurgte, at deres økonomiske situation vil blive bedre i løbet af de kommende 12 måneder³². Ser man udelukkende på de, der har haft betalingsproblemer, så svarer 45 pct. (6 pct. af samtlige adspurgte i undersøgelsen), at de forventer, at deres økonomiske situation vil blive bedre i løbet af de kommende 12 måneder. 9 pct. af samtlige adspurgte forventer, at deres økonomiske situation vil forværres i løbet af de kommende 12 måneder.

4.4.3.1 Økonomisk rådgivning

Selvom forbrugerne oplever problemer med at få økonomien til at hænge sammen har langt størstedelen af forbrugerne ikke søgt økonomisk rådgivning. 78 pct. af de danskere, der har haft problemer med betaling af regninger de seneste 12 måneder (gruppe 2), har således ikke benyttet sig af nogen form for økonomisk rådgivning. Ligeledes svarer 69 pct. af de danskere, der har haft betalingsproblemer, og har måttet låne til betaling af regninger (gruppe 3), at de ikke har benyttet sig af økonomisk rådgivning.

³² De adspurgte er blevet bedt om at svare på følgende spørgsmål: "Hvis du ser frem på de kommende 12 måneder, forventer du så, at din/jeres overordnede økonomiske situation (fx evnen til at betale regninger, det månedlige rådighedsbeløb og det økonomiske overskud i hverdagen) vil: 1. blive værre end i dag, 2. Være den samme som i dag, 3. Blive bedre end i dag.

Figur 4-25 Forbrugernes søgning af økonomisk rådgivning

Note: Gruppe 1, n= 1761, Gruppe 2, n=301, Gruppe 3, n=131, Spørgsmålet lød: "Har du/I søgt faglig rådgivning i forlængelse af din/jeres økonomiske situation inden for de seneste 12 måneder?"

Af dem, der har benyttet sig af økonomisk rådgivning er det ikke overraskende primært de danskere, der har haft problemer med betaling af regninger, og som har måttet optage lån for at kunne betale disse, som har opsøgt økonomisk rådgivning. De, der har søgt faglig rådgivning, har i langt de fleste tilfælde fået økonomisk rådgivning hos deres bank (85 pct.). Derudover har flere forbrugere også fået økonomisk rådgivning hos deres revisor (10 pct.) eller hos deres realkreditinstitut (7 pct.), mens kun ganske få forbrugere har opsøgt en uvildig rådgiver for at få økonomisk rådgivning (3 pct.).

Samlet set understreger dette, at forbrugerne i stort omfang klarer sig selv, når det kommer til økonomiske problemer. Først når det er tydeligt, at de økonomiske problemer ikke er et forbigående problem, søger forbrugerne faglig rådgivning, og det sker typisk i forbrugernes egen bank.

4.5 Forbrugeradfærd

I de ovenstående afsnit er det blevet belyst, at forbrugerne i forbindelse med optagelsen af lån handler på baggrund af en lang række faktorer. Blandt andet viste undersøgelsen ovenfor, at et antal forbrugere dels har fortrudt optagelsen af lån, og dels er blevet overraskede over omkostningerne ved lån. Men den teoretiske litteratur om forbrugeradfærd giver også et godt bud på, hvorfor forbrugerne ikke altid handler økonomisk rationelt. I det nedenstående ses der i forlængelse af de to undersøgelser ovenfor nærmere på henholdsvis neoklassisk teori om forbrugeradfærd samt Behavioural Economics, som er en nyere gren indenfor forskning om forbrugeradfærd.

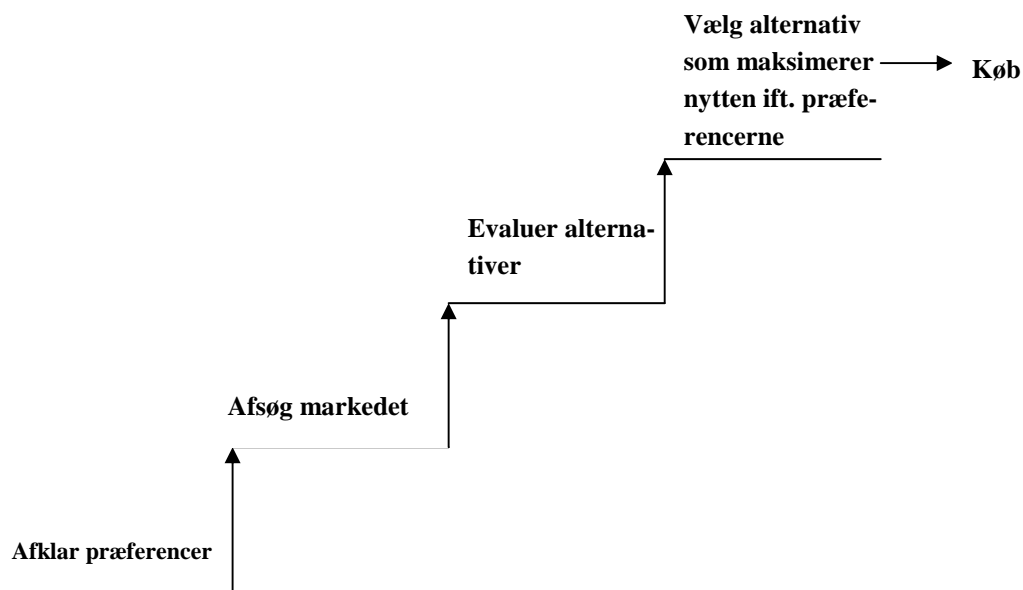
4.5.1 Økonomisk teori om forbrugeradfærd

I neoklassisk økonomisk teori) er rationel forbrugeradfærd defineret ved:

- Forbrugere, som inden køb har **afklaret deres præferencer** – herunder behov og mål.
- Forbrugere, der aktivt **afsøger markedet** for alternativer og således er opmærksomme på, hvilke alternativer der er at vælge imellem.
- Forbrugere, som **evaluerer alternativerne** i forhold til deres præferencer.
- Forbrugere, der i forbindelse med køb **vælger det alternativ, som maksimerer nytten i forhold til præferencerne**.

Definitionen er afspejlet ved den nedenstående figur 4-26.

Figur 4-26 Rationel forbrugeradfærd

I forhold til definitionen er to forhold væsentlige at understrege. For det første, at definitionen er idealtypisk, hvilket betyder, at meget få forbrugere i praksis vil være fuldt ud rationelle i deres adfærd på markedet. Det skal i den forbindelse bemærkes, at definitionen giver mulighed for, at forbrugerne kan være rationelle i forskelligt omfang.

Nogle forbrugere springer helt over stigen trin og går direkte til køb – disse forbrugere er mindst rationelle. Andre tager ét eller flere trin op, inden de køber, mens relativt få forbrugere tager alle stigen trin, inden de køber. Det må pointeres, at det for den enkelte forbruger kan være fuldstændig rationelt og egennyttmaksimerende i en given købsituation at springe et, flere eller alle trinene over.

I forhold til definitionen af rationel forbrugeradfærd er det for det andet væsentligt at understrege, at forskellige faktorer – og interaktionen mel-

lem disse – er afgørende for, i hvilket omfang forbrugerne agerer rationelt i forbindelse med et konkret køb. Disse faktorer er forankret på forskellige niveauer.

Visse faktorer befinder sig på markedsniveau. Manglende gennemsigthed kan være et eksempel på en faktor, der betyder, at det er vanskeligt for forbrugeren at agere rationelt. Det enkelte markeds karakteristika er et andet eksempel. Mens bankmarkedet eksempelvis er et meget teknisk marked, som mange forbrugere relativt sjældent er i berøring med, er dagligvaremarkedet omvendt et relativt ukompliceret marked, som stort set alle forbrugere agerer på flere gange om ugen. Det giver forskellige forudsætninger for at agere rationelt på markederne.

4.5.2 Behavioural Economics

”Behavioural Economics”, som er en nyere gren af den økonomiske teori, beskæftiger sig med måden, vi træffer beslutninger på. Disciplinens centrale pointe er, at vi i modsætning til forudsigelserne i neoklassisk teori ofte træffer irrationelle beslutninger, som er suboptimale for os. Det skyldes bl.a. en række psykologiske og adfærdsmæssige mekanismer og forhold, som egentlig ikke burde have indflydelse på vores beslutninger (jf. neoklassisk teori), men som alligevel har det. I forhold til ovenstående ”stige” kan følgende eksempler nævnes:

I forhold til at afdække egne præferencer inden køb forudsiger den neoklassiske teori, at vi har faste, langsigtede præferencer, som vi agerer rationelt ud fra. Behavioural Economics argumenterer i stedet for, at præferencerne dannes i forbindelse med selve købet, og at vi er tilbøjelige til at forfølge kortsigtede frem for langsigtede præferencer. Dette giver ny indsigt i forhold til, hvorfor vi fx foretager impuls køb på dagligvaremarkedet, eller er villige til at springe banken over og i stedet tage et hurtigt forbrugslån, når vi står og mangler penge lørdag formiddag i supermarkedet.

Det er opfattelsen i neoklassisk økonomisk teori, at desto mere information og desto flere valgmuligheder vi har, desto bedre. Behavioural Economics argumenterer i stedet for, at der er væsentlige omkostninger forbundet med at træffe beslutninger. Overvældes vi af information eller valgmuligheder lader vi derfor hellere være med at vælge. Dette giver ny indsigt i forhold til, hvorfor mange forbrugere fx slet ikke undersøger markedet inden køb og ikke mindst markeder, der generelt opfattes som informationstunge, komplekse og sværttilgængelige.

I forhold til at evaluere alternativerne samt at vælge det alternativ, der maksimere nytten i relation til præferencerne, forudsiger den neoklassiske teori, at vi vurderer og vælger mellem forskellige alternativer på baggrund af disses endelige konsekvenser og i øvrigt vælger det alternativ, der maksimerer vores præferencer mest muligt. Behavioural Economics argumenterer i stedet for, at vi dels har tendens til at vælge nemmeste og mest tiltalende løsning, dels at den måde et valg iscenesættes på i høj

grad påvirker, hvad vi ender med at vælge. Dette giver ny indsigt i, hvorfor vi fx er tilbøjelig til at falde for slagtilbud på sodavand i supermarkedet eller at tage det lån, som udbyderen har talt varmest for.

4.5.3 Undersøgelser af forbrugeradfærden i Danmark

Behavioural Economics peger i retning af, at forbrugerne i mindre omfang end antaget i neoklassisk teori gennemgår lange overvejelser i forbindelse med deres køb. I stedet er antagelsen, at forbrugerne vælger den nemmeste og mest tiltalende løsning her og nu.

Penge- og Pensionspanelet gennemførte i 2008 en undersøgelse af unge forbrugeres adfærd i forbindelse med optagelsen af lån³³. Panelets undersøgelse viste blandt andet, at langt størstedelen af de unge 18-25 årige (86 pct) ikke søger efter information eller alternative tilbud, inden de optager deres lån. Samtidig viste undersøgelsen også, at de unge primært valgte deres forbrugslån ud fra tre faktorer:

- Lånet skulle være nemt og tilgængeligt.
- Lånet skulle være let og hurtigt at optage.
- Forbrugeren skulle have tillid til udbyderen.

Dette billede ændrer sig ikke, når fokus er på adfærden i den samlede danske befolkning set i forhold til deres valg af lån. Penge- og Pensionspanelets seneste barometerundersøgelse viser således, at to ud af tre danskere, der har indgået aftale om et boliglån, ikke har undersøgt priser eller vilkår hos mere end én udbyder.

Dette tyder på, at forbrugerne kun i meget begrænset omfang undersøger forskellige lånemuligheder, inden de optager lån. Samtidig viser undersøgelser også at en stor andel af forbrugerne ikke kender prisen (ÅOP) for deres lån.³⁴

Analyser viser, at der er væsentlig forskel på prisen for lån udbudt af finansieringsselskaber og pengeinstitutter.³⁵ Samtidig er der også stor forskel på prisen for et forbrugslån blandt pengeinstitutterne.³⁶

Generelt er de såkaldte ”hurtiglån,” hvor forbrugeren tilbydes en kredit inden for få minutter og uden, at forbrugeren har personlig kontakt med formidleren væsentlig dyrere i ÅOP end forbrugslån udbudt af pengeinstitutter. Den billigste måde hvorpå, der kan opnås lån til forbrug, er ofte

³³ Penge- og Pensionspanelet (2008): ”Unge lån og opsparing”. Kan downloades fra www.ppp.dk

³⁴ Forbrugerredøgørelsen 2005, http://www.forbrug.dk/fileadmin/Filer/FR05_-_filer/Faktaark_kap._3.pdf; Penge- og Pensionspanelet (2008): ”Unge lån og opsparing”. Kan downloades fra www.ppp.dk

³⁵ Forbrugerredøgørelsen 2005.

³⁶ Et opslag på www.pengepriser.dk viser, at de årlige omkostninger (ÅOP) ved det samme forbrugslån kan variere helt fra 7 til 17 pct.

en forøgelse eller oprettelse af en kassekredit hos det pågældende pengeinstitut.

Der er således en potentiel økonomisk gevinst at hente for forbrugeren, såfremt de afsøger markedet for alternative lånemuligheder, inden de optager deres lån.

Samlet set tyder meget på, at forbrugerne på det finansielle område i høj grad handler i overensstemmelse med antagelserne indenfor Behavioural Economics. I stedet for at bruge ressourcer på at afdække markedet forud for deres køb og overveje alternative udbydere og produkter, så tiltrækkes forbrugerne af de låneprodukter, som er nemt tilgængelige og hurtige at optage. Dermed vejer hensynet til den hurtige gennemførelse af købet højere end hensynet til at vælge den mest nyttemaksimerende løsning i forhold til omkostningerne ved det pågældende lån.

I det ovenstående er der givet et par teoretisk baserede eksempler på psykologiske og adfærdsmæssige mekanismer og forhold, som influerer på nogle forbrugeres beslutningsadfærd.

De teoretiske eksempler understøttes af de undersøgelser, der er foretaget af forbrugernes adfærd set i forhold til optagelsen af lån. Her står det klart, at forbrugerne primært er styret af ønsket om at få let tilgængelige lån, og i mindre grad er fokuseret på at finde de mest fordelagtige tilbud. Dette betyder også, at langt størstedelen af forbrugerne undlader at indhente tilbud på finansielle ydelser som eksempelvis lån, inden de vælger udbyder og produkt.

4.6 Sammenfatning

Andelen af danskere med nettogæld har været forholdsvist konstant siden 1997. Dog har der været en mindre stigning i andelen af befolkningen med en relativt høj gæld i de sidste par år frem mod 2007, ligesom gælden blandt dem, der har gæld, er vokset en smule.

Få husholdninger har over en længere årrække en forholdsvis stor nettogæld. Blandt dem, der i et givet år skylder mindst 200.000 kr. væk, har halvdelen efter to år nedbragt gælden til under 200.000 kr. eller ligefrem fået en positiv nettoformue.

Personer med forholdsvis høje indkomster har hyppigst stor nettogæld. Blandt den tiendedel af befolkningen med de laveste indkomster (1. indkomstdecil) havde ca. 3 pct. en nettogæld over 200.000 kr. i 2007, mens tilsvarende gør sig gældende for mere end tre gange så mange højere oppe i indkomstfordelingen.

Det er ikke et problem at have nettogæld, hvis gældsforpligtelserne er forenelige med privatøkonomien i øvrigt. En høj indkomst gør det fx nemmere at håndtere en given gældsforpligtelse. Samtidig kan en gælds-

forpligtelse være udtryk for den enkeltes ønske om at udjævne forbrug over livet.

En høj nettogæld kan dog være et problem, hvis indkomsten ikke er tilstrækkelig til at dække afdragene og renteudgifterne på et lån. Analysen tyder på, at antallet af danskere med relativt høje renteudgifter i forhold til indkomsten samlet set er faldet fra 1993 til 2007. Således er andelen af befolkningen, hvor renteudgifterne udgør mindst 20 pct. af indkomsten, halveret i denne periode. Udviklingen dækker over et markant fald i starten af perioden og en stigning frem mod 2007.

Sammensætningen af gruppen med relativ høj nettogæld bærer præg af, at ønsket og behovet for at optage lån skifter over livet. Fx er personer mellem 25-39 år og børnefamilier overrepræsenteret i gruppen med en nettogæld på over 200.000 kr., hvilket bl.a. afspejler, at mange nye boligejere er unge børnefamilier. Fra 40-års-alderen og frem falder andelen, og især har få ældre over 66 år relativt høj nettogæld. Det skyldes formentlig, at mange med alderen i vid udstrækning konsoliderer sig frem mod pensionisttilværelsen og fx øger opsparingen i boligen. Mønstrene har været omtrent uændrede i perioden 1997 til 2007.

Vender vi os mod danskernes egen opfattelse af deres økonomiske situation, angiver langt størstedelen af de adspurgte i undersøgelsen, at de ikke har oplevet at have problemer med at betale deres regninger. Således svarer 84 pct. af de adspurgte, at de gennem de seneste 12 måneder har betalt alle regninger rettidigt (gruppe 1), mens 16 pct. af de adspurgte svarer, at de en eller flere gange har været ude af stand til at betale deres regninger (gruppe 2). Af de 16 pct. angiver 44 pct. af de adspurgte, at de en eller flere gange har været ude af stand til at betale deres regninger samt at de har lånt for at kunne betale deres regninger. Dette svarer til ca. 6 pct. af de adspurgte i undersøgelsen.

Af de danskere, som angiver at de har været ude af stand til at betale deres regninger en eller flere gange i de seneste 12 måneder (gruppe 2) forventer knap halvdelen (45 pct.), at deres økonomiske situation vil blive bedre i løbet af de kommende 12 måneder. Dette svarer til ca. 7 pct. af samtlige respondenter. Der er dog stadig ca. 8 pct. af samtlige adspurgte i undersøgelsen, som både har oplevet problemer med at betale deres regninger, og som ikke forventer, at deres økonomiske situation vil blive bedre i løbet af de kommende 12 måneder.

Samlet set giver dette et billede af, at der kan være tale om, at mange af de, der har haft betalingsproblemer (gruppe 2), oplever en midlertidig periode, hvor de har svært ved at få økonomien til at hænge sammen. Samtidig er der dog også en lille gruppe af de adspurgte (3 pct. af samtlige respondenter), som både har oplevet problemer med at betale deres regninger, har lånt penge for at kunne betale deres regninger (gruppe 3) og som ikke forventer at deres økonomiske situation bliver bedre i de

kommende 12 måneder. Denne gruppe må antages at være i særlig risiko for at ende i vedvarende økonomiske problemer.

Det er primært de unge, der har oplevet problemer med at betale deres regninger, og som også har følt sig nødsaget til at optage lån for at kunne betale deres regninger. Ser man på hele gruppen af de, der har haft betalingsproblemer, står det klart, at det kun er de ældre over 60, der skiller sig positivt ud ved at være væsentligt bedre betalere end de øvrige i undersøgelsen. Derudover er det kendetegnende for de, der har haft betalingsproblemer, at de typisk enten er arbejdsløse, faglærte eller ufaglærte arbejdere, selvstændige eller studerende. Desuden er det typisk børnefamilierne, der har svært ved at få økonomien til at hænge sammen.

Over halvdelen (53 pct.) af de, der har oplevet betalingsproblemer (gruppe 2) har oplevet et fald i indkomst indenfor de seneste 12 måneder. Deres økonomiske situation kan derfor ses i tæt sammenhæng med deres jobmæssige situation.

De, der har haft betalingsproblemer, benytter sig typisk af banklån, kassekredit og forbrugslån, når de opretter lån. Og når omkostningerne i hverdagen bliver for omfattende, er det primært kreditkort og kontokort, som forbrugerne først vælger at misligholde. Samtidig gælder det, at flere forbrugere er blevet overraskede over omkostningerne ved deres lån, ligesom også flere forbrugere har fortrudt oprettelsen af et lån. Dette tyder på, at forbrugerne ofte ikke sætter sig ind i, hvor meget det enkelte lån koster, inden lånet optages.

Dette kan betyde, at flere forbrugere oplever at blive overraskede over omkostningerne ved det enkelte lån, ligesom der også er en risiko for, at forbrugerne fortryder optagelsen af lånet på grund af de omkostninger, der er forbundet med det enkelte lån.

Endelig viser undersøgelsen, at 6 pct. af samtlige adspurgte føler sig som overforgældede. Det er tilfældet for hver femte (21 pct.) af de danskere, der har haft problemer med betaling af regninger de seneste 12 måneder. Trods dette er det kun et fåtal af de danskere, som oplever betalingsproblemer, der søger faglig rådgivning for at få styr på økonomien.

Ser vi på teorien bag forbrugernes adfærd, fremgår det af det ovenstående, at neoklassisk økonomisk teori beskriver at forbrugere handler rationelt idet de er bevidste om deres behov og mål, aktivt afsøger markedets alternativer inden køb, evaluerer alternativerne i forhold til deres præferencer og vælger det alternativ, der maksimerer nytten mest i forhold til deres præferencer.

Behavioural Economics, som er en nyere gren af den økonomiske teori, peger i stedet på, at vi i modsætning til forudsigelserne i neoklassisk teori, ofte træffer irrationelle beslutninger, som er suboptimale for os. Således vælger forbrugerne ofte den nemmeste løsning her og nu.

Dette billede understøttes af undersøgelser gennemført af Penge- og Pensionspanelet.

5 Gældende lovgivning

5.1 Indledning

Der findes en lang række love og regler, der regulerer forbrugerens låneoptagelse. I dette kapitel gennemgås hovedtræk af disse regler. For en mere udførlig gennemgang af reglerne henvises til den juridiske litteratur mv. Der er endvidere medtaget en kort beskrivelse af visse regler i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/48/EF (Forbrugerkreditdirektivet)³⁷.

Regler, der gælder generelt:

- *Kreditaftaleloven*. Kreditaftaleloven regulerer aftaler om kredit. Der vil typisk være tale om lån af penge, men loven omfatter bl.a. også afbetalingskøb (kreditkøb). Kreditaftaleloven er hovedsageligt en forbrugerbeskyttelseslov, men enkelte af lovens bestemmelser finder anvendelse generelt.
- *Forbrugerftaleloven*. Beskytter forbrugerne ved indgåelse af aftaler uden for fast forretningssted og ved fjernsalg. Loven indeholder desuden et forbud mod uanmodet henvendelse mv. Forbrugerftaleloven gælder således også for visse aftaler om forbrugerkredit.
- *Renteloven*. Gælder som udgangspunkt for rente af pengekrav på formuerettens område og har derfor en vis betydning for forbrugerkredit.
- *Aftaleloven*. Indeholder en række regler om ugyldighedsgrunde, der som følge af aftalelovens generelle regulering af aftaler på det formueretlige område også har betydning for reguleringen af forbrugerkredit.
- *Straffelovens ågerbestemmelse*. Finder anvendelse på såvel personer som virksomheder, der driver udlånsvirksomhed, såfremt betingelserne for strafansvar i øvrigt er opfyldt.

Særligt for det finansielle område gælder følgende:

- *Bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder*. Finansielle virksomheder skal handle redeligt og loyalt over for deres kunder.
- *Bekendtgørelse om information til forbrugerne om priser mv. i pengeinstitutter*. Oplysninger om indlåns- og udlånsprodukter samt gebyrer og valutakurser skal være tilgængelige.

³⁷ Regeringen har den 4. maj 2010 vedtaget L 91, Forslag til lov om ændring af lov om kreditaftaler og lov om markedsføring (Ændringer som følge af forbrugerkreditdirektivet).

Særligt for ikke-finansielle udlånere, der ikke er omfattet af lov om finansiel virksomhed gælder følgende:

- *Markedsføringsloven.* Generelt skal alle erhvervsdrivende udvise god markedsføringsskik under hensyntagen til forbrugerne, erhvervsdrivende og almene sundhedsinteresser.
- *Skiltningsbekendtgørelsen.* Regler om, hvad der skal oplyses ved låne- og kredittilbud, samt hvordan og i hvilke situationer de respektive oplysninger skal gives.
- *Retningslinjer for markedsføring af kortfristede eller mindre lån indgået som fjernsalgsaftaler.* Der skal være tale om en fjernsalgsaftale samt kortfristede kreditaftaler og begrænset lånestørelse, fx SMS-lån.
- *Forbrugerkreditdirektivet.* Direktivets formål er at harmonisere visse aspekter af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om aftaler om forbrugerkredit. Det sker som fuldstændig harmonisering for at sikre, at alle forbrugere i EU nyder samme høje grad af beskyttelse af deres interesser og for at skabe et ægte indre marked³⁸. Direktivets anvendelsesområde er begrænset til forbrugerkreditaftaler.

Anden relevant lovgivning:

- *Lov om forsøg med eftergivelse af gæld til det offentlige for socialt udsatte grupper.* Forsøg med gældseftergivelse, hvor betingelsen er, at personen kommer i beskæftigelse og fastholdes i beskæftigelse.
- *Konkursloven.* Reglerne om gældssanering findes i konkursloven. En gældssanering bevirker, at skyldnerens samlede usikrede gæld nedskrives eller bortfalder.

5.2 Regler, der gælder generelt

5.2.1 Kreditaftaleloven

Kreditaftaleloven er hovedsageligt en forbrugerbeskyttelseslov, idet enkelte dele af loven dog også gælder for ikke-forbrugerforhold, jf. kreditaftalelovens § 1 og § 2. Loven omfatter kreditaftaler, der er defineret som en aftale om kredit i form af henstand, lån eller anden tilsvarende form for finansiel ydelse, jf. kreditaftalelovens § 1.

Visse af lovens regler indeholder en særlig regulering af kreditkøb, der er defineret som en kreditaftale med henblik på køb af løsøre, hvorefter 1) køberen efter aftale med sælgeren har fået henstand med betaling af købesummen eller en del af denne eller 2) købesummen helt eller delvis dækkes ved lån indrømmet køberen af en tredjemand på grundlag af en aftale herom mellem denne og sælgeren, jf. kreditaftalelovens § 5.

³⁸ Jf. direktivets 9. præambel betragtning.

Uden for loven falder bl.a. kreditaftaler, hvor kreditten skal indfries senest 3 måneder efter aftalens indgåelse eller ved kreditkøb senest 3 måneder efter salgsgenstandens levering, dog ikke hvis der er tale om køb med ejendomsforbehold eller kreditkøb i henhold til en aftale om kredit med variabelt lånebeløb. Oplysningsforpligtelserne i loven gælder endvidere ikke for kreditaftaler, hvor det samlede beløb, der skal betales, eller ved kreditaftaler med variabelt lånebeløb det samlede beløb, der skal betales ved fuld udnyttelse af kontoen, ikke overstiger 1.500 kr., eller hvor der ikke betinges vederlag for kreditten, jf. kreditaftalelovens § 3.

5.2.1.1 Oplysningsforpligtelser og formkrav

Af kreditaftalelovens §§ 9 og 10 fremgår, at kreditaftaler skal udfærdiges skriftligt. Herudover er der en række oplysninger, som forbrugeren skal have skriftligt i forbindelse med indgåelsen af kreditaftalen.

Forbrugeren skal ved aftaler med fast lånebeløb oplyses om:

- Lånebeløbet: Det lånte beløb efter fradrag af stiftelsesomkostninger, kurstab og lignende.
- Størrelsen af en eventuel udbetaling.
- Kreditomkostningerne angivet som et beløb.
- De årlige omkostninger i procent (ÅOP).
- Det samlede beløb, der skal betales: Summen af lånebeløbet, udbetalingen og kreditomkostningerne.
- De enkelte ydelser, disses antal og forfaldstid.
- Aftalens varighed og betingelserne for dens opsigelse.

I kreditkøb skal sælgeren tillige oplyse forbrugeren om kontantprisen, det vil sige den pris, for hvilken tingen ved aftalens indgåelse kunne være købt mod kontant betaling hos sælgeren.

For så vidt angår kreditaftaler med variabelt lånebeløb, skal der oplyses om:

- Kreditrammen: Det eventuelle højeste beløb, som må trækkes på kontoen.
- De nærmere regler og betingelser for pålæg af kreditomkostninger, samt beregningsmåden for sådanne omkostninger, herunder den nominelle årlige rente, hvis en periodisk rente anvendes.
- De årlige omkostninger i procent ved forskellige udnyttelser af kontoen.
- Det samlede beløb, der skal betales ved forskellige udnyttelser af kontoen: Summen af lånebeløbet og kreditomkostningerne.
- Hvorledes gælden skal betales.
- Hvor ofte forbrugeren vil modtage kontoudtog.
- Aftalens varighed og betingelserne for dens opsigelse.

Opgørelsen af kreditomkostningerne og de årlige omkostninger i procent er nærmere reguleret i lovens §§ 13 og 16-18.

Af kreditaftalelovens § 23 fremgår, at tilsidesættelse af oplysningsforpligtelserne er sanktioneret civilretligt ved, at forbrugeren kun er forpligtet til at betale en årlig rente af gælden, der svarer til Nationalbankens officielle udlånsrente med et tillæg på 5 pct., hvis der ikke er givet oplysning om kreditomkostningerne. Kreditgiveren kan endvidere ikke på grundlag af aftalen i øvrigt kræve yderligere kreditomkostninger end dem, der er oplyst, ligesom kreditgiveren – selvom de årlige omkostninger i procent er angivet for lavt – ikke kan kræve højere kreditomkostninger, end hvad der svarer til det angivne. Dette gælder dog ikke, hvis kreditgiveren kan godtgøre, at forbrugeren på trods af de manglende eller urigtige oplysninger har haft et forsvarligt grundlag at bedømme kreditomkostningerne på.

Har sælgeren i kreditkøb tilsidesat sin pligt til at give oplysninger, kan kreditgiveren endvidere ikke i almindelighed kræve godtgørelse for omkostninger, som ellers ville påløbe i anledning af forbrugeren misligholdelse, jf. kreditaftalelovens § 24.

Herudover er der strafferetlige sanktioner for grov eller oftere gentagen overtrædelse af oplysningsforpligtelserne, jf. kreditaftalelovens § 56, stk. 2.

5.2.1.2 Regulering af rente og omkostninger

§ 15 i kreditaftaleloven fastsætter, at de oplysningsforpligtelser, der følger af loven, ikke forhindrer, at der indgås aftale om variabel forrentning eller variable omkostninger. I forhold til kreditgivere, der ikke er pengeinstitutter, realkreditinstitutter eller kreditinstitutter, kan det alene aftales, at renten eller omkostninger helt eller delvis skal variere med størrelsen af Nationalbankens diskonto eller lignende forhold, som kreditgiver er uden indflydelse på. Kreditgivere er pålagt at informere om rente og omkostningsændringer, jf. kreditaftalelovens § 15, stk. 4.

5.2.1.3 Urimelige aftalevilkår

Kreditaftalelovens § 22 foreskriver, at urimelige vederlag eller omkostninger skal nedsættes til, hvad der skønnes rimeligt.

5.2.1.4 Bevarelse af indsigelser mv.

Kreditaftalelovens §§ 31-32 indeholder regler, der sikrer, at forbrugeren indsigelser ikke fortabes, ved at forbrugeren underskriver særlige skylddokumenter, ligesom der ved overdragelse af rettigheder ikke kan ske indskrænkninger i kreditgiverens forpligtelser over for forbrugeren eller i forbrugeren ret til at gøre indsigelser mod kreditgiveren, sælgeren eller leverandøren. Det er tillige fastsat, at forbrugeren over for en ny kreditor kan gøre samme indsigelser gældende som over for kreditgiveren, sælgeren eller leverandøren af en tjenesteydelse, jf. kreditaftalelovens § 33.

I kreditkøb, hvor der foreligger en aftale mellem sælgeren og kreditor om, at kreditor helt eller delvist finansierer købet, jf. kreditaftalelovens § 5, stk. 2, kan forbrugeren – under betingelse af, at forbrugeren kan sandsynliggøre, at sælgeren ikke opfylder sine forpligtelser, og kravet ikke over-

stiger, hvad vedkommende kreditor har modtaget som betaling fra forbrugeren i anledning af købet – over for kreditor rejse samme pengekrav på grundlag af købet, som forbrugeren ville kunne have rejst over for sælgeren.

5.2.1.5 Andre regler i kreditaftaleloven

Kreditaftaleloven indeholder desuden regler om køb med ejendomsforbehold, herunder om ejendomsforbeholds gyldighed, jf. § 34, kreditgiverens adgang til fyldestgørelse, jf. § 35, betingelser for tilbagetagelse, jf. §§ 36-37, opgørelse af fordringen, jf. § 38, opgørelse af det solgtes værdi, §§ 39-42, forbrugers indløsnings- og udtagesret, jf. §§ 43-44, fremgangsmåden ved tilbagetagelse, jf. §§ 45-47 og tilbagetagelse uden fogedrettens medvirken, jf. § 48.

Sammen med reglerne om forbud mod underpant i kreditkøb i kreditaftalelovens § 21 indebærer disse regler bl.a., at en kreditkøbssælger, der ønsker sikkerhed i den solgte genstand i tilfælde af forbrugers misligholdelse, som udgangspunkt ikke kan gøre udlæg i andre af forbrugers aktiver end den genstand, der er solgt med ejendomsforbehold. Dette gælder tillige i de tilfælde hvor køber efter aftale med sælgeren har fået henstand med betaling af købesummen eller en del af denne eller hvor købesummen helt eller delvis dækkes ved lån indrømmet køber af en tredjemand på grundlag af en aftale herom mellem denne og sælgeren, jf. kreditaftalelovens § 5.

5.2.2 Forbrugerftaleloven

Forbrugerftaleloven indeholder regler, der beskytter forbrugerne ved indgåelse af aftaler uden for fast forretningssted og ved fjernsalg. Loven indeholder desuden et forbud mod uanmodet henvendelse mv. Forbrugerftaleloven gælder således også for visse aftaler om forbrugerkredit.

I forbrugerftalelovens §§ 2 og 4 defineres det nærmere, hvad der skal forstås ved en aftale indgået uden for fast forretningssted og en fjernsalgsaftale.

5.2.2.1 Forbud mod uanmodet henvendelse mv.

Af forbrugerftalelovens § 6 fremgår, at erhvervsdrivende – med undtagelse af visse brancher – ikke uden forudgående anmodning herom må rette personlig eller telefonisk henvendelse til en forbruger på dennes bopæl, arbejdsplads eller andet sted, hvortil der ikke er almindelig adgang, med henblik på straks eller senere at opnå tilbud eller accept af tilbud om indgåelse af aftale

Er et løfte afgivet af forbrugeren ved en erhvervsdrivendes henvendelse i strid med forbuddet mod uanmodet henvendelse, er løftet ikke bindende, jf. forbrugerftalelovens § 7. Overtrædelse af bestemmelsen er endvidere sanktioneret med bødestraf, jf. forbrugerftalelovens § 29.

5.2.2.2 Finansielle tjenesteydelser

Flere af forbrugerftalelovens regler sonder mellem aftaler om finansielle tjenesteydelser og andre aftaler.

En forbrugercredit kan efter omstændighederne anses som en finansiell tjenesteydelse i forbrugerftalelovens forstand, ligesom det modsatte kan være tilfældet, jf. forbrugerftalelovens § 5 og forarbejderne hertil³⁹.

5.2.2.3 Oplysningspligt ved fjernsalgsaftaler

Inden der indgås en fjernsalgsaftale, skal der gives forbrugeren en række oplysninger, der fremgår af forbrugerftalelovens §§ 11 og 12. Bestemmelserne indeholder desuden krav til den information, som den erhvervsdrivende skal give til forbrugeren snarest muligt efter indgåelsen af fjernsalgsaftalen.

Oplysningerne, der skal gives omfatter bl.a. den erhvervsdrivendes navn, erhvervs-mæssige hovedaktivitet, fysiske adresse, varens eller tjenesteydelsens karakter og væsentligste egenskaber, den samlede pris for varen eller tjenesteydelsen inklusive gebyrer mv., og oplysning om, hvorvidt der er fortrydelsesret efter forbrugerftaleloven.

Den erhvervsdrivende er dog undtaget for pligten til at give information, hvis prisen for tjenesteydelsen ikke overstiger 75 kr., tjenesteydelsen leveres samlet på én gang, vederlaget for ydelsen opkræves af udbyderen af det anvendte kommunikationsmiddel, og forbrugeren er bekendt med prisen for ydelsen og med fortrydelsesretten, jf. forbrugerftalelovens § 12, stk. 4.

Hvis der er tale om en fjernsalgsaftale, der vedrører finansielle tjenesteydelser, skal der gives en række yderligere oplysninger, der fremgår af forbrugerftalelovens § 13. Disse omfatter bl.a. oplysninger om, hvorvidt der er klageadgang og i givet fald om fremgangsmåden ved klage, fortrydelsesfristens begyndelsestidspunkt og varighed samt betingelserne for og fremgangsmåden ved brug af fortrydelsesretten, eventuelle særlige risici ved tjenesteydelsen som følge af ydelsens særlige karakter mv. og det beløb, som kan afkræves forbrugeren ved tilbagetræden fra aftalen.

Den erhvervsdrivende kan dog med forbrugers samtykke undlade at give visse oplysninger vedrørende *finansielle tjenesteydelser*, jf. forbru-

³⁹ I forarbejderne til forbrugerftaleloven er det anført, at en aftale om salg på kredit, hvor sælgeren ved den samme aftale sælger salgsgenstanden og yder køberen kredit med hensyn til købesummens betaling samlet set vil være et kreditkøb og ikke en finansiell tjenesteydelse. Foreligger der derimod et såkaldt lånekøb, hvor købesummen helt eller delvis dækkes ved lån indrømmet køberen af en tredjemand på grundlag af en aftale herom mellem denne og sælgeren, vil den kreditaftale, som indgås mellem tredjemand og køberen, være en finansiell tjenesteydelse. Sælgerens formidling af kontakten til tredjemand vil derimod være et accessorium til den købsaftale, der er indgået mellem sælgeren og køberen, og vil derfor ikke i sig selv være en finansiell tjenesteydelse.

geraftalelovens § 13, stk. 2, idet den erhvervsdrivende dog stadig skal oplyse bl.a. om den erhvervsdrivendes navn, erhvervsmæssige hovedaktivitet, fysiske adresse mv., varens eller tjenesteydelsens karakter og væsentligste egenskaber, den samlede pris for varen eller tjenesteydelsen mv., fortrydelsesfristens begyndelsestidspunkt og varighed samt betingelserne for og fremgangsmåden ved brug af fortrydelsesretten, eventuelle særlige risici ved tjenesteydelsen som følge af ydelsens særlige karakter mv. samt det beløb, som kan afkræves forbrugeren ved tilbagetræden fra aftalen.

Den erhvervsdrivende skal i så fald underrette forbrugeren om, at der kan fås flere oplysninger, samt om disse oplysningers karakter.

5.2.2.4 Fortrydelsesret

Forbrugeren kan ved fjernsalg og ved aftaler indgået uden for fast forretningssted – med undtagelse af aftaler vedrørende realkreditlån og finansielle tjenesteydelser, hvor tjenesteydelsens pris afhænger af udsving på kapitalmarkedet, der kan forekomme i fortrydelsesperioden, og som leverandøren ikke har nogen indflydelse på – som udgangspunkt træde tilbage fra aftalen, jf. forbrugeraftalelovens § 17

Tilbagetrædelse skal som udgangspunkt ske inden for en frist på 14 dage, jf. forbrugeraftalelovens § 18.

Hvis forbrugeren træder tilbage fra en aftale efter regler i forbrugeraftaleloven, bortfalder en hertil knyttet kreditaftale, som forbrugeren har indgået med den erhvervsdrivende, og i den situation, hvor der trædes tilbage fra en fjernsalgsaftale vedrørende en finansiell tjenesteydelse, vil en hertil knyttet fjernsalgsaftale om tjenesteydelser, som skal leveres af den erhvervsdrivende eller af en tredjepart på grundlag af en aftale mellem tredjeparten og den erhvervsdrivende, ligeledes bortfalde, jf. forbrugeraftalelovens § 23, stk. 1 og 2.

Bortfald af tilknyttede aftaler medfører ikke, at forbrugeren af den grund kan pålægges at betale gebyr eller erstatning til aftaleparten, jf. forbrugeraftalelovens § 23, stk. 3.

5.2.3 Renteloven

Renteloven gælder som udgangspunkt for rente af pengekrav på formuerettens område, jf. rentelovens § 1, stk. 1 og har derfor betydning for forbrugerkredit.

Efter rentelovens § 5 forrentes et krav efter forfaldsdagen med en årlig rente, der svarer til den fastsatte referencesats med et tillæg på 7 pct. Referencesatsen er den officielle udlånsrente, som Nationalbanken fastsætter henholdsvis pr. den 1. januar og den 1. juli det pågældende år.

Justitsministeren kan hvert andet år efter forhandling med Danmarks Nationalbank og Økonomi- og Erhvervsministeriet ændre renten, dog således at det i § 5, stk. 1, nævnte tillæg ikke kan fastsættes til mindre end 7 pct.

Erhvervsdrivende – med undtagelse af pengeinstitutter, realkreditinstitutter og kreditinstitutter, jf. rentelovens § 7, stk. 4, – kan ikke i aftaler med forbrugere fravige rentelovens § 5 til skade for forbrugeren, jf. rentelovens § 7, stk. 1. Vedtagelser om, at skyldneren efter forfaldsdagen i stedet for eller i tillæg til rente skal betale en løbende provision eller lignende, er heller ikke bindende for skyldneren i det omfang, summen af rente og provision overstiger renten efter § 5, jf. rentelovens § 7, stk. 2. Hvis skyldneren imidlertid for det tidsrum, der ligger forud for forfaldsdagen, skal betale en fast eller variabel rente, der, eventuelt med tillæg af en løbende provision eller lignende, er højere end den rente, der er fastsat efter § 5, bevarer fordringshaveren retten til den højere rente mv. også efter forfaldsdagen, jf. rentelovens § 7, stk. 3.

5.2.4 Aftaleloven

Aftaleloven indeholder en række ugyldighedsgrunde, der som følge af aftalelovens generelle regulering af aftaler på det formueretlige område også har betydning for aftaler om forbrugerkredit.

Således findes i aftalelovens § 31 en bestemmelse om åger. En aftale om et forbrugslån vil efter denne bestemmelse være ugyldig, hvis kreditgiveren udnytter løftegivers (forbrugers) underlegenhed, og der er urimeligt/væsentligt misforhold mellem ydelserne til fordel for løftemodtager.

Herudover findes der i aftaleloven yderligere bestemmelser i §§ 33, 36 og 38 c af særlig betydning for reguleringen af markedet for forbrugerkredit.

Efter disse bestemmelser, der har karakter af generalklausuler, kan aftaler – eller for så vidt angår § 36 og 38 c, enkelte vilkår i aftaler – erklæres ugyldige ud fra mere generelle betragtninger om, at det vil stride imod almindelig hæderlighed, at det vil stride mod hæderlig forretningsskik og bevirke betydelig skævhed i aftaleparternes rettigheder, eller at det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre dem gældende.

5.2.5 Straffelovens ågerbestemmelse

Efter straffelovens § 282 straffes for åger den, som udnytter en anden persons betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder, manglende indsigt, letsind eller et bestående afhængighedsforhold til i et aftaleforhold at opnå eller betinge en ydelse, der står i væsentligt misforhold til modydelsen, eller som der ikke skal ydes vederlag for. Åger straffes med fængsel indtil 1 år og 6 måneder. Straffen kan dog stige til fængsel indtil 6 år, når forbrydelsen er af særlig grov beskaffenhed.

En betingelse for strafansvar er således, at gerningspersonen har udnyttet

en underlegenhedstilstand hos offeret til at opnå en uretmæssig disposition. Udnyttelsen skal derudover resultere i et aftaleforhold, hvor offerets ydelse står i væsentligt misforhold til modydelsen. Det beror på en konkret vurdering af sagens omstændigheder, om betingelserne for strafansvar er opfyldt i den enkelte sag.

Efter straffelovens § 306 kan der pålægges selskaber mv. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i 5. kapitel for overtrædelse af straffeloven, herunder § 282 om åger.

Straffelovens bestemmelse om åger finder anvendelse på såvel personer som virksomheder, der driver udlånsvirksomhed, såfremt betingelserne for strafansvar i øvrigt er opfyldt.

5.3 Særlige regler for det finansielle område

Virksomhed på det finansielle område kan kun udøves efter en tilladelse fra Finanstilsynet. Virksomhed som pengeinstitut og realkreditinstitut forudsætter således, at virksomheden overholder kapitalkrav, krav om egnethed og hæderlighed for direktion og bestyrelsesmedlemmer og har forsvarlige forretningsgange og administrative forhold.

Hertil kommer en række detaljerede regler om forbrugerbeskyttelse.

Når et pengeinstitut markedsfører deres lån og samtidig oplyser om prisen på et lån, fx kreditomkostninger, så skal de samtidig oplyse den nominelle årlige rente og de årlige omkostninger i procent. Hvis reklamen ikke indeholder oplysninger om prisen på et lån, skal reklamen ikke indeholde oplysninger om fx ÅOP.

Herudover skal pengeinstitutter skilte med en række oplysninger om deres indlåns- og udlånsprodukter samt gebyrer i deres forretningslokale og give disse oplysninger på en eventuel hjemmeside.

For de mest almindeligt forekommende udlånskonti, er der tale om oplysninger om bl.a., renten, et eventuelt rentespænd og de årlige omkostninger i procent.

Herudover skal pengeinstitutter og realkreditinstitutter yde rådgivning til deres kunder, når de henvender sig for at optage et lån. Forbrugslån vil dog kunne udbydes uden rådgivning. For lån med sikkerhed med pant i fast ejendom, skal der altid ydes rådgivning.

Når der skal ydes rådgivning skal denne bl.a. omfatte følgende forhold:

- oplysninger om de for kunden relevante láneprodukters karakteristika,
- hvilke risici, der er forbundet med lånet, og
- betydningen for kundens økonomi.

For lån med sikkerhed i fast ejendom findes særlige rådgivningsregler, ligesom rådgivningen skal dokumenteres i et særligt skema.

Der er ikke krav om, at der skal foretages en kreditvurdering, når der ydes lån. Dette krav vil dog blive indført med gennemførelsen af forbrugerkreditdirektivet i dansk ret, jf. afsnit 5.6.1.3.

Der består ikke en pligt til at fraråde kunderne at optage et lån, der står i misforhold til kundens økonomi. Hvis der er pligt til at yde rådgivning, bør kunden gøres tydeligt opmærksom på, at lånet vil stå i misforhold til kundens økonomi.

Nedenfor gennemgås disse regler mere detaljeret.

5.3.1 Bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder

Bekendtgørelse nr. 1222 af 19. oktober 2007 om god skik for finansielle virksomheder finder, jf. § 1, stk. 1, anvendelse på danske og udenlandske finansielle virksomheder, som driver virksomhed i Danmark, herunder gennem filialetablering eller grænseoverskridende virksomhed.

Bestemmelsen medfører, at i det omfang lovgivningen i et andet land stiller krav om, at al udlånsvirksomhed i dette land kræver en tilladelse som kreditinstitut, vil denne udlånsvirksomhed være omfattet af god skik bekendtgørelsen, uanset denne virksomhed efter danske regler ikke ville kræve en tilladelse som kreditinstitut.

Finansielle virksomheder skal handle redeligt og loyalt over for sine kunder, jf. bekendtgørelsens § 3. Bestemmelsen uddyber § 43 i lov om finansiel virksomhed og pålægger bl.a. de finansielle virksomheder at tilrettelægge deres virksomhed således, at kunden gives mulighed for at træffe sit valg på et velinformeret grundlag.

§ 3 er en retlig standard, som skal fortolkes i overensstemmelse med de til enhver tid gældende samfundsnormer.

Regler om rådgivning i bekendtgørelsens kapitel 3 udmønter kravene til, hvad der er god skik i forhold til de finansielle virksomheders rådgivning.

Der er efter bekendtgørelsen ikke et absolut krav om, at der skal ydes rådgivning hver gang, der ydes et lån. En finansiel virksomhed skal, jf. § 7, stk. 2, yde rådgivning, hvis kunden anmoder om det, eller hvis omstændighederne tilsiger, at der er behov for det.

Uanset kravene til hvornår der skal ydes rådgivning, kan en finansiel virksomhed udbyde produkter med standardiseret information med lille eller ingen tilknyttet individuel rådgivning. En finansiel virksomhed, der gør brug af denne mulighed, skal gøre særskilt opmærksom på disse begrænsninger, jf. § 7, stk. 4. Forbrugslån er et eksempel på låneprodukter,

der kan udbydes uden tilknyttet individuel rådgivning. Dette står i modsætning til lån med sikkerhed i fast ejendom, hvor den finansielle virksomhed altid skal yde rådgivning af egen drift.

Når der består en rådgivningspligt for den finansielle virksomhed skal rådgivningen, jf. § 7, stk. 3, tilgodese kundens interesser og give kunden et godt grundlag for at træffe sin beslutning. Rådgivningen skal være relevant, retvisende og fyldestgørende. Den finansielle virksomhed skal orientere kunden om de risici, der er relevante for kunden.

I forbindelse med rådgivningen skal den finansielle virksomhed, jf. § 8, stk. 1, anmode kunden om at oplyse om sin økonomiske situation, sin erfaring med de relevante finansielle ydelser, sit formål med ydelsen og sin risikovillighed. Omfanget og karakteren af disse oplysninger kan afpasses efter den viden, som kunden besidder og de oplysninger, som den finansielle virksomhed allerede har modtaget, jf. § 8, stk. 2.

En finansiell virksomhed skal give tilstrækkelig information om egne produkter og ydelser, herunder om forskelle i priser og vilkår for alternative produkter, der kan dække kundens behov, jf. § 10, stk. 1. En finansiell virksomhed skal endvidere, jf. § 10, stk. 3, på grundlag af sit generelle markedskendskab informere kunden om relevante produkttyper på markedet. For fx forbrugslån ville denne information således udelukkende skulle vedrøre de typer af forbrugslån, der findes på markedet, mens der ikke er krav om, at der skal oplyses om priser eller hvilke navngivne konkurrenter, der udbyder disse produkter. I praksis er der dog næppe et krav om, at der oplyses om alternative forbrugslån, da banklån typisk er billigere end forbrugslån ydet af andre långivere end finansielle virksomheder. Betingelsen i § 10, stk. 3, for, at der skal oplyses om relevante produkttyper på markedet, vil derfor næppe være opfyldt.

En finansiell virksomhed skal endelig, jf. § 12, som led i sin rådgivning inddrage konsekvenserne af relevante skatteretlige regler, fx reglerne om rentefradrag i sin rådgivning, ligesom en finansiell virksomhed skal oplyse om provision i forbindelse med formidling af andre produkter, jf. § 11.

For lån med sikkerhed i fast ejendom gælder der endvidere særlige og detaljerede regler om rådgivning.

Det fremgår udtrykkeligt af god skik bekendtgørelsens § 14 hvilke typer oplysninger, som kunden skal have oplyst i forbindelse med rådgivningen. Der er tale om følgende oplysninger:

- De væsentligste egenskaber ved de lån, instituttet udbyder eller formidler, herunder fordele og ulemper i forhold til kunden.
- ÅOP for de relevante lån.
- Opsigelses- og indfrielsesvilkår.

- Mulighederne for og omkostninger ved låneomlægning eller førtidig indfrielse.
- De normale prismæssige vilkår for de relevante lån.

For lån, der er finansieret ved obligationsudstedelse, skal kunden bl.a. oplyses om muligheden for kurssikring.

Rådgivning om lån med sikkerhed i fast ejendom skal dokumenteres i et særligt skema, der er optrykt til bekendtgørelsen som bilag 2.

Selvom reglerne om rådgivning forudsætter, at betydningen for kundens økonomi inddrages i rådgivningen, er der ikke krav om, at der skal foretages en kreditvurdering, ligesom der ikke kan stilles krav om et rådighedsbeløb af en vis størrelse, for at et lån kan ydes. Med det nye forbrugerkreditdirektiv vil der imidlertid blive indført regler om kreditvurdering, jf. afsnit 5.6.1.3.

For lån ydet af realkreditinstitutter gælder dog særlige krav til den sikkerhed, der skal stilles for lånet. Fx kan der, jf. § 5, stk. 1, i lov om realkreditlån og realkreditobligationer m.v., kun ydes realkreditlån inden for en lånegrænse, der udgør 80 pct. af ejendommens værdi, når sikkerheden stilles i en ejerbolig til helårsbrug. Også for lån på baggrund af særligt dækkede obligationer og særligt dækkede realkreditobligationer gælder der særlige belåningsgrænser. Det bemærkes, at disse belåningsgrænser er stillet af hensyn til køberne af disse obligationer og ikke af hensyn til låntagerne.

Der består heller ikke en pligt til at fraråde kunderne at optage et lån, der står i misforhold til kundens økonomi. Hvis der er pligt til at yde rådgivning, jf. ovenfor, bør rådgivningspligten dog medføre, at kunden gøres tydeligt opmærksom på, at lånet vil stå i misforhold til kundens økonomi.

5.3.1.1 Information til forbrugere om priser m.v. i pengeinstitutter

Bekendtgørelse nr. 44. af 24. januar 2006 om information til forbrugere om priser m.v. i pengeinstitutter finder, jf. § 1, stk. 1, anvendelse på danske og udenlandske pengeinstitutter, som udøver virksomhed her i landet, herunder gennem filialetablering. I modsætning til god skik bekendtgørelsen finder denne bekendtgørelse ikke anvendelse ved grænseoverskridende tjenesteydelsesvirksomhed. Dette skyldes, at bekendtgørelsens regler om skiltning forudsætter, at der er et fast forretningslokale her i landet.

Ifølge bekendtgørelsen skal der gives en række oplysninger om indlåns- og udlånsprodukter samt gebyrer og valutakurser. Disse oplysninger skal gives i pengeinstituttets forretningslokale ved skiltning eller på anden tydelig måde. Dette kunne fx være ved en offentlig tilgængelig computer i forretningslokalet. Hvis pengeinstituttet har en hjemmeside, skal be-

kendtgørelsens oplysninger med undtagelse af oplysninger om valutakurserne også være tilgængeligt på internettet.

Ifølge bekendtgørelsens § 5, stk. 1, skal et pengeinstitut give en række specificerede oplysninger om dets mest almindeligt forekommende udlånskonti. Der er tale om følgende oplysninger:

- den nominelle rente,
- højeste og laveste nominelle årlige rente,
- særlige fordele og begrænsninger tilknyttet den enkelte konto,
- om renten er fast eller variabel,
- den årlige provision, og
- de årlige omkostninger i procent.

Disse oplysningskrav finder anvendelse for alle ”mest almindeligt forekommende udlånskonti”. Efter vejledningen til bekendtgørelsen opfylder et pengeinstitut typisk dette krav, hvis det oplyser om de udlånsprodukter, som mindst 5 pct. af instituttets kunder har. Afgrænsningen vil dog altid afhænge af en konkret vurdering af det enkelte pengeinstituts kundegruppe.

Når et pengeinstitut skal give oplysninger om ÅOP, skal den lægge de forudsætninger til grund for beregningen af ÅOP, som svarer til instituttets udlånspraksis

For at øge sammenligneligheden mellem de forskellige pengeinstitutter fastlægger bekendtgørelsen i § 6 og bilaget til bekendtgørelsen imidlertid en række standardforudsætninger, som skal lægges til grund for beregningen af ÅOP for fire lånetyper. Der er tale om lånetyperne kassekredit, billån, boliglån og forbrugslån, som bekendtgørelsen indeholder standardforudsætninger for.

For forbrugslån, som er relevant for denne beskrivelse af bekendtgørelsens regler, fastlægger bilaget, at der ved beregning af ÅOP for forbrugslån skal tages udgangspunkt i følgende oplysninger:

- Hovedstolen udgør 40.000 kr.
- Løbetiden er 5 år.
- Afdragsformene er et annuitetslån.
- Der stilles ingen sikkerhed for lånet.

For de fire lånetyper med faste standardforudsætninger skal der udover ÅOP oplyses om ÅOP efter skat.

Efter bekendtgørelsens § 7, stk. 1, skal der endvidere oplyses om størrelsen på samtlige egne gebyrer, som et pengeinstitut opkræver. Pengeinstituttet skal derfor ikke oplyse om offentlige gebyrer, der er forbundet med

optagelse af et lån, fx stempelafgift. Disse oplysninger indgår dog i beregningen af ÅOP.

Bekendtgørelsens § 8 indeholder regler om markedsføring af bl.a. lån. Det følger af bestemmelsen, at hvis der i markedsføringsmateriale oplyses om prisen på et lån, fx kreditomkostninger, skal der oplyses om den nominelle årlige rente og de årlige omkostninger i procent. En reklame, der ikke giver oplysninger om prisen på et lån, skal derimod ikke ledsages af oplysninger om fx ÅOP.

Det følger af bekendtgørelsens § 9, at et pengeinstitut på samtlige indgangsdøre til et forretningslokale og på en eventuel hjemmeside skal oplyse, hvis der gives organiseret rabat. Dette gælder dog ikke organiseret rabat som led i et ansættelsesforhold. Som eksempel kan nævnes at hvis et pengeinstitut giver rabat til medlemmer af LO eller LIC, når disse optager forbrugslån i pengeinstituttet, så skal dette oplyses på indgangsdøren til forretningslokalet. Derimod skal der ikke gives oplysninger om, at ansatte i det pågældende pengeinstitut kan låne til en særlig favorabel rente.

5.4 Særlige regler for ikke-finansielle udlånere, der ikke er omfattet af lov om finansiel virksomhed

De finansieringsselskaber, der ikke er reguleret i lov om finansiel virksomhed, er omfattet af de generelle regler i markedsføringsloven., Finansieringsselskaber, der ikke er omfattet af lov om finansiel virksomhed, er selskaber, der ikke tager imod indlån.

Disse virksomheder er underlagt reglerne i markedsføringsloven, bekendtgørelse om information til forbrugere om priser på låne- og kredittilbud og valutakurser samt Forbrugerombudsmandens retningslinjer for markedsføring af kortfristede eller mindre lån indgået som fjernsalgsaftaler.

De væsentligste forbrugerbeskyttelsesregler på det finansielle område i markedsføringsloven, skiltning bekendtgørelsen og sms-retningslinjerne er:

- Finansieringsselskaberne skal udvise god markedsføringsskik under hensyntagen til forbrugerne.
- Hvis der i markedsføringsmateriale oplyses om prisen på lånet, skal der oplyses om den nominelle årlige rente og ÅOP.
- Finansieringsselskaberne skal på det sted, hvor lånet udbydes med mulighed for bestilling, ved skiltning eller på anden tilsvarende tydelig måde, oplyse om:
 - Den nominelle årlige rente.
 - Højeste og laveste nominelle årlige rente ved udbud med forskellig rentesats.
 - Særlige vilkår knyttet til lånet eller kreditten.

- Om renten er fast eller variabel.
- ÅOP (årlige omkostninger i procent).
- Andre omkostninger forbundet med oprettelsen, som ikke er en del af ÅOP.
- For kontokort: ÅOP ved udnyttelsesgrader på 100 pct., 50 pct. og 25 pct.

5.4.1 Markedsføringsloven

Generelt skal alle erhvervsdrivende – herunder også finansieringsselskaberne - udvise god markedsføringsskik under hensyntagen til forbrugerne, erhvervsdrivende og almene samfundsinteresser.

Ifølge markedsføringslovens § 13, stk. 2, skal erhvervsdrivende ved udbud af tjenesteydelser til forbrugerne, herunder elektronisk med mulighed for bestilling, ved mærkning, skiltning eller på anden måde tydeligt oplyse om den samlede pris for varen inklusive gebyrer, omkostninger, moms og alle andre afgifter. Afgifter eller omkostninger, som den erhvervsdrivende ikke er forpligtet til at opkræve direkte hos forbrugerne, er ikke omfattet af 1. pkt., men skal oplyses særskilt.

I henhold til § 13, stk. 6 kan økonomi- og erhvervsministeren efter forhandling med vedkommende minister samt repræsentanter for forbrugerne og relevante erhvervsorganisationer fastsætte særregler og undtagelser for ovenstående hovedregel.

Såfremt der er tale om kreditkøb, gælder oplysningsforpligtigelserne i § 14. Det medfører, at den erhvervsdrivende skal give oplysning om kontantprisen, kreditomkostningerne angivet som et beløb og ÅOP. Kreditkøb er ikke omfattet af skiltningsbekendtgørelsen.

Overtrædelse af markedsføringsloven §§ 13 og 14 - fx unkladelse af at give oplysninger eller afgivelse af urigtige eller vildledende oplysninger – straffes med bøde, jf. § 30, stk. 3. Både fysiske og juridiske personer kan pålægges strafansvar.

5.4.2 Skiltningsbekendtgørelsen

Med henblik på at give forbrugerne mulighed for at sammenligne forskellige låne- og finansieringstilbud inden for samme produktgruppe og hos forskellige erhvervsdrivende – og dermed også medvirke til en effektiv priskonkurrence – stilles der i skiltningsbekendtgørelsen⁴⁰ yderligere oplysningskrav.

Skiltningsbekendtgørelsen gælder for erhvervsdrivende, der udbyder egne eller andre erhvervsdrivendes låne- og kredittilbud til forbrugere, og stiller således krav om, hvad der skal oplyses ved låne- og kredittilbud, samt hvordan og i hvilke situationer de respektive oplysninger skal gives. I

⁴⁰ Bekendtgørelse nr. 193 af 1. marts 2007

bilaget stiller bekendtgørelsen desuden faste krav til de forudsætninger, som udbyderne skal basere deres oplysninger på. Formålet hermed er især at give forbrugerne mulighed for at foretage indbyrdes sammenligninger mellem de forskellige udbydere. Reglerne i bekendtgørelsen gælder alene ved fritstående lån, der ikke er knyttet til en bestemt genstand, som er reguleret i markedsføringsloven § 14.

Oplysningerne skal i henhold til § 2 gives på det sted, hvor lånet udbydes med mulighed for bestilling, og skal gives ved skiltning eller på anden tilsvarende tydelig måde. Oplysningerne skal være frit tilgængelige for forbrugerne. Efter Forbrugerombudsmandens opfattelse indebærer disse krav, at forbrugeren umiddelbart og uden vanskeligheder skal kunne sætte sig ind i oplysningerne, inden kreditten optages.

Den erhvervsdrivende skal for de låne- og kredittilbud, der er mest almindeligt forekommende i henhold til § 3, stk. 1, oplyse:

- 1) Den nominelle årlige rente.
- 2) Højeste og laveste nominelle årlige rente ved udbud med forskellig rentesats.
- 3) Særlige vilkår knyttet til lånet eller kreditten.
- 4) Om renten er fast eller variabel.
- 5) ÅOP (årlige omkostninger i procent).
- 6) Andre omkostninger forbundet med oprettelsen, som ikke er en del af ÅOP.
- 7) For kontokort: ÅOP ved udnyttelsesgrader på 100 pct., 50 pct. og 25 pct.

Ved låne- og kredittilbud, der er mest almindeligt forekommende forstås låne- og kredittyper, der er repræsentative i forhold til de lånetyper, der reelt bliver udbudt hos den pågældende erhvervsdrivende.

Den erhvervsdrivende skal i henhold til § 3, stk. 2, ved skiltning eller på anden tydelig måde oplyse om de forudsætninger, der er anvendt ved beregningen af de årlige omkostninger i procent (ÅOP). Forudsætningerne skal være i overensstemmelse med udlånspraksis hos den pågældende erhvervsdrivende.

Hvis en erhvervsdrivende oplyser om andre end de mest almindeligt forekommende låne- og kredittilbud, gælder de samme oplysningskrav som ovenfor, jf. § 3, stk. 4.

Ifølge § 4, stk. 1, skal en erhvervsdrivende, der udbyder udlånsformerne kontokort (dvs. kredit med variabelt lånebeløb) billån, boliglån eller forbrugslån, give oplysningerne omtalt i § 3, stk. 1, samt anvende visse standardforudsætninger, når de beregner ÅOP. Den erhvervsdrivende skal ligeledes oplyse om ÅOP før og efter skat jf. § 4, stk. 2, nr. 2.

Hvis der i markedsføringsmateriale oplyses om prisen på låne- eller kredittilbud - herunder renten, månedlig ydelse eller kreditomkostninger, skal den erhvervsdrivende i henhold til § 5 oplyse følgende:

- 1) den nominelle årlige rente, og
- 2) de årlige omkostninger i procent (ÅOP).

Oplysningerne skal gives på en lige så fremtrædende måde som de øvrige oplysninger, jf. § 5, stk. 2. Dette betyder, at oplysningerne skal være tydelige og have tilnærmelsesvis samme meddelelseeffekt som de øvrige oplysninger.

I modsætning til § 4, stk. 2, nr. 2, er det i § 5 ikke et krav, at der i markedsføringsmaterialet (annoncer/reklamer) oplyses om ÅOP efter skat.

Overtrædelse af skiltningsbekendtgørelsen - fx unkladelse af at give oplysninger eller afgivelse af urigtige eller vildledende oplysninger – straffes med bøde, jf. § 7. Både fysiske og juridiske personer kan pålægges strafansvar.

Ny bekendtgørelse om information til forbrugere om priser på låne- og kredittilbud og valutakurser træder, som en konsekvens af implementeringen af forbrugerkreditdirektivet, i kraft den 1. november 2010.

Forbrugerombudsmanden foretog i december 2007 og januar 2008 en undersøgelse af om reglerne i skiltningsbekendtgørelsen blev overholdt. Undersøgelsen er baseret på besøg i 100 butikker over hele landet fordelt på syv brancher, hvoraf der i 65 af butikkerne blev udbudt låne- og kredittilbud. Stikprøverne tegnede et billede af, at der er butikker, som ikke i tilstrækkelig grad overholder reglerne på området.

Forbrugerombudsmanden foretager nu en grundig gennemgang af undersøgelsen med henblik på at udvælge eventuelle sager, som vurderes indholds- og bevismæssigt at egne sig til videre retsforfølgelse mv.

5.4.3 Retningslinjer for SMS-lån m.v.

Retningslinjer for markedsføring af kortfristede eller mindre lån indgået som fjernsalgsaftaler er udstedt af Forbrugerombudsmanden i medfør af markedsføringslovens § 24, stk. 1.

Retningslinjerne gælder for udbydere af:

- kortfristede kreditaftaler med en løbetid på indtil tre måneder,
- kreditaftaler uanset disses løbetid, hvor det samlede beløb, der skal betales, ikke overstiger 1.500 kr., samt på
- kreditaftaler med variabelt lånebeløb, hvor det samlede beløb, der skal betales ved fuld udnyttelse af kontoen, ikke overstiger 1.500 kr.

Det er en forudsætning for anvendelsen af retningslinjerne, at aftalen indgås som en fjernsalgsaftale. Retningslinjerne har følgende indhold:

Ved markedsføring af lån, som er omfattet af retningslinjerne, skal der gives forbrugeren klare og tilstrækkelige oplysninger om lånet og dets vilkår, herunder fortrydelsesret, oplysninger om pris, gebyrer m.v. Der må ikke anvendes urigtige, vildledende eller urimeligt mangelfulde angivelser, som er egnet til at påvirke forbrugers vurdering af tilbuddet.

Långiver må inden forbrugeren forpligtes ved en fjernsalgsaftale om et lån, sikre sig forbrugers rette identitet. Långiver må stille krav om, at forbrugeren identificerer sig ved at levere passende identifikationsoplysninger, og långiver må kontrollere disse oplysninger ved hjælp af egnede legitimationsdokumenter. Dette skal bl.a. sikre, at hvidvaskningsreglerne overholdes, og at pengene udbetales til den person, som har bestilt lånet.

Inden en udlånsaftale indgås med en forbruger, har långiveren pligt til at sikre sig, at låneaftalen kan indgås på et forsvarligt og informeret grundlag. Dette indebærer bl.a., at den erhvervsdrivende må foretage en passende kreditvurdering og sikre sig tilstrækkelig dokumentation for forbrugers økonomiske situation. En långiver bør ikke medvirke til gældsstiftelse, som kan anses for klart uforsvarlig vurderet i lyset af de indhentede oplysninger om forbrugers økonomiske situation. Långiver skal kunne dokumentere, at et lån er ydet på et forsvarligt og informeret grundlag.

Långiver må på forbrugers anmodning, eller hvor omstændighederne tilsiger, at der kan være et særligt behov, vejlede forbrugeren om långivers egne produkter, vilkår og priser. For så vidt angår oplysninger og rådgivning om alternative produkter på markedet bør långiver på forbrugers forespørgsel på baggrund af sit generelle markedskendskab kunne vejlede herom eller alternativt henvise til anden rådgivning.

Vilkår for en låneaftale, som indgås via en hjemmeside, SMS eller ved et andet fjernkommunikationsmiddel, kan alene anses for vedtaget i det omfang, det kan dokumenteres, at forbrugeren har fået oplysning herom og accepteret disse forud for aftaleindgåelsen.

Långiver må i sit markedsføringsmateriale og i aftalen oplyse klart og tydeligt om procedurerne for låneudbetalingen, og hvornår låntageren kan disponere over beløbet.

Vil långiver i forbindelse med forbrugers eventuelle udnyttelse af sin fortrydelsesret opkræve et beløb herfor, skal långiver inden aftalens indgåelse have oplyst forbrugeren om beløbets størrelse. Beløbet skal stå i et rimeligt forhold til det lån, som er udbetalt, sammenlignet med fjernsalgsaftalens fulde opfyldelse. Kompensation for stiftelsesomkostninger, gebyrer mv. kan ikke fastsættes til et højere beløb end de faktiske omkostninger ved etableringen af lånet. Når en lånetype er kendetegnet ved en i høj grad standardiseret aftaleindgåelse, kan der maksimalt kræves op

til 50 kr. i kompensation for stiftelsesomkostninger, gebyr mv. for lån op til og med 1.500 kr. og 100 kr. for lån over 1.500 kr. og op til og med 5.000 kr.

De tre selskaber, som i foråret 2009 tilbød SMS-lån på det danske marked, har erklæret, at de er indstillet på at indrette deres virksomhed i overensstemmelse med retningslinjerne. Og de har afgivet et skriftligt tilsagn herom efter markedsføringslovens § 23. Tilsidesættelse af et sådant tilsagn kan følges op af et påbud. Det vil være strafbart at handle imod et påbud udstedt af Forbrugerombudsmanden. Nye udbydere vil på samme måde blive bedt om at erklære, at de er indstillet på at indrette deres virksomhed i overensstemmelse med retningslinjerne.

5.4.4 Forbrugerombudsmandens tilsyn med forbrugslån

I medfør af markedsføringsloven fører Forbrugerombudsmanden tilsyn med, at private erhvervsvirksomheder og offentlig virksomhed ikke overtræder markedsføringsloven regler og øvrige bestemmelser udstedt i medfør heraf, herunder bekendtgørelse nr. 193 af 01/03/2007 om information til forbrugere om priser på låne- og kredittilbud og valutakurser (skiltningebekendtgørelsen).

Markedsføringsloven finder kun i begrænset omfang anvendelse i forhold til finansielle virksomheder, men derimod for al anden erhvervsvirksomhed, heriblandt markedet for forbrugslån.

Efter markedsføringslovens § 1 fører Forbrugerombudsmanden tillige tilsyn med, at kreditaftalelovens regler overholdes. Samtidig udøver Forbrugerombudsmanden tilsyn efter betalingstjenesteloven, som nogle låneudbydere også er omfattet af.

Forbrugerombudsmanden kan i forbindelse med sit tilsyn gribe ind over for en låneudbyders generelle markedsføring, herunder eventuelle urimelige aftalevilkår.

Til varetagelse af disse opgaver har Forbrugerombudsmanden en række beføjelser som fx:

- Mulighed for forhandling og dialog med brancheorganisationer om retningslinjer og vejledninger på særlige områder
- Forhandling med erhvervsdrivende
- Håndhævelse så som anlæggelse af retssager, forbud samt påbud

Forbrugerombudsmanden udstedte blandt andet i 2009 retningslinjer for kortfristede eller mindre lån indgået som fjernsalgsaftaler (de såkaldte "SMS-lån").

I 2010 har Forbrugerombudsmanden særligt fokus på sager, hvor erhvervsdrivende opkræver ulovlige gebyrer eller ved udlån giver ukorrekte oplysninger om kreditomkostninger med henblik på muligheden for at

anlægge søgsmål ved domstolene om nedsættelse af renten og/eller tilbagebetaling af for meget opkrævet beløb.

Forbrugerombudsmanden har i denne forbindelse iværksat en nærmere undersøgelse af en række låneudbydere med det formål at sikre, at forbrugerne får korrekte og fyldestgørende oplysninger om fx kreditomkostningerne, når de låner penge.

Såfremt der kan konstateres overtrædelser af henholdsvis skiltningsbekendtgørelsen og kreditaftaleloven, vil Forbrugerombudsmanden overveje at køre straffesager eller anlægge civile søgsmål mod de pågældende låneudbydere.

5.5 Anden relevant lovgivning

5.5.1 Forsøgsordning om eftergivelse af gæld til det offentlige

I medfør af § 16 j, stk. 2, i lov om forsøg med eftergivelse af gæld til det offentlige for socialt udsatte grupper, jf. lovbekendtgørelse nr. 1063 af 25. oktober 2006, som ændret ved lov nr. 1336 af 19. december 2008 er fastsat regler om eftergivelse af gæld til det offentlige.

Den oprindelige lov om eftergivelse af gæld til det offentlige for socialt udsatte grupper blev vedtaget i 2006 og revideret/lempet med virkning fra 1. januar 2009, jf. ovenfor.

Lovens målgruppe er personer, der har været på kontanthjælp, starthjælp, tilbud om aktiv beskæftigelsesindsats, dagpenge efter kap. 10 i lov om arbejdsløshedsforsikring eller introduktionsydelse i mindst 3 år over en 4-årig periode.

Betingelsen for gældseftergivelse er, at personen kommer i beskæftigelse, fleksjob, under uddannelse eller revalidering, og at skyldneren fastholdes i beskæftigelse.

Gælden, der kan eftergives, er gæld til det offentlige (fx børnebidrag, skat, TV-licens, DSB), som kan eftergives over en 4-årig periode med 1/48 del hver måned, så længe skyldnere forbliver i beskæftigelse.

Der er dog gæld til det offentlige, som ikke kan eftergives. Det er gæld, der er opstået på baggrund af strafbare eller erstatningspådragende handlinger og/eller er opstået som følge af, at ansøgeren på baggrund af fejlagtige oplysninger til det offentlige, har modtaget ydelser den pågældende ikke var berettiget til.

Ordningen administreres af SKAT. Følgende er registreret fra ansøgningsåret 2008 og 2009:

Tabel 5-1 Ansøgninger i perioden 01.01.08 – 31.12.08

	Antal
Godkendte ansøgninger	38
Afslag formelle betingelser	43
Afslag anden årsag	19
Nye ansøgninger (ej behandlet)	0
I alt	100
Ophørte eftergivelser	12

Tabel 5-2 Ansøgninger i perioden 01.01.09 – 17.08.09:

	Antal
Godkendte ansøgninger	18
Afslag formelle betingelser	34
Afslag anden årsag	11
Nye ansøgninger (ej behandlet)	9
I alt	72
Ophørte eftergivelser	16

5.5.2 Konkurslovens regler om gældssanering

Reglerne om gældssanering findes i konkurslovens afsnit IV.

En gældssanering går i hovedtræk ud på, at en skyldners samlede usikrede gæld, det vil sige gæld, der ikke er sikret ved en panteret mv., nedskrives eller bortfalder. Nedskrives gælden, skal skyldneren betale en vis del af sin fremtidige indtægt til de kreditorer, som er omfattet af gældssaneringen. Den periode, hvor skyldneren pålægges at betale en vis del af sin indtægt til kreditorerne, fastsættes typisk til 5 år.

Formålet med gældssanering er dels at hindre de betydelige skadevirkninger for skyldneren og dennes familie, som håbløs forgældelse må antages at have, dels at sikre kreditorerne, at der sker en betryggende konstatering af, om skyldnerens gæld nu også virkelig er håbløs, og at betaling af den realistiske del af gælden sættes i system.

Det er skifteretten, der efter skyldnerens begæring, afsiger kendelse om gældssanering.

5.5.2.1 Betingelser for gældssanering

Betingelserne for at få gældssanering findes i lovens kapitel 25.

For at få gældssanering skal skyldneren godtgøre, at han ikke er i stand til og ikke inden for de nærmeste år har udsigt til at kunne opfylde sine gældsforpligtelser. Det er endvidere en betingelse, at det må antages, at gældssaneringen vil medføre en varig forbedring af skyldnerens økonomiske forhold, jf. konkurslovens § 197, stk. 1.

Konkurslovens § 197, stk. 2, opregner nogle tilfælde, hvor kendelse om gældssanering i almindelighed ikke kan afsiges. Dette er tilfældet i situa-

tioner, hvor skyldnerens økonomiske forhold er uafklarede, og situationer hvor skyldneren har handlet uforsvarligt i økonomiske anliggender. Endvidere kan der ikke afsiges kendelse om gældssanering i tilfælde, hvor en ikke uvæsentlig gæld er pådraget ved strafbare eller erstatningspådragende forhold, tilfælde hvor skyldneren har undladt at afdrage på sin gæld, selv om der har været rimelig mulighed herfor, situationer hvor skyldneren har indrettet sig med henblik på gældssanering, samt tilfælde hvor skyldneren stifter ny gæld, efter at gældssaneringssagen er indledt. Hvis der foreligger andre omstændigheder, der taler afgørende imod gældssanering, kan skifteretten endvidere nægte gældssanering.

5.5.2.2 Gældssaneringens virkninger

Reglerne om gældssaneringens virkninger findes i lovens kapitel 28 og indeholder blandt andet regler om omstødelse.

Af reglerne fremgår bl.a., at kendelsen om gældssanering mellem skyldneren og fordringshaverne har virkning som et retsforlig, og kendelsen befrier skyldneren for den gæld, der bortfalder ved gældssaneringen. jf. § 226, stk. 1 og 2.

5.5.2.3 Regler om behandling af sager om gældssanering

Konkursloven indeholder i lovens kapitel 26, 27 og 29 regler om behandling af begæringer om gældssanering, behandling af sager om gældssanering og særlige regler om behandlingen af sager om gældssanering i forbindelse med konkurs.

Tabel 5-3 Afsluttede sager om gælds sanering i 2008

	Antal
Afsluttede sager	5101
Gældssaneringer taget til følge	1397

Tabel 5-4 Afsluttede sager om gælds sanering i 1. halvår 2009

	Antal
Afsluttede sager	2602
Gældssaneringer taget til følge	600

5.5.3 Personlig konkurs

Reglerne om konkurs findes i konkurslovens afsnit II, der indeholder regler om indtræden af konkurs, konkursens virkninger, konkursmassen, krav mod boet, gensidigt bebyrdende aftaler, omstødelse, fyldestgørelse af særlige rettigheder, konkursordenen, skyldnerens stilling, boets administration mv., valg af og afsættelse af bostyre, skiftesamlinger, kreditorinformation og tilsyn, prøvelse af fordringer og andre krav, retssager ved de almindelige domstole og slutning og udlodning.

Formålet med konkurs er i hovedtræk at inddrage hele skyldnerens formue og fordele den ligeligt blandt samtlige kreditorer. Hvis skyldneren har solgt aktiver eller på usædvanlig måde betalt gæld, kan en konkurs

også have det formål at skaffe aktiver tilbage, så de kan fordeles blandt alle kreditorer.

Det er som udgangspunkt de samme regler, der regulerer en personlig konkurs og en virksomheds konkurs.

Reglerne om konkursens indtræden fremgår af lovens kapitel 3.

Af reglerne fremgår bl.a., at hvis en skyldner er insolvent, skal hans bo tages under konkursbehandling, når det begæres af skyldneren eller en fordringshaver, jf. konkurslovens § 17. En skyldner er insolvent, hvis han ikke kan opfylde sine forpligtelser, efterhånden som de forfalder, medmindre betalingsudygtigheden må antages blot at være forbigående, jf. konkurslovens § 17, stk. 2.

Reglerne om konkursens virkninger findes i lovens kapitel 4.

Virkningerne af et konkursdekret er bl.a., at skyldneren ved afsigelsen af konkursdekretet mister retten til at overdrage eller opgive sine ejendele, modtage betaling og andre ydelser, modtage opsigelser, reklamationer og lignende erklæringer, stifte forpligtelser eller på anden måde råde over sin formue med virkning for boet, jf. konkurslovens § 29.

Reglerne om udlodning og slutning af boet findes i lovens kapitel 18.

Heraf fremgår det bl.a., at en fordringshaver beholder sin ret mod skyldneren for den del af fordringen, som ikke er dækket gennem udlodning, jf. konkurslovens § 156.

En konkurs frigør således ikke i sig selv skyldneren for sine forpligtelser over for fordringshaveren.

Tabel 5-5 Konkursdekreter, personlig konkurs ved byretterne og Sø- og Handelsretten

	2008	1. halvår 2009
Konkursdekreter	1156	510

Anm.: Tallene for konkursdekreter omfatter ikke kun forbrugere, men også erhvervsdrivende, der er gået konkurs med en personligt drevet virksomhed eller med et selskab, som den pågældende fx har kautioneret for eller lignende.

Kilde: Domstolsstyrelsen og Sø- og Handelsretten

5.6 Kommende regulering

5.6.1 Forbrugerkreditdirektivet

Der er i april 2008 vedtaget et nyt direktiv om forbrugerkreditaftaler (Europa-Parlamentets og Rådets direktiv af 23. april 2008 om forbrugerkreditaftaler og om ophævelse af Rådets direktiv 87/102/EØF (2008/48))

5.6.1.1 Harmoniseringsgraden i direktivet

Forbrugerkreditdirektivet er et totalharmoniseringsdirektiv, hvilket vil sige, at der som udgangspunkt ikke kan fastsættes regler, der afviger fra direktivets ordning. På enkelte områder giver direktivet dog medlemsstaterne mulighed for at foretage et valg mellem flere mulige løsninger, som er angivet i direktivet.

Totalharmoniseringen gælder endvidere kun inden for direktivets anvendelsesområde, dvs. på de områder, som direktivet regulerer. Det indebærer, at der på områder, som ikke er omfattet af direktivet, kan fastsættes andre regler, eller det kan bestemmes, at regler svarende til direktivets også skal finde anvendelse på disse områder.

I det følgende gennemgås alene visse hovedpunkter af direktivets regulering. For en udtømmende gennemgang af direktivets regler henvises til betænkning nr. 1509/2009 om gennemførelse af forbrugerkreditdirektivet.

5.6.1.2 Kreditgiverens oplysninger til forbrugeren

Efter forbrugerkreditdirektivets artikel 5, stk. 1, og artikel 6, stk. 1, skal kreditgiveren mv. ”give forbrugeren de oplysninger, der er nødvendige for at sammenligne forskellige tilbud, så der kan træffes en informeret beslutning om indgåelsen af en kreditaftale”.

For så vidt angår de fleste kreditaftaler skal denne oplysningspligt opfyldes ved at udlevere standardformularen i bilag II til direktivet. De oplysninger, der skal gives i formularen omfatter 19 forskellige oplysningstyper, herunder bl.a. oplysninger om ÅOP, samt en række andre oplysninger om bl.a. tilbagebetaling af kreditten, renteændringer og konsekvenser af misligholdelse.

For så vidt angår kreditaftaler i form af kassekreditter, hvor kreditten skal betales tilbage på anfordring eller inden tre måneder og visse andre særlige kreditter kan formularen i bilag III til direktivet benyttes. Også her skal der gives en række oplysninger om kreditten.

Begge bestemmelser indeholder regler, der lemper kreditgivers mv. forudgående oplysningspligt, når aftalen indgås ved hjælp af taletelefoni eller anden fjernkommunikationsteknik, der forhindrer sådan oplysning, jf. artikel 5, stk. 2 og 3, og artikel 6, stk. 4 og 7.

Forbrugeren har efter artikel 5, stk. 4, og artikel 6, stk. 6, ret til efter anmodning gratis at modtage en kopi af kreditaftaleudkastet med de oplysninger, der kræves efter direktivets artikel 10. Denne ret forudsætter, at kreditgiveren vil indgå kreditaftalen med forbrugeren.

Kreditgivere mv. har pligt til forud for indgåelsen af almindelige kreditaftaler at give forbrugeren fyldestgørende forklaringer, således at forbrugeren er i stand til at vurdere, om den foreslåede kreditaftale passer til vedkommendes behov og finansielle situation, jf. artikel 5, stk. 6. Der gælder ikke en tilsvarende pligt efter artikel 6, det vil sige forud for indgåelsen af kreditaftaler i form af kassekreditter, hvor kreditten skal betales tilbage på anfordring eller inden tre måneder og visse andre særlige kreditter

5.6.1.3 Kreditgiverens vurdering af forbrugers kreditværdighed

Efter artikel 8, stk. 1, skal kreditgiveren vurdere forbrugers kreditværdighed på grundlag af fyldestgørende oplysninger, inden kreditaftalen indgås.

Disse oplysninger skal, hvor det er relevant, indhentes hos forbrugeren og, hvor det er nødvendigt, ved søgning i den relevante database.

Efter artikel 8, stk. 2, skal kreditgiveren ajourføre sine finansielle oplysninger, hvis parterne efterfølgende ændrer det samlede kreditbeløb. Før enhver væsentlig forhøjelse skal kreditgiveren foretage en fornyet vurdering af forbrugers kreditværdighed.

5.6.1.4 Detaljerede regler om opsigelse af tidsbegrænsede kreditaftaler

Artikel 13, stk. 1, fastlægger, at forbrugeren altid har ret til på standardvilkår og gratis at opsige en tidsbegrænset kreditaftale, medmindre parterne har aftalt en varselsperiode (der ikke må overstige en måned).

Hvis det er fastsat i kreditaftalen, kan kreditgiveren opsige kreditaftalen på standardvilkår med minimum to måneders skriftligt varsel.

Efter artikel 13, stk. 2, kan kreditgiveren – hvis det er fastsat i kreditaftalen – ud fra objektivt begrundede hensyn forhindre en forbruger i at udnytte en kreditmulighed, dvs. fx at foretage yderligere træk på en kassekredit. Kreditgiveren har en skriftlig underretningspligt i forhold til den forbruger, der rammes, men ingen pligt til at varsle.

5.6.1.5 14-dages fortrydelsesret for kreditaftaler

Forbrugeren har efter artikel 14, stk. 1, en frist på 14 kalenderdage til at fortryde en kreditaftale. Fristen løber tidligst fra den dag, hvor kreditaftalen er indgået og forbrugeren har modtaget aftalevilkår og -betingelser samt oplysningerne i henhold til artikel 10.

Nationale regler om tvungen betænkningstid kan efter artikel 14, stk. 2, opretholdes og – på udtrykkelig anmodning fra forbrugeren – træde i ste-

det for fortrydelsesretten. Forbrugeren kan tænkes at have en interesse heri, når leverandøren yder henstand med betalingen, men ikke er villig til at levere sin ydelse, før fortrydelsesfristen er udløbet. Bestemmelsen har kun betydning for Frankrig.

Efter artikel 14, stk. 3, litra a, skal forbrugeren give meddelelse til kreditgiveren, hvis fortrydelsesretten udøves. Meddelelsen skal være skriftlig og afsendt inden fristens udløb. Efter artikel 14, stk. 3, litra b, skal forbrugeren tilbagebetale hovedstol og påløbne renter senest 30 kalenderdage efter afsendelsen af meddelelsen.

Efter artikel 14, stk. 4, medfører udøvelse af fortrydelsesretten, at forbrugeren ligeledes frigøres for eventuelle aftaler om accessoriske tjenesteydelser.

5.6.1.6 Detaljerede regler om førtidig tilbagebetaling af kreditter

Artikel 16, stk. 1, fastlægger, at forbrugeren altid har ret til at indfri sine forpligtelser i henhold til en kreditaftale.

Artikel 16, stk. 2, giver kreditgiveren ret til en rimelig og objektivt begrundet kompensation ved forbrugers førtidige tilbagebetaling. Hvis der er mindre end et år mellem den førtidige betaling og kreditaftalens aftalte ophørstidspunkt, må kompensationen ikke overstige 0,5 pct. af det beløb, der tilbagebetales før tiden. Hvis der er mere end et år mellem den førtidige betaling og kreditaftalens aftalte ophørstidspunkt, må kompensationen ikke overstige 1 pct. af det beløb, der tilbagebetales før tiden.

Efter artikel 16, stk. 3, kan kompensation ikke kræves ved førtidig indfrielse af kreditaftaler med variabel rente og kreditaftaler, der har karakter af kassekreditter, samt i tilfælde, hvor tilbagebetalingen er sket i henhold til en forsikringsaftale, der har til formål at garantere tilbagebetalingen af kreditten.

Medlemsstaterne har efter artikel 16, stk. 4, litra a og b, adgang til at fravige ovenstående ordning.

Efter litra a kan medlemsstaterne indføre en bagatelgrænse (på højst 10.000 EUR). Overstiger det førtidigt indfrie beløb i en løbende 12-måneders periode ikke denne grænse, har kreditgiver ikke krav på kompensation.

Efter litra b kan medlemsstaterne beslutte, at kompensationen kan gøres afhængig af kreditgiverens faktisk tab og dermed frigøres fra kompensationsloftet i stk. 2.

Det absolutte loft for kreditgivers krav på kompensation er efter artikel 16, stk. 5, det rentebeløb, som forbrugeren skulle have betalt efter den førtidige betaling og indtil kreditaftalens aftalte ophørstidspunkt.

5.6.1.7 Regler om beskyttelse af forbrugeren ved overdragelse af rettigheder

Artikel 17, stk. 1, fastlægger, at forbrugeren ved kreditorskifte kan gøre samme indsigelser gældende over for en ny kreditor som over for den oprindelige kreditgiver.

Efter artikel 17, stk. 2, skal forbrugeren som udgangspunkt underrettes om kreditorskiftet.

5.6.1.8 Regler om kreditgivers informationspligt i forbindelse med renteændringer og overtræk

Efter artikel 11, stk. 1, skal forbrugeren – på papir eller andet varigt medium – underrettes om ændring i debitorrenten. Forbrugeren skal endvidere oplyses om, hvilken betydning ændringen har for forbrugeren fremtidige betalinger.

Parterne kan efter artikel 11, stk. 2, aftale mere lempelige oplysningskrav, når ændringen skyldes en ændring i en referencesats, og denne referencesats er tilgængelig for offentligheden og hos kreditgiveren.

En aftale om en løbende konto med overtræksmulighed skal efter artikel 18, stk. 1, indeholde de oplysninger, der er omhandlet i artikel 6, stk. 1, litra e, hvilket vil sige oplysning om debitorrenten og omkostninger samt betingelserne for at ændre disse, herunder eventuelle referencesatser eller indeks. Kreditgiveren har endvidere pligt til regelmæssigt at give disse oplysninger skriftligt.

Artikel 18, stk. 2, fastlægger en supplerende oplysningspligt for kreditgiveren i tilfælde af væsentligt overtræk i en periode på over en måned. Forbrugeren skal i dette tilfælde underrettes skriftligt om overtrækket, det involverede beløb, debitorrenten og eventuel bod, omkostninger eller morarenter.

5.6.1.9 Andre regler i forbrugerkreditdirektivet

Forbrugerkreditdirektivet indeholder desuden regler om bl.a. krav til indhold af reklamer for kreditaftaler, om underretningspligt, hvis kreditanmodning afslås på grundlag af en søgning i en database, om hvilke oplysninger, der skal fremgå af kreditaftalen, om oplysninger om udnyttelsen af en kassekredit, om tilknyttede kreditaftaler, om beregning af de årlige omkostninger i procent, om regulering af kreditgiveres virksomhed og om kreditformidlere.

5.7 Undersøgelse af prisloft

Der er gennemført en undersøgelse af de gældende regler for fastsættelsen af renter og gebyrer for forbrugslån i de 27 EU-medlemslande samt Norge og Schweiz. Undersøgelsen har kortlagt hvilke EU-lande, der har regler om et loft over ÅOP eller lignende begrænsninger af omkostnin-

gerne ved forbrugslån. Det er lykkedes at indhente oplysninger fra 24 lande⁴¹.

Samtidig er der spurgt til hvilke erfaringer, der er gjort i de enkelte lande med hensyn til indførelsen af regulering af renter og gebyrer for forbrugslån. Dette gælder både set i forhold til prisudviklingen på markedet og i forhold til, om reglerne har påvirket forbrugernes låneoptagelse og gældsætning generelt.

Undersøgelsen har kun i et meget begrænset omfang givet kendskab til, om nogen af landene har foretaget en konkret evaluering af reglernes betydning for niveauet for forbrugernes låneoptagelse samt pris- og produktudviklingen af forbrugslån. Ligeledes er der ikke foretaget undersøgelser af påvirkningen af niveauet for forbrugernes låneoptagelse og gældsætning generelt.

5.7.1 Ingen regulering

Følgende lande har oplyst, at de ingen regler har for fastsættelsen af renter og gebyrer for forbrugslån Bulgarien, Cypern, Letland, Litauen, Luxembourg, Portugal, Rumænien, Spanien, Storbritannien, Tjekkiet og Ungarn.

5.7.2 Bestemmelser om urimelige aftalevilkår og åger

Otte lande herunder de skandinaviske lande har oplyst, at de ingen regler har om fastsættelsen af renter og gebyrer på lån udover de regler, der er fastlagt i bestemmelser om åger. Bestemmelser af denne type tager ikke udgangspunkt i en fastsat grænse for ÅOP ved det enkelte lån. I stedet er der tale om et konkret skøn for, hvornår omkostningerne ved et lån anses at være for høje.

Selvom de bestemmelser om åger, som beskrives i dette afsnit, har det til fælles, at der i det enkelte tilfælde skal foretages et skøn over om der foreligger åger, så er der dog også store forskelle mellem de beskrevne ågerbestemmelser.

Grundlæggende kan ågerbestemmelserne deles i to grupper.

I den ene gruppe foretages vurderingen af, om der foreligger åger i forhold til den enkelte låntager. Som eksempel kan nævnes Danmark, hvor der foreligger åger, hvis en kreditgiver udnytter løftegivers (forbrugerens) underlegenhed⁴², og der er urimeligt/væsentligt misforhold mellem ydelserne til fordel for kreditgiveren. Der er her tale om en helt konkret vurdering af det enkelte låneforhold. Den danske bestemmelse svarer til den

⁴¹ Det er ikke lykkedes at indhente oplysninger fra følgende fem lande: Grækenland, Malta, Polen, Slovakiet og Østrig.

⁴² Fx betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder, manglende indsigt, letsind eller et bestående afhængighedsforhold jf. aftalelovens § 31.

norske. I lighed med den danske bestemmelse ses den norske bestemmelse ikke benyttet ofte.

I Danmark suppleres reglerne om åger af andre aftaleretlige regler om urimelige aftalevilkår i kreditaftalelovens § 22 og aftalelovens §§ 33, 36 og 38 c. Efter disse bestemmelser kan aftaler eller enkelte vilkår i aftaler – som nævnt ovenfor under pkt. 5.2.4 – erklæres ugyldige ud fra mere generelle betragtninger om hæderlighed, hæderlig forretningsskik, betydelig skævhed i aftaleparternes rettigheder eller urimelighed mv.

Den anden gruppe af ågerbestemmelser består af regler, hvor den konkrete vurdering ikke foretages på individniveau, men derimod i forhold til en type af lån. Også inden for denne gruppe er der forskelle, hvor nogle lande har mere præcise retningslinjer for, hvornår renten er for høj. I tabel 5-6 gengives hovedtrækkene af ågerbestemmelserne, som de er udformet i de forskellige lande.

Irland har som det eneste land en godkendelsesordning af finansieringsselskabernes vilkår. En ansøgning kan afvises, hvis priserne anses for at være urimelige⁴³. De øvrige lande har bestemmelser, som efterfølgende kan medføre, at et lån kan erklæres ugyldigt.

I Sverige er bestemmelsen knyttet op på, at udgiften ved det enkelte lån skal modsvare långiverens omkostninger for den enkelte lånetype.

I Finland skal ÅOP for forbrugslån være sammenligneligt med det generelle niveau for den pågældende type af forbrugslån. Bestemmelsen anvendes sjældent. Det overvejes at præcisere bestemmelsen med en grænse for, hvornår ÅOP på et lån betegnes som åger.

Italien, Tyskland og Estland har en mere præcis definition for, hvornår noget er åger. Der er dog en betydelig variation i definitionen af niveauet for åger ved, at ÅOP ikke må overstige gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån med henholdsvis 50, 100 og 200 pct. Endvidere er der i ingen af landene en officiel statistik, som kan anvendes til at beregne det gennemsnitlige ÅOP for forskellige typer af forbrugslån. Selvom reglerne i disse lande derfor ligner et fast loft for renten, er der reelt tale om et konkret skøn.

⁴³ I øjeblikket findes der ingen udbydere med tilladelse til at udøve virksomhed i Irland, som udbyder lån med en ÅOP på mere end 200 pct. Den højeste ÅOP for et forbrugslån hos en låneudbyder i Irland er i øjeblikket 188,45 pct.

Tabel 5-6: Udformning af ågerbestemmelsen i forskellige lande

Land	Bestemmelse
<i>Konkret vurdering på individniveau</i>	
Danmark, Norge	Kreditgiveren må ikke udnytte forbrugers underlegenhed i forbindelse med prisfastsættelsen af det enkelte lån.
<i>Konkret vurdering for en gruppe af forbrugslån</i>	
Irland	Finansieringsselskaber skal søge om tilladelse til udbud af forbrugslån. En ansøgning kan afvises, hvis priserne anses for at være urimelige.
Sverige	Udgiften ved det enkelte lån skal modsvare långiverens omkostninger for den pågældende gruppe af forbrugslån.
Finland	ÅOP for forbrugslån skal være sammenligneligt med det generelle niveau for den pågældende type af forbrugslån.
Italien	ÅOP må ikke overstige gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån med mere end 50 pct.
Tyskland	Der er to metoder til definition af åger. 1) I perioder med normalt eller lavt renteniveau må rentesatsen ikke overstige gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån med mere end 100 pct. 2) I perioder med et højt renteniveau gælder det, at det anses for åger, hvis rentesatsen overstiger gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån med 12 procentpoint eller derover.
Estland	ÅOP må ikke overstige gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån med mere end 200 pct.

Kilde: Egen undersøgelse

5.7.3 Bestemmelser om prisloft

Fem lande har oplyst, at de har bestemmelser, der tager form af et egentligt loft over ÅOP eller maksimalpriser for renten og gebyrer. Det kan variere med lånetype, størrelse og varighed.

Ligesom ved ågerbestemmelserne så er der forskelle fra land til land på de gældende regler, jf. tabel 5-7. Det gælder både i forhold til reglernes anvendelsesområde, de fastsatte maksimale grænser for ÅOP, samt hvornår reglerne er indført.

I Belgien, Nederlandene og Slovenien følger renteloftet den gældende rentesats i en centralbank. Belgien har en række lofter afhængigt af lånets størrelse og løbetid, mens Nederlandene og Slovenien kun har et loft.

I Frankrig er renteloftet en tredjedel over gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån.

Tabel 5-7: Bestemmelser om loft over gebyr, rente og ÅOP

Land	Bestemmelse
Schweiz	Der er et loft over ÅOP. (Loftet var ultimo 2010 på 15 pct.)
Belgien	Der er loft over gebyr og renten, som er afhængigt af størrelsen, løbetiden på lånet, den gældende rentesats på den korte og den lange rente fra ECB. De maksimale rentesatser for forbrugslån fastsættes mindst en gang hvert halve år. Loftet var primo 2010 ca. 20 pct. for lån under ca. 10.000 kr. og mindre for større lån.
Nederlandene	Der er loft over ÅOP på den gældende rentesats +12 procentpoint. Loftet var på svartidspunktet 16 pct.
Slovenien	Der er et loft over renten for lån over 1.250 kr. på 200 pct. over den gældende rentesats i Sloveniens Nationalbank. Loftet var primo 2010 27 pct.
Frankrig	ÅOP for forbrugslån må højst overstige gennemsnittet for den pågældende type af forbrugslån med en tredjedel. Disse beregninger foretages løbende, så der altid kan refereres til et konkret loft over ÅOP. Lofterne var ultimo 2009 9,8 pct. til 21,1 pct.

Kilde: Egen undersøgelse

5.7.4 Sammenfatning

Knap halvdelen af de adspurgte lande har ingen bestemmelser, som begrænser prisen på forbrugslån.

En tredjedel – som Danmark - anvender bestemmelser om åger til at kunne gribe ind over for prisen på forbrugslån. I flertallet af disse lande foretages den konkrete vurdering af, om der foreligger åger i forhold til en gruppe af forbrugslån. Dette er i modsætning til Danmark og Norge, hvor ågervurderingen foretages i forhold til det enkelte låneforhold, og derfor er afhængig af den enkelte låntagers situation.

Lidt over 20 pct. af de adspurgte lande anvender et decideret prisloft. Nogle lande som fx Nederlandene og Belgien anvender prisloftet i kombination med andre begrænsninger på forbrugernes muligheder for at optage lån. I Belgien har man som supplement til renteloftet og gebyrgrænsen også indført et gældsregister. Gældsregisteret omfatter alle former for lån for alle belgiere og kan konsulteres af låneudbyderne, inden de tilbyder et lån til den enkelte forbruger.

Fælles for de lande, der har indført regulering på området, er, at ingen af landene har foretaget en konkret evaluering af reglernes betydning for pris- og produktudviklingen af forbrugslån. Ligeledes er der ikke foretaget undersøgelser af påvirkningen af niveauet for forbrugernes låneoptagelse og gældsætning generelt.

I Belgien er det dog opfattelsen, at prisloftet og gældregistret tilsammen har medført, at Belgien har en lavere grad af gældsætning blandt forbru-

gere. Initiativerne har også medført, at der er grupper i befolkningen, som ikke har mulighed for at låne penge.

Den omfattende regulering af lånemarkedet i Belgien har ifølge de belgiske myndigheder medført en formodet stigning af låntagning på det sorte marked. Det er dog opfattelsen, at mængden af låntagning på det sorte marked er relativt begrænset, og at reglerne overordnet set virker begrænsende på låntagningen blandt private forbrugere.

5.7.5 Fordele og ulemper ved at indføre prisloft

Der er ikke umiddelbart kendskab til nogen undersøgelser af erfaringerne med prislofter. Det er derfor kun muligt at komme med nogle generelle betragtninger om konsekvenserne ved at indføre et prisloft.

På den ene side vil et prisloft umiddelbart sikre, at ingen forbrugere ville komme til at betale en rente der var højere end prisloftet. Udgangspunktet ville således være, at forbrugerne ikke ville komme til at betale en urimelig høj pris for at låne penge.

Et prisloft kan være en fordel for forbrugere, som har andre præferencer end pris i forbindelse med optagelse af lån, fordi det vil lægge et loft over den pris, som de kan acceptere.

Der er også blevet peget på, at et prisloft dermed ville kunne være med til at sikre, at forbrugerne ikke ville blive fanget i en gældsspiral, da forbrugers gæld ikke vil vokse uforholdsmæssigt meget på grund af meget høje renter.

Endvidere kan det gøre det nemmere for nogle forbrugere at gennemskue markedet, da man som forbruger ved, at man ikke på noget tidspunkt vil komme til at betale over en på forhånd fastsat rente.

Det kan også tilskynde låneudbydere til at foretage en grundig kreditvurdering, da de ikke kan dække risikoen for, at forbrugeren ikke kan tilbagebetale lånet, ved at tage højere renter.

På den anden side kan fastlæggelse af et prisloft medføre, at konkurrencen på markedet for forbrugslån begrænses på flere parametre såsom prisen, innovationen, produktudbuddet og antallet af markedsaktører.

Et prisloft kan være normerende for prisdannelsen. Hvis staten sætter et prisloft, er der en risiko for, at markedet og forbrugerne danner forventninger om, at prisloftet er "rimeligt", og dermed risikerer konkurrencen på prisen at blive sat ud af kraft. I praksis betyder det, at maksimalprisen bliver et referencepunkt for prisdannelsen på markedet, hvor samtlige virksomheder på markedet ender med at tage maksimalprisen.

Et prisloft kan også dæmpe innovationslysten, idet virksomhederne ikke vil have incitament til at udvikle nye produkter og service, hvis de på

forhånd er afskåret fra at få dækket de omkostninger, der er forbundet hermed.

Derudover kan et prisloft begrænse produktudbuddet. Der er produkter, som ikke længere vil blive udbudt, fordi de ikke er rentable for virksomhederne. Det begrænser for eksempel kundernes muligheder for skræddersyede produkter.

Prislofter kan også begrænse indtræden på markedet, fordi nye aktører får svært ved at differentiere sig fra de øvrige markedsaktører.

Med et prisloft er der risiko for, at nogle forbrugere bliver mere forgældet end ellers, fordi de vil kunne bære en større gæld. Eksempelvis er betalingsbyrden den samme for en forbruger med et lån på 10.000 kr. til ÅOP på 100 pct., som for en forbruger med på 100.000 til ÅOP på 10 pct., mens gældsbyrden er betydelig større for personen med et lavere ÅOP.

Begrænsninger i lånemulighederne kan også medføre en stigning i låntagning på det sorte marked for de forbrugere, som ellers ikke kan optage lån.

6 Uddannelse, information og rådgivning målrettet den finansielle forbruger

I det følgende afsnit beskrives en række af de tiltag, der findes i forhold til den finansielle forbruger.

6.1 Undervisning i folkeskole og på ungdomsuddannelserne

6.1.1 Folkeskolen

Spørgsmålet om finansielle forhold indgår i dag i vidt omfang i undervisningen i folkeskolen.

Undervisningens indhold er beskrevet ved Fælles Mål 2009, der omfatter nye mål og indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen samt reviderede og skærpede fagformål, slutmål (centrale kundskabs- og færdighedsområder), trinmål og læseplaner for folkeskolens fag og obligatoriske emner.

Slutmål og trinmål er fælles nationale bindende mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Der skal især undervises i finansielle og samfundsøkonomiske forhold i fagene *matematik* og *samfundsfag*. Der undervises i *matematik* på alle klassetrin fra 1.-9. og i *samfundsfag* på 8.-9. klassetrin. Desuden skal eleverne i *dansk* blandt andet undervises i reklamer og medier, herunder virkemidler og forskellige udtryksformer med henblik på, at eleverne opøver evne til kritisk stillingtagen som forbruger. Der undervises i *dansk* på alle klassetrin fra 1.-9.

6.1.1.1 Matematik

Med folkeskoleloven i 1976 blev matematik indført som fag på alle klassetrin. Familieøkonomi blev et emne i undervisningen og indgik i afgangsprøverne. Familieøkonomi drejede sig om praktiske problemer fra dagligdagen, fortrinsvis procentregning inden for fx lønberegning, køb og simpel rentesregning.

Siden folkeskoleloven fra 1993, Klare Mål i 2001 og endelig Fælles Mål i 2009, har økonomi været et hovedemne under det centrale færdigheds- og kundskabsområde: *matematik i anvendelse*. Eleverne skal i dag arbejde med økonomiske overvejelser vedrørende dagligdagens indkøb, transport og boligforhold, lønopgørelser, skatteberegninger samt renteberegninger i tilknytning til opsparing, låntagning og kreditkøb.

Det er fastsat mål for, at it skal integreres i folkeskolens obligatoriske fagrække. For faget matematik gælder det blandt andet, at eleverne i undervisningen skal arbejde med aktuelle software-programmer inden for fagets forskellige hovedemner. Hvad angår spørgsmålet om finansielle forhold skal eleverne for eksempel arbejde med opsparings- og gældsannuiteter ved simpel fremskrivning i et regneark.

6.1.1.2 Samfundsfag

Undervisningen i finansielle og samfundsøkonomiske forhold indgår som en naturlig del af undervisningen i samfundsfag ved kundskabsområdet *Økonomi. Produktion, arbejde og forbrug*. Eleverne skal blandt andet arbejde med baggrunden for vigtige fænomener som den økonomiske udvikling, erhvervs- og produktionsstruktur, arbejdsmarked og arbejdsliv samt husholdninger og forbrug, herunder skal der sættes fokus på den enkeltes økonomiske forhold.

Eleverne skal i samfundsfag redegøre for det økonomiske kredsløb og markedsmekanismen. De skal redegøre for bæredygtig udvikling set i lyset af økonomisk vækst og miljø og forstå og forklare udsagn om økonomi set i forhold til forskellige aktørers interesser og ideologier.

Derudover skal de reflektere over økonomiens betydning for det danske velfærdssamfund og diskutere mulige handlinger i relation til virkninger af økonomiens globalisering. Desuden skal de forklare sammenhængen mellem aktørers økonomiske position og aktørens interesser og ideologier i det danske og globale samfund.

6.1.1.3 Dansk

Eleverne møder dagligt informationer fra medierne, fra internet, aviser, tv, radio, dokumentarprogrammer, reklamer osv. I et moderne informationssamfund skal man kunne vurdere informationernes lødighed, kvalitet, brugbarhed og troværdighed. Sagprosaen har deres egne typer og genrer. I dansk lærer man disse genrer og deres forskellige udtryksmuligheder at kende for både at kunne læse og anvende dem kritisk. Sagprosa, herunder reklame, er et vigtigt emne under det centrale færdigheds- og kundskabs-

område: *Sprog, litteratur og kommunikation*. Dette er et område eleverne beskæftiger sig med allerede fra 1. klasse.

I faget dansk skal eleverne blandt andet lære om reklamens overtalende form, som tydeligt signalerer, hvad modtageren skal mene. Gennem arbejdet med sagprosaen fx reklamen, erhverver eleverne sig et bredt kendskab til genretypiske træk. Eleverne skal lære at bruge virkemidlerne, udnytte de genremæssige muligheder og at være bevidste om, hvem de henvender sig til.

6.1.2 De gymnasiale uddannelser

Undervisning i finansielle forhold indgår i forskellig grad i de fire gymnasiale uddannelser. Mest tydeligt og med størst volumen optræder finansielle forhold i uddannelsen til højere handelseksamen (hhx), der som et af sine hovedformål (§ 2 i hhx-loven) har:

§ 2. Hhx-uddannelsen gennemføres med vægt på erhvervsrelaterede perspektiver.

Stk. 2. Hhx-uddannelsens studiekompetencegivende sigte realiseres inden for virksomheds- og samfundsøkonomiske fagområder i kombination med fremmedsprog og andre almene fag. Uddannelsen skal udvikle elevernes evne til faglig fordybelse og deres forståelse af teoretisk viden som redskab for analyse af virkelighedsnære forhold.

I hhx-uddannelsen er fagene afsætning, international økonomi og virksomhedsøkonomi obligatoriske på mindst B-niveau, og de kan alle tre vælges på A-niveau.

Samfundsfag er obligatorisk i alle de gymnasiale uddannelser på mindst C-niveau. Faget vælges – især på hf og stx – af en meget stor del af eleverne på B- eller A-niveau, og her er pengepolitik en del af undervisningen i økonomi.

Også matematik er obligatorisk på mindst C-niveau i alle uddannelserne og vælges af mange elever på B- eller A-niveau. På C-niveau indgår rentesregning som obligatorisk kernestof i både stx, hf og hhx.

6.1.3 Undervisning i finansielle forbrugerforhold i erhvervsuddannelserne

Undervisning i finansielle forbrugerforhold optræder i forskellige sammenhænge i de erhvervsfaglige uddannelser. Forbrugerforhold indgår som fagligt indhold i uddannelser, hvor finansiering er en del af det beskæftigelsesområde, som uddannelsen kvalificerer til. Forbrugerforhold indgår endvidere i nogle grundfag som både fagligt og almindende element.

Erhvervsuddannelserne omfatter godt 100 uddannelser indenfor de tekniske uddannelser, de merkantile uddannelser, social- og sundhedsuddan-

nelserne samt landbrugsuddannelserne. I de enkelte uddannelser er der normalt trin og/eller forskellige specialer.

Forbrugerundervisning om finansielle forhold har primært vægt i de merkantile uddannelser og i grundfagene salg og service, erhvervsøkonomi samt innovation og iværksætteri.

I de merkantile uddannelser, hvor salg og marketing er centrale emner, har undervisningen i overvejende grad fokus på sælgerens indsigt i finansielle forhold. Der findes dog også undervisning, der har forbrugers optik. Eksempler herpå er salg og service, hvor undervisningen omfatter forbrugerforhold og forbrugerbeskyttelse, og matematikundervisning i rentes- og annuitetsregning, hvor elever undervises i at gennemskue låne- og finansieringsmuligheder.

I en række uddannelser i flere indgange findes der mål og indhold, der omfatter rådgivning af forbrugere i forbindelse med køb af produkter eller serviceydelser, men som ikke omfatter låneforhold.

Den obligatoriske undervisning i forbrugerforhold er således forbeholdt en mindre del af eleverne i de erhvervsrettede uddannelser og har et meget forskelligt omfang og indhold afhængigt af den konkrete uddannelses faglige område og af skolernes og elevernes valg af projektemner og valgfri undervisning.

6.2 Penge- og Pensionspanelet

Penge- og pensionspanelet blev oprettet i sommeren 2007 på baggrund af et ønske om at styrke forbrugernes viden om og interesse for finansielle forhold generelt⁴⁴.

Panelet består af en formand med særligt kendskab til forbrugeradfærd og 8 medlemmer. Panelet hører under Økonomi- og Erhvervsministeriets ressort og sekretariatsbetjeningen er placeret i Finanstilsynet.

Penge- og Pensionspanelets opgaver falder indenfor tre kerneområder:

- Forbrugerinformation
- Testvirksomhed
- Undersøgelser af forbrugeradfærd og forbrugerforhold

Siden oprettelsen har panelet arbejdet med en række projekter indenfor de tre kerneområder. Blandt andet har panelet gennemført to undersøgelser af forbrugerforhold på det finansielle område og en informationskampagne om ÅOP i samarbejde med en række aktører. Desuden har panelet gennemført et informationsprojekt, der giver papirløst samlevende par adgang til let forståelig information om arv og pension⁴⁵. I det følgende

⁴⁴ Penge- og Pensionspanelet blev oprettet i juni 2007 ved lov nr. 576 af 6. juni 2007 af et enigt Folketing.

⁴⁵ Informationsprojektet og undersøgelserne kan findes på Penge- og Pensionspanelets hjemmeside www.ppp.dk

ses der dels nærmere på panelets undersøgelser og resultaterne heraf og dels på ÅOP-kampagnen.

6.2.1 Penge- og Pensionspanelets Barometer

Som nævnt ovenfor er en af Penge- og Pensionspanelets opgaver at undersøge forbrugeradfærd og forbrugerforhold på det finansielle område. Derfor lancerede panelet i 2009 ”Penge- og Pensionspanelets Barometer”, som er en undersøgelse af forbrugernes oplevelser af en række aspekter af den finansielle sektor. Det drejer sig blandt andet om gennemskuelighed og tillid samt skifteomkostninger ved skift af udbyder.

Barometret går på tværs af fem forskellige finansielle brancher og viser, hvordan forbrugerne oplever eksempelvis gennemskuelighed, tilfredshed, formidling mv. inden for de enkelte brancher⁴⁶. Barometret viser blandt andet, at forbrugerne generelt har svært ved at gennemskue de finansielle virksomheder, og at de har svært ved at finde forståelige informationer om de enkelte virksomheder. Derudover oplever forbrugerne de finansielle markeder som komplekse og uigennemsigtige. Og endelig viser Barometret, at forbrugerne generelt opfatter det som både tidskrævende, besværligt og omkostningsfuldt at skifte udbyder i den finansielle sektor.

Set i relation til afsnittet om forbrugeradfærd tyder resultaterne fra barometeret på, at forbrugerne kun i begrænset omfang vil søge efter alternative udbydere på markedet forud for købet af en finansiell ydelse fx optagelsen af et lån.

6.2.2 Undersøgelse af unges opsparing og lån

Penge- og Pensionspanelet offentliggjorde i efteråret 2008 en undersøgelse af 18-25 åriges forbrugslån og opsparing. Undersøgelsen viste, at omkring hver fjerde unge dansker kan betegnes som finansielle svage forbrugere⁴⁷.

De finansielt svageste unge er unge, som ind imellem oplever pengenød og relativt ofte køber på kredit. De har samtidig sværest ved at gennemskue finansielle emner, de er mindre interesserede i finansielle spørgsmål og optager flere forbrugslån end unge generelt. Der er med andre ord tale om unge forbrugere som har svært ved at styre deres økonomi og som samtidig også ofte benytter sig af økonomisk ufordelagtige låneformer som køb på afbetaling og kontokort til butikker.

De finansielt svageste unge er typisk udeboende storby-unge i midten af tyverne, som ikke er bogligt orienterede og enten har fuldtidsbeskæftigelse eller er ude af erhverv. Derudover udviser gruppen mindre interesse

⁴⁶ De 5 brancher som indgår i barometerundersøgelsen er: Bank/sparekasse, Forsikring, Pension, Realkredit og Investeringsforeninger

⁴⁷ De svageste finansielle forbrugere udgør 26 pct. af de unge danskere i alderen 18-25 år, mens de middelstærke forbrugere udgør 31 pct. og de stærkeste finansielle forbrugere udgør 43 pct. af de unge.

for lån og opsparing - og synes det er mindre relevant end andre unge. Samtidig har gruppen også sværere ved at gennemskue finansielle spørgsmål end andre grupper af unge. De unge i gruppen sparer desuden mindre op end andre unge, og en større andel af de unge opretter økonomisk mindre fordelagtige forbrugslån⁴⁸.

Fælles for de finansielt svageste unge er, at det er relativt typisk at købe varer på kredit ligesom det også er relativt typisk for denne gruppe at have op til flere forbrugslån i fx stormagasiner. Penge- og Pensionspanelet har i den forbindelse peget på, at der er behov for en særlig indsats for at sikre, at især denne gruppe unge får større viden om, at der er forskel på priserne på lån, før der indgås aftale.

Som opfølgning på undersøgelsen har Penge- og Pensionspanelet udviklet en budgetberegner til unge, som gør det lettere for de unge at lægge et realistisk budget, ligesom panelet også har opfordret til at der iværksættes en kampagne målrettet de finansielt svageste unge, som skal øge de unges interesse og motivation for at handle på en måde, som giver dem større økonomisk frihed.

6.2.3 ÅOP-kampagne

Penge- og Pensionspanelet har også deltaget i gennemførelsen af en informationskampagne om ÅOP. Kampagnen blev gennemført som en opfølgning på en undersøgelse foretaget af Forbrugerstyrelsen i 2005.

Forbrugerstyrelsen undersøgte i forskellige sammenhænge danskernes forhold til forbrugslån. Resultaterne viste bl.a., at 70 pct. af danskerne ikke kendte ÅOP på deres lån. Det vil sige, at 70 pct. af forbrugerne reelt ikke kendte prisen på deres lån.

For at udbrede kendskabet til ÅOP og give forbrugerne et redskab, så de kunne sammenligne og vælge mellem forskellige lånetilbud lancerede Forbrugerstyrelsen i 2006 i samarbejde med Penge- og Pensionspanelet, Finansrådet, Finans & Leasing, Forbrugerrådet og Realkreditrådet en informationskampagne, som skulle øge danskernes kendskab til begrebet ÅOP.

Formålet med kampagnen er at øge forbrugernes kendskab til og brug af begrebet ÅOP samt at inddrage låneudbydere i indsatsen for at øge fokus på ÅOP. Kampagnen skal også øge forbrugernes kendskab til ÅOP, og der skal sættes fokus på de samlede omkostninger ved at låne penge. Forbrugerne skal blive opmærksomme på, at det koster penge at låne penge.

⁴⁸ Kassekredit og kontantlån regnes i undersøgelsen som låneformer, der relativt set er blandt de økonomisk mest fordelagtige forbrugslåneformer. Det skyldes, at kontantlån og kassekredit typisk har lavere låneomkostninger målt ved årlige omkostninger i procent (ÅOP) end fx kreditkøb, kontokort og sms-lån.

Kernen i kampagnen er en selvstændig kampagnehjemmeside – www.aaop.dk. Hjemmesiden består af information vedrørende ÅOP og en ÅOP-beregner. Derudover er der links til organisationer i kampagnen.

ÅOP-kampagnen blev i 2006 lanceret via indslag i OBS, radiospot og internet-reklamer. Kampagnen blev relanceret op til sommerferien i 2008 med reklamer på internettet og indslag i OBS.

6.3 Gældsrådgivning

Gældsrådgivning omfatter en helhedsorienteret rådgivning i forhold til gæld. Gældsrådgivning kan omfatte hjælp til at skabe et økonomisk overblik, budgetlægning, realistisk plan for at afdrage lån samt eventuelt sagsbehandling i form af kontakt til kreditorer, rådgivning i forbindelse med gældssanering mv.

Gældsrådgivning kan deles op i:

- 1) Vederlagsfri rådgivning og rådgivning, der forudsætter et vederlag.
- 2) Åbne rådgivninger, der er tilgængelige for alle og rådgivninger, som henvender sig til en afgrænset målgruppe.

Derudover varierer graden af den økonomiske udredning og juridiske rådgivning. Der er ofte tale om personlig rådgivning, men enkelte rådgivninger tilbyder ligeledes telefonisk rådgivning eller informationer over internettet.

Aktørerne på markedet for gældsrådgivning findes i tre sektorer: Den private sektor, den offentlige sektor og den frivillige sektor.

6.3.1 Den private sektor

6.3.1.1 Bankerne

Bankerne er den største aktør, der udbyder økonomisk rådgivning på det private marked. Bankrådgivningen er umiddelbart vederlagsfri, men forudsætter dog et kundeforhold i banken.

Hvorvidt bankernes økonomiske rådgivning falder helt under kategorien gældsrådgivning afhænger af den enkelte bank og kunde, eftersom det varierer, hvorvidt der fx sagsbehandles i form af kontakt til andre kreditorer eller rådgives i forbindelse med gældssanering mv. De fleste borgere har dog en tilknytning til en bank og derigennem økonomisk rådgivning.

6.3.1.2 Andre private rådgivere

Udover bankerne eksisterer der virksomheder, som yder økonomisk rådgivning og gældsrådgivning mod et vederlag. Forbrugerrådet og Den Sociale Retshjælp har kendskab til ca. 20 virksomheder, der tilbyder økonomisk rådgivning og gældsrådgivning.

Disse virksomheder yder typisk en service, hvor de, i samarbejde med borgeren, klarlægger borgerens økonomiske situation og yder sagsbehandling i form af kontakt til kreditorer eller deres repræsentanter med henblik på en aftale vedrørende borgerens gæld.

6.3.1.3 Brancheorganisation

Foreningen INFIA er en forening for uafhængige finansielle rådgivere i Danmark. INFIA's formål er at samle rådgiverne i Danmark for at skabe et fælles forum for erfaringsudveksling, at fungere som talerør for branchen og at give medlemmerne mulighed for at drive deres virksomhed bedst muligt. Målgruppen for foreningen er alle uafhængige og uvildige økonomiske eller finansielle rådgivere.

6.3.2 Den offentlige sektor

Gældsrådgivning til borgere er i dag ikke en offentlig forpligtigelse, men enkelte kommuner arbejder på eget initiativ med at tilbyde vederlagsfri gældsrådgivning til borgere med gæld. Det drejer sig blandt andet om Københavns Kommune. Rådgivningen er tiltænkt borgere der har privatøkonomiske problemer.

6.3.3 Den frivillige sektor

Flere frivillige foreninger tilbyder gældsrådgivning. Rådgivningen er vederlagsfri, men kan dog forudsætte, at borgeren hører under foreningens målgruppe. Gældsrådgivningen er derudover ofte kombineret med andre former for rådgivning, som eksempelvis socialrådgivning, boligrådgivning mv. Et eksempel er Mødrehjælpens projekt "Råd til Livet", hvor Mødrehjælpen i samarbejde med Mary Fonden og Nykredit tilbyder vederlagsfri social, økonomisk og juridisk rådgivning målrettet socialt udsatte mødre.

Ud over de frivillige sociale foreninger tilbyder Retshjælpen juridisk bistand og rådgivning vedrørende blandt andet forbruger køb, afbetaling, kontrakt- og gældsforhold samt gældssanering. Rådgivningen er åben for alle, der hører ind under retshjælpens kriterier for at modtage vederlagsfri juridisk rådgivning.

Som et nyere initiativ, der kombinerer et generelt tilbud om rådgivning mod et mindre vederlag, tilbyder den socialøkonomiske forening Gældskompagniet rådgivning og hjælp til forhandling med kreditorer mv. til borgere med gæld. Vederlaget afhænger af borgerens indtægt.

6.3.4 Indsats mod udsættelser af lejere

Risikoen for at lejere bliver sat ud af deres bolig forstærkes markant, hvis de har en stor gæld. Der blev i foråret 2009 gennemført en række lovændringer, som har til formål væsentligt at reducere antallet af udsættelsesforretninger vedrørende lejere, som ikke har betalt deres husleje. Lovænd-

ringerne trådte i kraft den 1. juni 2009. Indsatsen er et led i udmøntningen af satspuljen for 2009.

Regeringens indsats tog blandt andet udgangspunkt i SFI's rapport "Hvorfor lejere bliver sat ud af deres bolig og konsekvenserne af en udsættelse", som blev offentliggjort den 8. april 2008. Af rapporten fremgår, at der ikke er en enkelt bagvedliggende forklaring på, hvorfor lejere sættes ud af deres bolig. Der er typisk tale om et sammenfald af flere uheldige faktorer, der er årsag til udsættelsen.

Rapporten konkluderer dog blandt andet, at udsatte lejere er kendetegnet ved en høj gældsakkumulering, og at gælden blandt udsatte lejere vokser hurtigere end for lejere generelt og dermed bidrager til at øge risikoen for at blive sat ud af boligen. Endvidere har tre ud af fire udsatte lejere ifølge rapporten oplyst, at de havde svært ved at styre deres økonomi.

Det centrale i regeringens indsats for at forhindre udsættelse af lejere, som følge af manglende betaling af husleje, er på den baggrund blandt andet at sikre, at der etableres kontakt til kommunen, således at udsættelsestruede lejere får stillet hjælp til rådighed, og at hjælpen kommer på så tidligt et tidspunkt, at mulighederne for at afværge en udsættelse af lejemålet reelt er til stede. Hjælpen til en udsættelsestruet lejer, som har fået opbygget en stor gæld, vil fx kunne bestå i, at kommunen giver rådgivning og vejledning med henblik på at hjælpe borgeren til at få styr på økonomien, herunder en egentlig gældsrådgivning.

6.3.5 Pulje til etablering af gældsrådgivning til socialt udsatte

I forbindelse med satspuljeaftalen 2008 blev der afsat 16 mio. kr. over 4 år til etablering af gældsrådgivninger, hvor socialt udsatte borgere med gæld kan få gratis gældsrådgivning. Rådgivningen udføres af frivillige med en relevant faglig baggrund som fx økonomer, bankansatte revisorer, jurister eller andre fagfolk med viden om finansielle forhold.

Puljen til etablering af gældsrådgivning til socialt udsatte blev uddelt i 2009. Der har været en stor interesse for puljen. Det blev indsendt i alt 26 ansøgninger og søgt for i alt ca. 50 mio. kr. Derudover har der været mange henvendelser fra borgere og god mediedækning af initiativet.

6.3.5.1 Puljens formål

Rådgivningen skal bidrage til, at socialt udsatte borgere med gæld får et overblik over deres økonomi, får lagt et budget og får en realistisk plan for at afdrage på gælden. På sigt skal dette føre til, at borgerne får øget deres rådighedsbeløb og medvirke til at øge deres muligheder for at deltage i samfundet på lige fod med andre borgere.

6.3.5.2 Målgruppen

Gældsrådgivningen er målrettet udsatte borgere med gældsproblemer, der har begrænsede muligheder for vejledning og rådgivning vedrørende deres gæld til banker eller øvrige finansielle virksomheder.

Målgruppen for den frivillige gældsrådgivning er socialt udsatte borgere med en kombination af lav indkomst, gæld og lavt rådighedsbeløb, der øger deres risiko for udsættelse af egen bolig samt for marginalisering i forhold til arbejdsmarkedet eller andre sociale begivenheder.

Målgruppen omfatter socialt udsatte borgere med svag eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet. Det kan således være borgere på kontanthjælp eller andre typer af overførselsindkomst. Målgruppen omfatter også borgere, der er tilknyttet arbejdsmarkedet. Det kan være borgere, som tilhører lavindkomstgruppen, enlige forsørgere eller personer, som er i risiko for at blive socialt marginaliserede.

I alt fem projekter har modtaget midler til etablering og drift af gældsrådgivninger: Forbrugerrådet, KFUM Social, Kristeligt Studenter-Settlement og Frelsens Hær. Der etableres gældsrådgivninger i henholdsvis København, Århus, Aalborg, Esbjerg og Odense.

6.3.5.3 Evaluering af gældsrådgivningen

Ved forsøgsordningens udløb foretages en evaluering af effekten af gældsrådgivning til socialt udsatte. Denne evaluering skal danne grundlag for, om ordningen skal etableres permanent.

6.4 Brancheaktiviteter

I pengeinstitutsektoren findes der en række aktiviteter, der har til formål at højne forbrugernes finansielle forståelse. Disse initiativer beskrives i det følgende.

6.4.1 Undervisningsmateriale fra Finansrådet

Finansrådet har udarbejdet undervisningsmaterialer, som kan anvendes i undervisningen i grundskolen samt i forbindelse med skolernes erhvervspraktikforløb. Der er tale om materiale, hvor eleverne fx lærer at lægge et budget. Herudover har Finansrådet i samarbejde med Matematiklærerforeningen udarbejdet et virtuelt læringsunivers for grundskolens ældste klasser. Her kan de lære om rentesregning, procenter og opsparing. Se nærmere på www.matematikkensunivers.dk/fr.

Blandt de mere generelle økonomiske emner kan nævnes vismandsspillet, som er et læringsmiljø rettet mod grundskolen, ungdomsuddannelserne og de samfundsvidenskabelige og merkantile videregående uddannelser. På forskellige niveauer afpasset målgruppen kan eleven/den studerende afprøve sine (national-)økonomiske færdigheder: hvad er sammenhængen mellem rente og inflation, og mellem beskæftigelse og eksport eller effekterne af finansloven.

Som supplement til Finansrådets aktiviteter har de enkelte pengeinstitutter aktiviteter rettet mod at højne de unges finansielle forståelse. Som eksempel kan nævnes Pengeby.dk, der er udviklet af Danske Bank. Pen-

geby.dk er et læringsunivers i form af et spil, som udbydes af Danske Bank. Børn mellem 5-9 år kan her lære mere om, hvad penge er. I spillet skal de tjene penge og selv beslutte, om de vil bruge pengene eller spare op. Når børnene har gennemført spillet, får de et diplom.

6.4.2 Generelle aktiviteter

I samarbejde med Forbrugerrådet har Finansrådet etableret hjemmesiden Pengepriser.dk, der er en prissammenligningsportal. Her kan forbrugerne sammenligne de deltagende bankers priser på en række ind- og udlånsprodukter samt gebyrer for en række serviceydelser. Modelfamilierne er sammensat repræsentativt for den danske befolkning. Portalen opdateres løbende af bankerne, således at portalen altid indeholder aktuelle priser.

Herudover koordinerer og faciliterer Finansrådet rekrutteringen af bankrådgivere, som ønsker at arbejde som frivillige gældsrådgivere hos organisationerne KFUM's sociale arbejde i Danmark, Frelsens Hær og Kristeligt Studenter Settlement. De tre organisationer tilbyder gratis og uforpligtende gældsrådgivning til udsatte borgere med lav indkomst, gæld og lavt rådighedsbeløb.

6.5 SKAT og unge

SKAT har som en del af unge-indsatsen udarbejdet undervisningsmaterialer i trykt form, som skoler og uddannelsesinstitutioner gratis kan rekvirere. Materialerne indeholder forslag til opgaver, en lærervejledning og et hæfte for elever med artikler om skat, men også bl.a. informationer om, hvordan en pantefoged arbejder, hvordan man som privatperson kan komme til at skyldte det offentlige penge og gode råd til, hvordan man undgår at komme i restance.

Herudover kan lærere gratis rekvirere ”den sorte boks”, som indeholder en DVD, oplæg til værdiøvelser og rekvisitter til rollespil.

Hvert af landets skattecentre har derudover som minimum en, men ofte flere medarbejdere, der er tilknyttet SKATs gæstelærerordning.

Ordningen går ud på, at skoler og uddannelsesinstitutioner m.fl., gratis kan rekvirere en gæstelærer fra nærmeste skattecenter. Der aftales et besøg med gæstelæreren, som kan tage fra 1½ time til ½ dag. Undervisningen på stedet vil ofte tage udgangspunkt i et diasshow lavet specielt til unge.

Blandt emnerne for besøget er forskuds- og årsopgørelse, skattekort, restskat, den elektroniske skattemappe, sort arbejde, hvordan man undgår at komme i gæld, hvad det betyder at være i restance, og hvilke konsekvenser det har at være registreret i RKI.

Gæstelærerordningen fungerer således, at skolen eller institutionen tager kontakt til SKAT om et besøg.

Som en udløber af gæstelærerordningen er SKAT i region Midt- og Sydsjælland i gang med et projekt, hvor SKAT meget aktivt opsøger skoler og uddannelsesinstitutioner. Fokus her er som nævnt ovenfor, men i endnu højere grad at sætte fokus på korrekt forskuds-/årsopgørelseindberetning så de unge undgår at komme i restance samt at fortælle, at korrekt skatteansættelse har afgørende betydning også for privatøkonomien. Som led i projektet arbejder SKAT sammen med Experian a/s omkring skriftlige materialer, rådgivning og opfølgning. Projektet har i løbet af andet halvår 2009 ti-doblet antallet af SKATs møder med unge i regionen.

BILAG

Bilag A: Liste over finansieringsselskaber på markedet for forbrugslån

Finansieringsselskab
Aktiv Kredit ApS
Alm. Brand Finans A/S (Alm. Brand bank)
Amager Kort A.m.b.a.
AB finans (Amagerbanken)
AL Finans A/S (Arbejdernes Landsbank)
Ballerup Center Konto A.m.b.A.
Bankierfirma Dansk Pantebrevssalg af 1975 ApS
BMW FINANCIAL SERVICES DENMARK A/S
Carta A/S
Citibank
D:E:R
Dan-Aktiv A/S
Danske Bank
Diba Bank
DRA FINANS ApS
Ekspres Bank A/S
EnterCard
Ferratum Denmark A/S
FGA CAPITAL DANMARK A/S
Folkia
FordCredit A/S
GE MONEY Bank
GREEN Financial Services ApS
Handelsbanken
Husejernes Kreditlån A/S
Ikano Bank A/S
Investor Finans
Jyske Finans A/S
Kraft Biler A/S
Kredit- og Prioriteringsselskabet af 1966
KRONE KAPITAL A/S
L'Easy A/S
Lyngby Storcenter konto A.M.B.A
Lån Let A/S
Mobillån Danmark ApS
Nordax Finans AB
Nordea Finans A/S
OK a.m.b.a.

Pro-Finans A/S
Relia Finans ApS
Resurs Bank
Selene Finans A/S
SMS KVIKLÅN A/S
Sparekassen Farsø
SparXpres del af SparBank
Sydbank
Totalfinans I/S
Toyota Financial Services Danmark A/S
VEKO A.M.B.A.
Øernes Boliglån A/S
Østifternes Finansieringsselskab